

1-2.

Mozaikok Online

*A Nagy Gyula Területi Múzeum tudományos,
muzeológiai és kulturális online folyóirata*

2025/ 1-2. szám

Mozaikok Online

A Nagy Gyula Területi Múzeum tudományos, muzeológiai és kulturális online folyóirata

Megjelenik online, évente minimum két alkalommal.

Online ISSN szám: **ISSN 2786-3603**

Mozaikok Online

A Nagy Gyula Területi Múzeum tudományos, muzeológiai, és kulturális online folyóirata

Megjelenik online, évente minimum két alkalommal.

Online ISSN szám: ISSN 2786-3603

mozaik.ngytm.hu

Felelős kiadó

A Nagy Gyula Területi Múzeum igazgatója

Szerkesztette

Józó Tamásné

Borítóterv

Török-Botyánszki Anna

A tanulmányokat lektorálta

Dr. Kulcsár Valéria

Dr. Vida István

Szerkesztőség

Nagy Gyula Területi Múzeum

5900, Orosháza, Dózsa György utca 5.

E-mail cím: oroshazimuzeum@gmail.com

Telefonszám: +36 68 412 853

Kiadja

Nagy Gyula Területi Múzeum

(Orosháza, Dózsa György utca 5.)

Tartalom

Tanulmányok

Török-Botyánszki Anna: 'Egyszer elásva, kétszer megtalálva' Egy 50 éve elfeledett vaskori síranyag Orosháza-Gyopárosról	2
Szemelvények a Gödör történetéből – Verasztó Antal összeállítása	57
Torma Ákos: Barbár éremutánzatok Orosháza környékéről	87

Török-Botyánszki Anna

'Egyszer elásva, kétszer megtalálva'

Egy 50 éve elfeledett vaskori sírnyag Orosháza–Gyopárosról

1. Bevezetés

Az 1969–1970-ben feltárt Orosháza–gyopárosi vaskori temető kiemelkedő jelentőségű, emblemikus lelőhely mind a hazai, mind a nemzetközi kutatásban, különösen a középső és késő vaskor átmeneti periódusának vizsgálata szempontjából. A mintegy 30–35 méter széles és 100–110 méter hosszú temetőrészben a két év alatt közel 167 sírt és további gödröket tártak fel [4. tábla].¹ A lelőhely előzetes eredményeit Juhász Irén 1972-ben közölte, kiegészítve Dr. Torda M. Béla ásatási megfigyeléseken alapuló antropológiai és demográfiai elemzésével.² A középső vaskori Vekerzug-kultúrához sorolt sírok részletes ismertetésére 1976-ban került sor,³ míg a lelőhely késő vaskori leletanyagát az ásató régész 1990-ben publikálta.⁴

Jelen tanulmány célja egy 1970-ben feltárt, eddig publikálatlan, feltételezhetően a 104. számú temetkezéshez köthető, Vekerzug jellegű leletanyag ismertetése [6–10. tábla]. A bizonytalanságok ellenére, az újraazonosított leletanyag meghatározó fontosságú mind a gyopárosi temető értelmezésében, mind pedig Békés vármegye, illetve a Dél- és Délkelet-Alföld vaskori kulturális kapcsolatrendszerének vizsgálatában.⁵

2. A vizsgált lelőhely földrajzi környezete és kutatástörténete

A lelőhely a közhiteles örökségvédelmi nyilvántartásban Orosháza 64. számú, 59784 azonosítójú régészeti lelőhelyként szerepel, „Gyopárosfürdő, nyugati part” néven [1–2. tábla; 3. tábla 1].⁶ A területről származó első dokumentált

---

¹ A feltárt temető leletanyaga az orosházi Nagy Gyula Területi Múzeum gyűjteményében található. Ltsz.: 72.1.1. – 72.108.3., 79.1.1. – 79.1.14.

² T. JUHÁSZ 1972.

³ T. JUHÁSZ 1976.

⁴ JUHÁSZ 1990.

⁵ Köszönetem fejezem ki Kulcsár Valériának (egyetemi docens, SZTE BTK, Régészeti Tanszék), aki lektorálásával és szakmai észrevételeivel segítségemre volt.

⁶ <https://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/69280> (Letöltés: 2025.09.29.).

vaskori leletek 1968 novemberében kerültek elő, amikor Sebó György kertászás során két hamvasztásos sírra bukkant.⁷ A leletekről a megtaláló értesítette Dr. Torda M. Bélát, az orosházi járás régészet iránt érdeklődő főorvosát, aki az előkerült edényeket eljuttatta Juhász Irénnek, a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeum régész-muzeológusának.

A sírok előkerülési helyeként megjelölt Sebó-kert a gyopárosi fürdőtől délnyugatra, egy észak–déli irányú dombháton helyezkedik el [2. tábla 1–2; 3. tábla 1]. Juhász Irén a bejelentést követően helyszíni szemlét végzett a kertben. Az elbeszélések szerint a sírok viszonylag sekélyen, az akkori felszíntől mintegy 30–40 cm mélységben helyezkedtek el. Ennek ellenére a szántás során nem kerültek elő újabb, vaskori temetőre utaló leletek.

A sírok és leletek hitelesítésére 1969. május 12–23. között, a *Békés megye régészeti topográfiája I.* kötetének előkészítő munkálataihoz kapcsolódóan, Juhász Irén és Horváth László próbaásatást végeztek a területen, valamint az ettől mintegy 100 méterre található, délnyugati irányú dűlőúton. A kutatás során tíz, általuk a Vekerzug-kultúra időszakára keltezett sírt tártak fel.

Mivel 1970-ben a területen faültetéshez kapcsolódó mélyszántást terveztek, 1970. július 6. és szeptember 7. között Juhász Irén a Sebó-kert és a dűlőút közötti részen nagy kiterjedésű leletmentő feltárást végzett. Ennek során egy 30–35 méter széles és 100–110 méter hosszú temetőrészen 155 sírt dokumentált, amely – az 1969. évi ásatás eredményeivel együtt – a temető területének mintegy 95%-át lefedte [2. tábla 2]. Az ásató régész megfigyelése szerint a vaskori temető átnyúlhatott a dombvonulaton, ám az ott feltételezhető sírokat a mélyművelés és a bolgárkertészet tevékenysége valószínűleg már korábban megsemmisíthette.⁸

Az Orosháza–Gyopáros temető esetében Juhász Irén publikációi alapozták meg a lelőhely (későbbi) feldolgozását. A temető a középső vaskori (Vekerzug-

---

⁷ Az 1968. évben előkerült hamvasztásos sírról az alábbi újságcikkek tudósítanak: Szabad Föld 1968. december 01. 48. szám; Békés Megyei Népújság 1968. december 04. 284. szám. Forrás: Arcanum Adatbázis (Letöltés: 2025.09.29.).

⁸ BAKAY 1971, 146; JUHÁSZ 1971, 11; T. JUHÁSZ 1972, 214; T. JUHÁSZ 1976, 231. MMM RA 588-1969., 633-1971., 1434-1977. NGyTM RA 12/1999., 287/2004.

)⁹ és a késő vaskori (La Tène-) kultúrára¹⁰ jellemző tárgytípusait (edényformák, használati eszközök, viseleti elemek, ékszerek), valamint az egyes rítuselemek értelmezésével az elmúlt öt évtizedben csupán érintőlegesen foglalkoztak.¹¹ A temetőrészlet összehasonlító vizsgálatában kiemelendő Anita Kozubová munkássága: doktori disszertációjában a leletanyag mellett a temetkezési szokásokkal is foglalkozott;¹² továbbá több tanulmányában az Orosháza-gyopárosi lelőhely anyagát analógia gyanánt, tipológiai és tipokronológiai szempontból vetette össze más leletgyűttesekkel.¹³

Külön kutatási téma a temető középső és késő vaskori közösségei közötti lehetséges etnikai és kulturális kapcsolatok kérdése. A két korszak átmeneti kérdéskörét vizsgálva Maráz Borbála csupán említés szintjén tért ki a gyopárosi anyagra,¹⁴ míg Almássy Katalin¹⁵ és Kemenczei Tibor¹⁶ a temetőt már a középső és késő vaskori interakciók, valamint a Vekerzug-kultúra és a késő vaskori LT-közösségek kapcsolatainak tágabb összefüggésrendszerében értelmezte. Berecki Sándor a késő vaskori sírok elhelyezkedése alapján arra a következtetésre jutott, hogy ezek a Vekerzug jellegű temetkezések között, a szabad sírhelyek függvényében jelentek meg; így a késő vaskori temető nem fedi le teljes egészében a korábbi korszak temetőjét, csupán annak egy részét.¹⁷

⁹ A teljesség igénye nélkül: CHOCHOROWSKI 1985, 41, 58–59, 78, 82–83, Abb. 5. 27, 30, Abb. 11. 11, 13–14, Abb. 12. 18, Abb. 20. 1, Abb. 23. 6, 10; CSALOG–KISFALUDI 1985, 323, 325, 326, 328; B. HELLEBRANDT 1988, 115–118; B. HELLEBRANDT 1996–1997, 136; KISFALUDI 1997, 89, 91, 94, 96, 97, Abb. 8. 11, Abb. 9. 1, 2, 16, Abb. 11. 10, Abb. 12. 3; GYUCHA 2001, 120, 121, 2. kép; B. HELLEBRANDT 2001, 58; KEMENCZEI 2001, 22; KEMENCZEI 2001–2002, 29–30, 57, 59, 61, 67, 69, Abb. 1. 5–21; GYUCHA 2002, 62; MARTON 2004, 21, 23; B. HELLEBRANDT 2005, 24, 25; SCHOLTZ 2006, 192, 16. lábjegyzet, 193, 21–22. lábjegyzet; KEMENCZEI 2007, 45, 48, Abb. 2. 3; VERES 2007, 58; SCHOLTZ 2008, 244, 247; KEMENCZEI 2009, 14, 33, 39–40, 46, 83, 89–90, 95, 114, 132, 180–187, 280, Taf. 58. 1–21; KOZUBOVÁ 2009, 83; KOZUBOVÁ 2010, 47, 52, 55, 58; SCHWELLNUS 2010, 221; KOZUBOVÁ 2012, 67; SCHOLTZ 2012, 84; KOZUBOVÁ 2013, 33, 40, 44, 49, 57, 58, 59, 60, 62, 64, 73, 76, 85, 95, 101, 122, 124, 127–128, 132; T. BÍRÓ 2015, 41, 48; BOTYÁNSZKI 2015, 36, 80. lábjegyzet, 44, 125. lábjegyzet; KOZUBOVÁ 2016, 78–80, 82; KOZUBOVÁ 2018, 26, Abb. 10, 39–40, 42, Tab. 2, 45, 54; KOZUBOVÁ 2019a, 75, 103–104, 116, 120–121, 139, 148; KOZUBOVÁ 2019c, 74, Abb. 28. a, 75, Abb. 29; MIROŠŠAYOVÁ 2019, 503–505; GUTAY et al. 2021, 33; KOZUBOVÁ–FOJTIK 2021, 90, Abb. 20; KOZUBOVÁ et al. 2022, 288, Abb. 7, 291, Abb. 9, 301.

¹⁰ A LT tárgytípusok közül a vaskori kutatás főként az Orosháza-gyopárosi kantharoszokra fókuszált: MARÁZ 1977, 56; KRUTA–SZABÓ 1982, 51–60; B. HELLEBRANDT 1989, 455; B. HELLEBRANDT 2006, 206; RUSTOIU–EGRI 2010, 218–238.

¹¹ A teljesség igénye nélkül: CSALOG–KISFALUDI 1985, 336–337; B. HELLEBRANDT 1988, 109–111, 118; B. HELLEBRANDT 1989, 454; B. HELLEBRANDT 1996–1997, 141; HELLEBRANDT 1999, 101; KEMENCZEI 2001, 16; GYUCHA 2002, 65; KISFALUDI 2004, 174–175; BÓKA–TUGYA 2007, 158; VERES 2007, 66; KEMENCZEI 2009, 33; NÉMETI 2012, 295; TÓTH 2012, 65, 3. lábjegyzet; KOZUBOVÁ 2013, 208–209, 220, 224–225, 228, 256, 266–267, 286, 289; KOZUBOVÁ 2019b, 236.

¹² KOZUBOVÁ 2013, 264, 266.

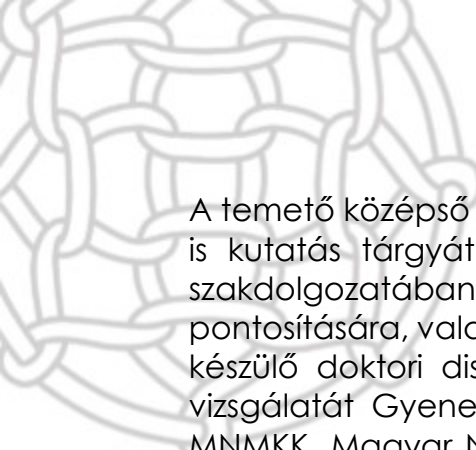
¹³ Például: KOZUBOVÁ 2016; KOZUBOVÁ 2018; KOZUBOVÁ 2019a; KOZUBOVÁ 2019c.

¹⁴ MARÁZ 1977, 56; MARÁZ 1982, 106, 33. lábjegyzet.

¹⁵ ALMÁSSY 2010, 11, Fig. 2, 12.

¹⁶ KEMENCZEI 2010a, 35, 37.

¹⁷ BERECKI 2021, 43.

A temető középső és késő vaskori jellege miatt az egyes sírok datálása jelenleg is kutatás tárgyát képezi. Jelen sorok szerzője 2016-ban készült egyetemi szakdolgozatában kísérletet tett a feltárt objektumok jellegének óvatos pontosítására, valamint a sírok keltezésének felülvizsgálatára;¹⁸ e kutatási irányt készülő doktori disszertációjában tovább folytatja. Az antropológiai anyag vizsgálatát Gyenesei Katalin (ELTE TTK, Biológiai Intézet, Embertani Tanszék; MNMCK, Magyar Nemzeti Múzeum, NRI) végzi.¹⁹ A régészeti és antropológiai anyag feldolgozása folyamatban van, az eredmények részletes közlése a későbbiekben várható.

3. Az Orosháza–gyopárosi temető csontanyagának visszaazonosítása

Mivel az 1969–1970-ben feltárt csontanyag őrzési helye hosszú évtizedeken keresztül bizonytalan volt, az antropológiai és zoológiai anyagra vonatkozóan mindeddig csupán az ásató régész korábbi közlései szolgáltak alapul.²⁰ A temető, és egyben a Vekerzug-kultúra kutatásában jelentős előrelépést hozott, hogy a sírokból származó – bár nem teljes – antropológiai anyagot, valamint az állatcsontok egy részét több mint ötven év elteltével, 2023 augusztusában sikerült az 1969–1970. évi ásatások során elcsomagolt állapotukban visszaazonosítani.

A későbbi bolygatások hiánya és az eredeti csomagolás jellege hozzájárult ahhoz, hogy a leletek fél évszázad távlatából, mintegy „időkapszulaként”, épségben fennmaradjanak a további kutatások számára.

4. A 104. számú hamvasztásos sír leírása és dokumentációs problémái

1970. augusztus 5-ei dátummal és 104. sírszámmal jelölt, zsinórral összekötözött papírcsomag kibontása váratlan eredményt hozott. A csomag a hamvak mellett több kisebb, felcímkézett zacskót rejtett, amelyekben a sír egykori, a középső vaskori Vekerzug-kultúrára jellemző, jellegzetes tárgyai voltak. A leletanyag – a többi, embercsontokat tartalmazó csomaghoz hasonlóan – megtisztítatlan állapotban került elő. A tárgyak többsége a hamvasztás következtében megrongálódott és deformálódott.

Juhász Irén 1976-ban a 104. számmal jelölt régészeti jelenséget igen szűkszavúan ismertette: „Szórthamvas. Teljesen kiszántott sír. Melléklet nem volt, a sír alján hamvakat találtunk.”²¹ A rövid leírás megegyezik az adattárban található jelentéssel.²² A jelenségről önálló sírrajz vagy fotódokumentáció nem

---

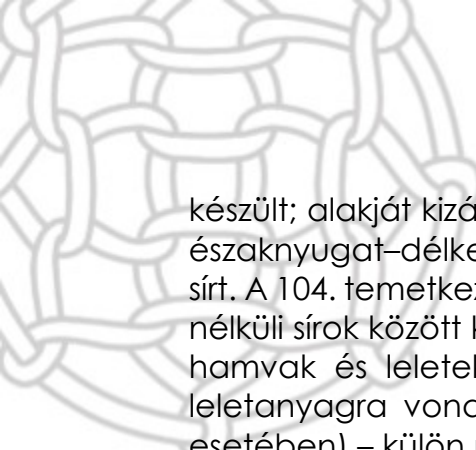
¹⁸ BOTYÁNSZKI 2016.

¹⁹ Lelkiismeretes munkáját ezúton is köszönöm!

²⁰ T. JUHÁSZ 1972.

²¹ T. JUHÁSZ 1976, 247.

²² MMM RA 588-1969., 633-1971., 1434-1977. NGyTM RA 12/1999., 287/2004.

készült; alakját kizárólag a temetőterkép rögzíti. Az összesítő térképen az ásató északnyugat–délkeleti irányú, lekerekített sarkú, téglalap alakú folttal jelölte a sírt. A 104. temetkezés a feltárt terület keleti részén, Vekerzug jellegű és melléklet nélküli sírok között került elő. A temetkezés mélysége, valamint az elcsomagolt hamvak és leletek pontos objektumbeli pozíciója nem ismert. Az ásató a leletanyagra vonatkozó hiányt – szemben más objektumokkal (pl. a 94. sír esetében) – külön nem jelezte.

A dokumentációban rögzített adatok és az előkerült leletek közti ellentmondást több mint fél évszázad távlatából nehéz teljes bizonyossággal feloldani, ezért csupán óvatos következtetések vonhatók le. A sírszám tévesztésének lehetősége nem tűnik kellően alátámasztottnak, mivel valamennyi csomagoláson következetesen és tévedés nélkül szerepel a „104” jelzés. Az embercsontokat tartalmazó csomagok feliratai alapján a 92–96. sírokat 1970. augusztus 4-én, a 97–105. sírokat pedig augusztus 5-én csomagolták el, így a 104. sír csomagolásának dátuma összhangban áll a dokumentációban feltüntetett adattal.

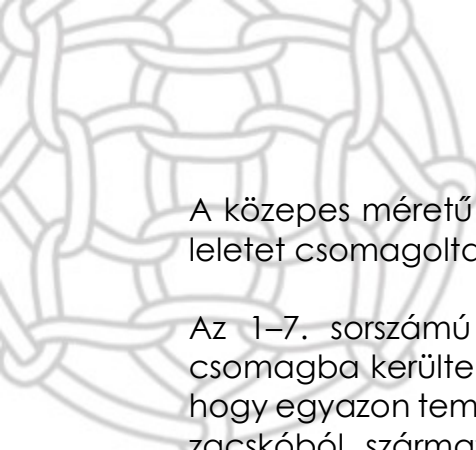
Valószínűsíthető, hogy a sír leírása még annak teljes kibontása és elcsomagolása előtt készült el, ezért az egyes leletek – amelyek feltehetően a hamvak között helyezkedtek el – nem kerültek be a terepi dokumentációba. Ezt a feltételezést erősíti, hogy a kőtöredékek között kalcinált, zöldes elszíneződésű embercsont is előfordult. További megerősítést nyújt, hogy az ásató megfigyelése szerint az objektumot a szántás megbolygatta, ami tovább nehezíthette az elsődleges terepi megfigyeléseket.

Összességében a legvalószínűbb forgatókönyv az, hogy a dokumentációban szereplő „melléklet nélküli” megjegyzés terepi adminisztratív tévesztés eredménye, amely a sír teljes kibontásának és leírásának időbeli eltéréséből adódhatott. Mivel a külső csomagoláson nem szerepelt külön tartalmi leírás, a csomag az antropológiai anyag közé keveredhetett.

4.1. Az embertani anyag leírása

A temetkezésből egy felnőtt egyén (20–40 év közötti) mikro- (<1 cm), valamint mesofragmentált (1–5 cm) csontmaradványai kerültek elő [3. tábla 2]. A töredékek száma 200–250 darab, tömegük 96 gramm. A hamvak színe pár kékes-szürkés csontdarab kivételével krétafehér, ami hosszan tartó, magas hőfokon történő égetésre utal. A csontokon megfigyelhető haránt irányú törések alapján feltételezhető, hogy az egyént nem sokkal annak halálát követően elhamvasztották. Morfológiai nemre utaló részletek nem őrződtek meg, de annyi megállapítható, hogy a töredékek gracilis csontozatú egyénhez tartoztak.

4.2. Tárgyleírás

A közepes méretű zacskóba a hamvaktól elkülönítve több, különböző jellegű leletet csomagoltak be [6–10. tábla].

Az 1–7. sorszámú tárgyakat egyenként, míg a 8–9. számú leletek közös csomagba kerültek – néhány esetben minimális keveredéssel –, ami arra utal, hogy egyazon temetkezéshez tartozhattak. A 10–17. sorszámú leletek egy közös zacskóból származnak; ezek különböző korú és típusú kerámiatöredékek, amelyek feltehetően szórványok, és nem zárható ki, hogy részben a sír bolygatottságával hozhatók összefüggésbe.

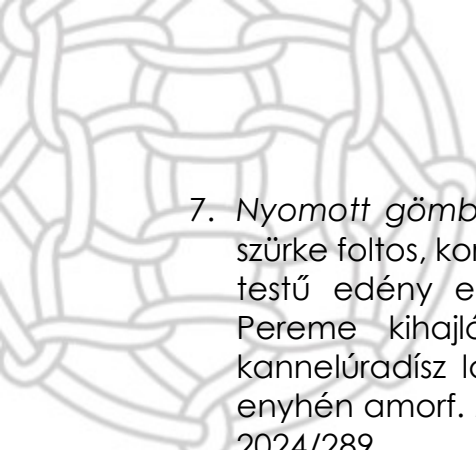
Egyedül a 10. sorszámmal jelölt kerámiatöredékek esetében merül fel annak lehetősége, hogy azok másodlagosan megégett jellegük alapján a 104. sírhoz tartoztak. A leletanyag leírása a következő:

4.2.1. A feltételezhetően a 104. temetkezéshez köthető tárgyak:

1. *Bronztöredékek* [8. tábla 1–3]. Erősen oxidáltak, összeégettek, ívesek (3 darab). H1.: 2,2 cm; Sz1.: 2,6 cm; V1.: 1,3 cm. H2.: 4,5 cm; Sz2.: 0,5–1,6 cm; V2.: 0,5–1,1 cm. H3.: 5,3 cm; Sz3.: 1,1–1,5 cm; V3.: 0,8–1,1 cm. Gy.sz.: 2024/283.²³
2. *Kerámiapecsétlő* [9. tábla 1]. Szürke, kézzel formált, homokkal soványított, kúpos, átfúrt fogórészsel ellátott. A nyomófelület háromszög alakú, ezen belül közepén koncentrikus kör alakú, karcolt, kivájt/véselt motívum látható. A háromszögletű alapforma két oldala a fogórésznel enyhén összenyomott. Ma.: 3,4 cm; Fogórész v.: 1–1,5 cm; Nyomófelület/minta átm.: 2,3×2,1 cm. Gy.sz.: 2024/284.
3. *Orsógomb* [9. tábla 3]. Szürke, kézzel formált, homokkal soványított, nyomott gömbös formájú, teljes felületén vízszintesen bordázott. Égésnyomos. Hiányos, ragasztott. Ma.: 2,9 cm; Átm.: 3,7 cm; Lyuk átm.: 1,8 cm. Gy.sz.: 2024/285.
4. *Üvegyöngyök* [8. tábla 4–5, 7, 10–11]. Erősen összeégett, olvadt, kék és sárga alapmezős, fehér keretben sötétkék szemekkel díszített, pávaszemés üvegyöngyök amorf töredékei. 6 darab. Kék alapmezős (3 darab, ebből 2 darab összeégve): H1.: 1,1 cm; Sz1.: 1,3 cm. H2.: 1,5 cm; Sz2.: 0,9 cm. Sárga alapmezős (3 darab): Ma.: 0,9 cm; Átm.: 1,4 cm. Amorfi darabok: H1.: 1,9 cm; Sz.1: 1,6 cm. H2.: 1,8 cm; Sz2.: 1,2 cm. Gy.sz.: 2024/286.
5. *Üvegyöngyök töredékei* [8. tábla 12–13]. Erősen összeégett, olvadt, világoszöld (2 darab). H1.: 2,6 cm; Sz1.: 1,7 cm; V1.: 1 cm. H2.: 2,4 cm; Sz2.: 1,5–1,7 cm; V2.: 0,7 cm. Gy.sz.: 2024/287.
6. *Gyöngy és gyöngytöredék* [8. tábla 8–9]. Vörösesbarna, lapos. Anyaguk meghatározhatatlan (2 darab). Ma.: 0,4 cm; Átm.: 0,6 cm; V.: 1,5 cm. Gy.sz.: 2024/288.

---

²³ A bronzöredékek restaurálásáért köszönetem fejezem ki Czesznak Zsoltinak (restaurátor asszisztens, TSM, Szarvas) segítő, önzetlen munkájáért!

-
7. *Nyomott gömbös testű, kannelúras díszű edény* [6. tábla]. Vörösesbarna, szürke foltos, korong nélkül készített, homokkal soványított, nyomott gömbös testű edény erősen összeégett, kopott perem-, oldal- és aljtöredékei. Pereme kihajló, lekerekített. Hasvonalán alig kivehető átlós irányú kannelúradísz látható. Több darabból ragasztott, hiányos. Az égés miatt enyhén amorf. Ma.: ~8,8 cm; Pá.: ~5 cm; Pv.: 0,4 cm; Fá.: ~3,7-4 cm. Gy.sz.: 2024/289.
  8. *Kőeszköz* [10. tábla]. Szürkésbarna, világosszürke foltos, csillámos homokkőből készült, másodlagos égésnyomos, lapjaira tört, eredetileg ötszögletű szerszámkő. Külső felülete csiszolásnyomos. H.: 21 cm; Legnagyobb sz.: 17,9 cm; V.: 2 cm. Gy.sz.: 2024/298.
  9. *Kőeszköz* [9. tábla 2]. Zöldesszürke, csillámos anyagú, hosszúkás, két darabból álló, lapos, hegyben végződő szerszámkő. Felülete simára csiszolt, rajta hosszanti irányú csiszolás- vagy karcolásnyomok látszódnak. H.: 11 cm; Legnagyobb sz.: 5,9 cm; V.: 0,7–2,1 cm. Gy. sz.: 2024/299.

4.2.2. Feltehetően a sírhoz tartozó, másodlagosan megégett kerámatöredékek:

10. *Táltöredékek* [7. tábla 1]. Szürkésbarna, korongolt, homokkal soványított, behúzott peremű, kónikus tál perem- és aljtöredékei (5 darab). Pá.: ~ 22 cm. Pv.: 1,1 cm. Fá.: ~ 8 cm. Gy.sz.: 2024/290.

4.2.3. Vekerzug jellegű, szarmata és kérdéses korú szórvány (?) kerámatöredékek. A töredékek sírhoz való viszonya kérdéses:

11. *Vekerzug jellegű táltöredék* [7. tábla 2]. Szürkésbarna, szendvicses törésű (kívül szürkésbarna, belül sötétszürke), korongolt, homokkal soványított, behúzott peremű, kónikus tál peremtöredéke. Pereme felül enyhén simított, belül lekerekített, enyhén elkeskenyedő. H.: 6,2 cm; Sz.: 7 cm; Pv.: 1,3 cm. Gy.sz.: 2024/291.
12. *Vekerzug jellegű edénytöredékek* [7. tábla 3]. Szürkésbarna, korongolt, homokkal soványított edény (tál?) kopott, külső felületén simított oldaltöredékei (5 darab). H1.: 5 cm; Sz1.: 6,6 cm. H2.: 4,8 cm; Sz2.: 7,8 cm. H3.: 2,6 cm; Sz3.: 3,7 cm. H4.: 5,2 cm; Sz5.: 6,5 cm. H5.: 3,8 cm; Sz5.: 3,1 cm. Gy.sz.: 2024/292.
13. *Szarmata kori díszített edénytöredék* [7. tábla 4]. Szürke, korongolt, homokkal soványított edény díszített oldaltöredéke. Kívül simított, rajta átlós dísz látható. H.: 4,5 cm; Sz.: 7,5 cm. Gy.sz.: 2024/296.
14. *Szarmata kori (?) edénytöredék* [7. tábla 5]. Világosszürke, szendvicses törésű (kívül világosszürke, belül sötétszürke), korongolt, homokkal soványított edény szélesen kihajló kopott peremtöredéke. Pereme lekerekített. H.: 2,6 cm; Sz.: 4,4 cm; Pv.: 1 cm. Gy.sz.: 2024/293.

15. Kérdéses korú edénytöredék [7. tábla 7]. Szürkésbarna, korongolt, homokkal soványított, enyhén szendvicses törésű (belül vörös, kívül szürke), vastagfalú edény oldaltöredéke. H.: 5,9 cm; Sz.: 5 cm. Gy.sz.: 2024/295.

16. Kérdéses korú edénytöredék [7. tábla 6]. Világosszürke, korongolt, homokkal soványított edény íves kopott oldaltöredéke. H.: 2,6 cm; Sz.: 3,5 cm. Gy.sz.: 2024/294.

17. Kérdéses korú edénytöredék [7. tábla 8]. Barna, szendvicses törésű (belül sötétszürke), korong nélkül készített, homokkal és kerámia-zúzákkal soványított edény oldaltöredéke. H.: 4,2 cm; Sz.: 5,2 cm. Gy.sz.: 2024/297.

5. A temetkezési rítus vizsgálata

A szerző doktori disszertációjához kapcsolódó kutatás jelenlegi állása szerint a gyopárosi lelőhelyen összesen 84, a Vekerzug-kultúrához köthető sír azonosítható [4–5. tábla; 11. tábla 1–2. diagram]. A temető temetkezési rítusainak megoszlása a kultúra heterogén jellegét és temetkezési szokásainak változatosságát tükrözi.

A feltárt sírok közül az alábbi rítusú temetkezéseket lehetett elkülöníteni: 35 hamvasztásos (10 urnás,²⁴ 19 szórthamvas,²⁵ 6 meghatározhatatlan rítusú hamvasztásos),²⁶ 44 inhumációs (1 háton fekvő nyújtott vázas,²⁷ 39 zsugorított,²⁸ 4 meghatározhatatlan fektetésű),²⁹ továbbá 1 szimbolikus/jelképes,³⁰ valamint 2 birituális (inhumációs–hamvasztásos) temetkezés.³¹ Emellett további 2 olyan objektum is előkerült, ahol a pontos rítus nem volt meghatározható [5. tábla; 11. tábla 3–4. diagram].³²

A 104. temetkezést az ásató a temetőterképen egy északnyugat–délkeleti irányú, lekerekített sarkú, téglalap alakú objektumként ábrázolta [4–5. tábla].³³ Az erősen összeégett, darabokra tört vagy az égés hatására deformálódott leletek [6. és 8. tábla], az urnás sírokra jellemző, urnaként funkcionáló edények hiánya (pl. hordó alakú edény), valamint a kalcinált csontok jelenléte alapján a dokumentációban feltüntetett szórthamvas rítus meghatározása valószínűleg helytálló.

²⁴ 1., 2., 4., 61., 119., 127., 143., 150., 160., 164. sírok.

²⁵ 6., 8., 9., 12., 30., 32., 43., 78., 84., 94., 103., 104., 107., 108., 112., 114., 117., 120., 140. sírok.

²⁶ 45., 54., 67., 81., 92. sír/E. gödör, 149. sírok.

²⁷ 71. sír.

²⁸ 5., 10., 11., 28., 37., 40., 41., 44., 49., 56., 58., 63., 68., 69., 70., 74., 75., 82., 83., 86., 87., 88., 89., 95., 100., 101., 102., 105., 106., 109., 122., 123., 126., 141., 145., 152., 161., 162., 167. sírok.

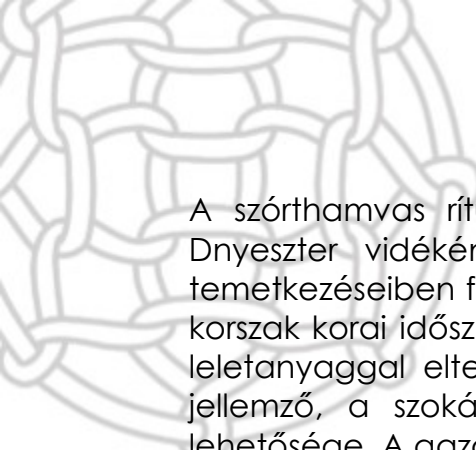
²⁹ 17., 38., 73., 96. sírok.

³⁰ 53. sír.

³¹ 85., 158. sírok.

³² 16., 18. sírok.

³³ Lekerekített sarkú téglalap alakú sírgödörformára példa szórthamvas síroknál: Mátraszele, 2. sír (PATAY 1962, 72), Szőreg–Borpalackozó Vállalat, 9. sír (KERESZTES et al. 2022, 64).

A szórthamvas rítus a középső vaskor időszakában elsősorban a Közép-Dnyeszter vidékén,³⁴ a Kustánfalva-csoport, valamint a Felső-Tisza-vidék temetkezéseiben figyelhető meg nagyobb arányban. Mivel e sírokból a szkíta korszak korai időszakára jellemző tárgyak is ismertek, továbbá a gazdagabb leletanyaggal eltemetett egyének sírjaira is döntő többségében ez a rítus jellemző, a szokás eredeténél felmerült az erdős sztyeppe kapcsolatok lehetősége. A gazdag leletanyagú szórthamvas sírok nagyobb aránya miatt a rítust gyakran a társadalom felső rétegeihez kötik.³⁵

Orosháza–Gyopároson a melléklettel rendelkező, szórthamvas sírok többségénél négyszögletes sírgödörforma volt megfigyelhető.³⁶ A lekerekített sarkú, téglalap alakú sírgödörrel ábrázolt szórthamvas sírok közül a 104. sírral megegyező északnyugat–délkeleti tájolás – amennyiben az objektumok kibontása pontosnak tekinthető – egyedül a 140. temetkezésnél volt kimutatható.

A temetőtérrépen a 104. objektumnál a kereszttel jelölt hamvakat a sírgödör középpontjától kissé északnyugatra, a régészeti jelenség északnyugati felében ábrázolták. A rendelkezésre álló adatok hiányosságai és bizonytalanságai miatt a pontos kontextus és a rítuselemek nem rekonstruálhatók teljes bizonyossággal; csupán az egyes tárgytípusokból vonhatók le általános következtetések.

Az antropológiai vizsgálatok szerint a csontokon hosszan tartó, magas hőfokú égetés nyomai figyelhetők meg [3. tábla 2]. Ezt alátámasztják a megégett gyöngyök [8. tábla 4–13] és bronztárgyak [8. tábla 1–3] is, amelyek a felismerhetetlenségig összeolvadt állapotban kerültek elő. Emellett a másodlagos égésnyomokat mutató, kannelúrás díszű edény amorf formája [5. tábla], valamint az ötszögletű kődarab [10. tábla] eltérő színű töredékei szintén a magas hőmérsékletű égetés bizonyítékai.

6. A tárgyi leletanyagból levonható következtetések

Megfelelő dokumentáció hiányában kizárólag az együtt elcsomagolt, a **4.2.1–2.** alfejezetekben az 1–9. és kérdőjelesen a 10. sorszám alatt ismertetett leletekre [6. tábla; 7. tábla 1; 8–10. tábla], valamint az azokon megfigyelhető használati és rítusnyomokra támaszkodhatunk.

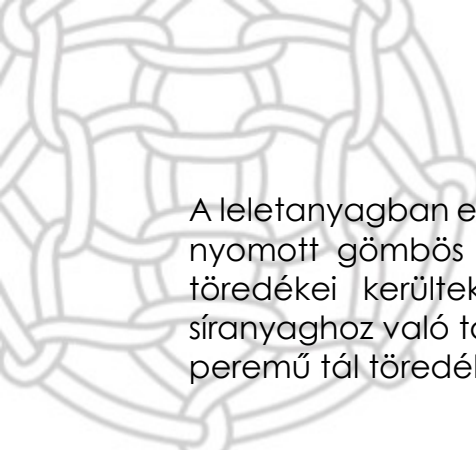
6.1. Kerámia

---

³⁴ SMIRNOVA 1998, 455; POPOVICS 2006, 17, 30, risz. 49.

³⁵ SZABÓ 1969, 81, 83; CHOCHOROWSKI 1985, 148; KEMENCZEI 2009, 29.

³⁶ 78., 84., 94., 103., 104., 108., 112., 114., 117., 120., 140. sírok.

A leletanyagban egy viszonylag jól rekonstruálható, vörösesbarna, szürke foltos, nyomott gömbös testű, átlós kannelúrával díszített edény, valamint annak töredékei kerültek elő [6. tábla]. Ezen kívül bizonytalan a feltételezett síranyaghoz való tartozása egy másodlagosan megégett, korongolt, behúzott peremű tál töredékeinek [7. tábla 1].

6.1.1. Nyomott gömbös testű, kannelúrák díszű edény

Az edény típusát Jan Chochorowski a váza alakú edényformák közé sorolja. E forma széles variációs skálát képvisel, a kialakítás, a díszítés és a méret tekintetében egyaránt jelentős változatosságot mutatva. A típusra általában az erőteljes profiláltság jellemző.³⁷ Az edényforma és a díszítés a késő bronzkor hagyományából öröklődött át. Hasonló darabok a közép-duna-vidéki Urnamezős-kultúra edényművességében, valamint a preszkíta korszak leletanyagában is megjelennek.³⁸

A 104. sír edénye a kihajló peremű, „hasasodó”, nyomott gömbös testű, a hasvonalon kannelúrával díszített [6. tábla 3–4] típusba tartozik. A Vekerzug-kultúra kerámiaművességében ez az edényforma ritka típust képvisel; temetőkből csak néhány példány ismert.³⁹

Orosháza–Gyopároson, a 104. objektum edényével együtt, négy sír egy-egy, egymástól tipológiailag eltérő, korong nélkül készített kerámiaedényén figyelhető meg kannelúradíszítés.⁴⁰ A fenti sír leletétől eltekintve – ahol a kannelúra átlós irányú – a díszítés minden esetben a hasvonalon elhelyezkedő, függőleges irányú kannelúrákból áll. Ezek közül a 10. inhumációs kettős temetkezés gömbös hasú, kihajló peremű edénye,⁴¹ valamint a 49. zsugorított rítusú sír nyomott gömbös testű, kónikus nyakú, kihajló peremű edénye⁴² mutat formai hasonlóságot a 104. sír leletével.

A leletanyag tanúsága szerint a 10., 49. és 104. sírok edényei méretben közel azonosak (6,9–8,8 cm közöttiek) és nem mutatnak rítusfüggő jelleget. Jellegzetes vonásuk, hogy női sírok edénymellékleteihez kapcsolódnak. A szűkülő nyak- és szájkiképzés – amely megkönnyíthette az edény lezárását –, valamint a női temetkezésekben való előfordulása (beleértve a feltételezhetően nőkhöz köthető, viseleti elemeket, ékszereket tartalmazó

---

³⁷ CHOCHOROWSKI 1985, 39.

³⁸ KEMENCZEI 2007, 46; KEMENCZEI 2009, 99.

³⁹ KEMENCZEI 2007, 46. A tápiószelai temető több Vekerzug jellegű sírjából is ismert a Kemenczei által meghatározott típusba tartozó edény kisebb eltérést mutató formavariánsai, például: PÁRDUCZ 1966, Pl. XXIV. 14, Pl. XXVIII. 2, Pl. XL. 4 (KEMENCZEI 2007, 46, 15. lábjegyzet).

⁴⁰ 10., 49., 67., 104. sírok.

⁴¹ T. JUHÁSZ 1976, 242, 10. kép 1; CHOCHOROWSKI 1985, 41, Abb. 5. 30; BOTYÁNSZKI 2016, V. tábla 2. 1. Díszítetlen változatban is ismert: Nógrádkövesd 6. (?) sír (PATAY 1955, XVIII. tábla 6).

⁴² T. JUHÁSZ 1976, 242, 10. kép 8; CHOCHOROWSKI 1985, 41, Abb. 5. 27; BOTYÁNSZKI 2016, X. tábla 2. 1.

hamvasztásos sírokat) arra utal, hogy ezek palackedényként szolgálhattak, amelyekben folyadékot vagy illóanyagot tároltak.

A 104. temetkezés edényének formája és díszítése alapján megegyező párhuzama ismert Tápiószele 251. hamvasztásos sírjából,⁴³ emellett szoros rokonságot mutat a Dél-Alföldről, Csanytelek–Újhalastó 130. sírjából előkerült példánnyal.⁴⁴

A vizsgált edényt másodlagos égésnyomos [6. tábla 2], töredezett és hiányos állapotban [6. tábla 1a–b] teheték a sírgödörbe, ami arra utal, hogy a közösség azt a halotti máglyára vagy annak közelébe helyezhette. Másodlagos égésnyomokat mutató, kérdéses edényformához tartozó kerámiatöredékek ismertek a 18. objektumból is.⁴⁵

6.1.2. Tál

A 104. sír leletanyagával együtt csomagolták el egy korongolt, behúzott peremű, kónikus tál töredékeinek együttesét [7. tábla 1], amelyeken a hamvasztásos rítusra utaló másodlagos égésnyomok figyelhetők meg, hasonlóan a kannelúrás díszű edényhez [6. tábla 3–4]. Nem dönthető el egyértelműen, hogy a tál a sír mellékleteként vagy a bontás, illetve a bolygatás során került-e a leletek közé, ezért jelen tanulmányban a leletet csupán érintőlegesen tárgyalom.

A behúzott peremű tál típus a Vekerzug-kultúra temetkezéseinek egyik leggyakrabban előforduló edénymelléklete, amely az Alföld teljes területén széles körű elterjedést mutat.⁴⁶ Gyopároson a 35 Vekerzug jellegű, hamvasztásos rítusú sír közül 12 objektumban azonosítottak különböző típusú, korongolt tálakat, ami 34,28%-os előfordulási aránynak felel meg.

Az urnás rítusú temetkezések közül a temető észak–északkeleti részén feltárt 2.⁴⁷ és 150. sírban⁴⁸ fordult elő korongolt példány, amelyek az urnaként funkcionáló, korong nélkül készült edényeket fedték.

A 19 szórthamvas sír közül a 104. síranyaggal együtt nyolc esetben került elő szürke, redukciós égetéssel készült, korongolt, behúzott peremű tál vagy annak töredéke.⁴⁹ A rítus szempontjából pontosan meg nem határozható hat

⁴³ PÁRDUCZ 1966, Pl. XXXIII. 5; KEMENCZEI 2007, 47, Abb. 3. 5; KEMENCZEI 2009, 306, Taf. 84. 7.

⁴⁴ ALMÁSSY et. al 2001, 166.

⁴⁵ NGyTM Ltsz. 72.14.1.

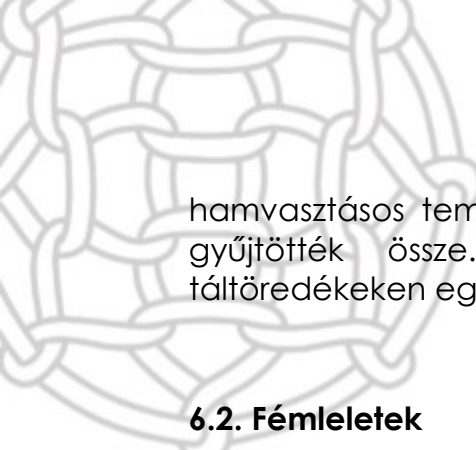
⁴⁶ Vö. BOTTYÁN 1955, 20; VERES 2007, 56; KEMENCZEI 2009, 97; TÓTH 2012, 68.

Chochorowski tipológiai meghatározása alapján a tálak közé azok az edények tartoznak, amelyeknél a szájátmérő meghaladja a magasság kétszeresét (CHOCHOROWSKI 1985, 32).

⁴⁷ T. JUHÁSZ 1976, 231; BOTYÁNSZKI 2016, 82.

⁴⁸ T. JUHÁSZ 1976, 248; BOTYÁNSZKI 2016, 103.

⁴⁹ 8., 32., 78., 84., 103., 104., 114. és 140. sírok. A szórthamvas sírokra vetítve 42,1%-os előfordulási arány.

hamvasztásos temetkezés közül hátromból⁵⁰ szintén korongolt tál töredékeit gyűjtötték össze.⁵¹ Másodlagos égésnyomok a rendelkezésre álló táltöredékeken egyik esetben sem voltak egyértelműen megfigyelhetők.

6.2. Fémeletek

Az íves bronztöredékek erősen összeégett és részben megolvadt állapotban maradtak fenn [8. tábla 1–3], funkciójuk bizonytalan. Formai sajátosságai – kör alakú átmetszet és ívelt alak – alapján feltételezhető, hogy viseleti elemekhez, ékszerekhez tartoztak; legvalószínűbben a Vekerzug-kultúra sírjaira jellemző spirálkarikák és bronzkarperecek maradványai lehettek.

Hasonló, égésnyomos bronztárgyak a 35 Vekerzug jellegű, hamvasztásos sír közül három esetben – a 2. urnás,⁵² valamint a 12.⁵³ és 114.⁵⁴ szórthamvas temetkezések leletanyagában – figyelhetők meg. E sírok nem alkotnak külön sírcsoportot.

6.3. Gyöngyök

A leletanyag viseleti elemekhez, ékszerviselethez köthető tárgyai között jelentősek a különböző gyöngyök [8. tábla 4–13]. Az elcsomagolt leletek között két fő üvegyöngytípus volt kimutatható: két világoszöld, erősen összeolvadt, amorf példány [8. tábla 12–13], valamint hat darab úgynevezett pávaszem üvegyöngy és ezek töredékei [8. tábla 4, 7, 10–11]. Két esetben a gyöngyök rossz megtartása miatt az anyag pontos meghatározása (üveg vagy agyag) nem volt lehetséges [8. tábla 8–9].

A Vekerzug-kultúra emléktanyagában a gyöngyök a legváltozatosabb formájú, és egyben leggyakrabban előforduló viseleti elemek, illetve ékszertípusok közé tartoznak.⁵⁵ A kutatás jelenlegi állása szerint az Orosháza–Gyopáros lelőhely 84 Vekerzug jellegű temetkezése közül mintegy egynegyedében, azaz 21 objektumban fordultak elő különböző típusú és anyagú gyöngyök.⁵⁶ A sírok leletösszetétele és az előzetes antropológiai vizsgálatok eredményei arra utalnak, hogy ezek a tárgyak elsősorban nők és gyermekek viseletéhez köthetők.⁵⁷

---

⁵⁰ 54., 81. és 149. sírok. A hat sírra vetítve 50%-os előfordulási arány.

⁵¹ Sírok leírását ld. T. JUHÁSZ 1976; BOTYÁNSZKI 2016.

⁵² T. JUHÁSZ 1976, 231; BOTYÁNSZKI 2016, 81–82.

⁵³ BOTYÁNSZKI 2016, 85.

⁵⁴ T. JUHÁSZ 1976, 248.

⁵⁵ BOTYÁN 1955, 58–59; T. JUHÁSZ 1976, 250; CHOCHOROWSKI 1985, 51; SCHOLTZ 2006, 191; VERES 2008, 65.

⁵⁶ 2., 12., 17., 30., 37., 43., 49., 63., 73., 74., 75., 86., 102., 104., 106., 109., 114., 150., 152., 161. és 162. sírok.

⁵⁷ T. JUHÁSZ 1976, 250; BOTYÁNSZKI 2016, 55.

A 21 gyöngyleletes temetkezés közül 12 esetben azonosítottak pávaszemes üvegyöngyöket a tárgyak között.⁵⁸ Előfordulásuk nem mutat rítusfüggő jelleget: két urnás,⁵⁹ négy szórthamvas⁶⁰ és hat inhumációs⁶¹ rítusú temetkezésből kerültek elő, különböző színben és méretben.⁶²

A pávaszemes üvegyöngyök készítése először Közép-Itáliában kezdődött, ahonnan a Kr. e. 8. század folyamán jutottak el a Hallstatt-kultúra kelet-alpi és közép-európai területeire. A sárga alapmezős változatok a Kr. e. 6. századtól pontus-vidéki görög műhelyek közvetítésével az erdős sztyeppe övezetben is elterjedtek. A Kárpát-medencében a típus legnagyobb számban a Közép-Tisza-vidékről ismert, ahol a kék alapmezős példányokhoz képest jóval gyakoribbak. A gyöngyök elterjedési központjának is ez a régió tekinthető, innen kerülhettek feltehetően importként a Dunántúlra, a Kisalföldre és a mai Románia területére.⁶³

A 104. sír elcsomagolt leletei között található világoszöld üvegyöngyök eredeti formája nem ismert [8. tábla 12–13]. Az összeolvadt darabokon díszítés nyomai nem voltak megfigyelhetők.⁶⁴ Hasonló színű példány töredéke a lelőhely 106. számú, középső vaskori jellegű, inhumációs rítusú, bal oldalára zsugorított női váz nyaktájékáról került elő. Ugyanitt további kék, egy sárga, egy fél világoskék, valamint egy fehér nagyobb üvegyöngy is napvilágot látott, amelyek valószínűleg egykoron egy nyakláncához tartozhattak.⁶⁵ A világoszöld üvegyöngyök fő elterjedése a délkeleti Hallstatt-területeken figyelhető meg, előfordulási arányuk azonban a kék változatokhoz képest jóval alacsonyabb⁶⁶ – ez a megfigyelés a gyopárosi lelőhelyre is érvényes.

A 104. sír üvegyöngyeinek összeégett, olvadt jellege a temetőben egyértelműen öt gyopárosi hamvasztásos sír – a 2. és 150. urnás, illetve a 30., 43. és 114. szórthamvas temetkezések – esetében volt kimutatható. E sírok külön sírcsoportot nem alkotnak.

6.4. Kerámiapecsétlő

⁵⁸ A 84 középső vaskori jellegű sírra vetítve 14,28%-os előfordulási aránynak felel meg.

⁵⁹ A 2. és 150. urnás rítusú temetkezésekből ismert a típus előfordulása, ami a rítuson belül 20%-os gyakoriságnak felel meg. E temetkezéseknél ez az egyedüli megfigyelt gyöngytípus.

⁶⁰ 30., 43., 104. és 114. sírok. A rítuson belül 21,05%-os gyakoriságnak felel meg. További 1 szórthamvas sírből (12. sír) ismert egyéb típusú gyöngy.

⁶¹ Összesen 14 inhumációs rítusú sírban volt gyöngy, ezek közül hat temetkezésben volt pávaszemes üvegyöngy: 49., 73., 74., 75., 109., 152. sírok. A hat sírra vetítve, a rítuson belül ez 13,63%-os gyakoriságnak felel meg.

⁶² Analógia: Nyíregyháza–Közvágóhíd (KEMENCZEI 2009, 271, Taf. 49. 6–7), Sándorfalva–Eperjes (GALÁNTA 1985, 118). Bővebben ld. KEMENCZEI 2009, 184–185, Liste 9.

⁶³ KEMENCZEI 2009, 88–89.

⁶⁴ Analógia: Gesztely és Hernádkak közti Nagypart, szórvány (B. HELLEBRANDT 2001, 59), Muhi–Kocsmadomb, szórvány (KEMENCZEI 2009, 127), Tápiószéle, 429. sír (PÁRDUCZ 1966, 75).

⁶⁵ BOTYÁNSZKI 2016, 98–99.

⁶⁶ CHOCHOROWSKI 1985, 52.

A feltételezhetően a 104. sírhoz tartozó tárgyak között előkerült agyagból formált és kiégetett kerámiapecsétlő [9. tábla 1] a Vekerzug-kultúra tárgyi anyagának egyik legjellegzetesebb típusát képviseli.⁶⁷

A lelettípus szórványként, illetve a kultúra települési objektumaiból és temetkezéseiből egyaránt ismert. A Vekerzug- és Hallstatt-kultúra területeiről származó kerámiapecsétlőkkel átfogóan, tipológiai rendszerben Kisfaludi Júlia⁶⁸ és Franka Schweltnus⁶⁹ foglalkozott. Az általuk kidolgozott tipológiai rendszert vette alapul A. Kozubová is a choťíni lelőhely leletanyagának elemzése során.⁷⁰ A fenti kutatók eredményéhez képest a pecsétlőket Bottyán Á.,⁷¹ Párducz M.,⁷² J. Chochorowski⁷³ és Kemenczei T.⁷⁴ is csupán érintőleges tárgyalta. Az alapvető feldolgozásokon túl mindössze részpublicációk születtek;⁷⁵ korszerű, átfogó feldolgozás mindmáig hiányzik,⁷⁶ és feltehetően számos darab továbbra is publikálatlan.

A kutatás ugyanakkor nem egységes a pecsétlők eredetének megítélésében, és több eltérő értelmezés is megfogalmazódott a szakirodalomban. Chochorowski nem tartotta valószínűnek, hogy a Vekerzug-kultúra pecsétlői helyi fejlődés eredményeként jöttek létre, és felhívta a figyelmet a tárgytypus keleti, a Kaukázus vidékéről ismert analógiáira.⁷⁷ Kozubová hangsúlyozza, hogy a kelet-európai erdős-sztyepp és sztyepp területeken hiányoznak a Vekerzug-kultúra legkorábbi pecsétlőivel egyidős párhuzamok, ami megnehezíti annak igazolását, hogy a pecsétlők a Kaukázusból Kelet-Európa területén keresztül kerültek volna a Kárpát-medencébe. A Pontus-vidék északnyugati térségből származó szórvány pecsétlők feltehetően a tárgyalt kultúra import darabjai, s a Kr. e. 5–4. századra datálhatók.⁷⁸ I. V. Brujako kutatása szerint a Szeret és az Alsó-Dnyeszter közötti területen talált pecsétlők a Vekerzug-kultúra Kr. e. 5. századi felbomlásával függnek össze.⁷⁹ Kozubová ezt elutasítja arra hivatkozva, hogy a Vekerzug-kultúra virágkora a késő Hallstatt és korai LT időszakra tehető,

---

⁶⁷ BOTTYÁN 1955, 60–61; PÁRDU CZ 1965, 287; CHOCHOROWSKI 1985, 81; CHOCHOROWSKI 1998, 484; BRUJAKO 2014, 39; HASANOV 2018, 60; KOZUBOVÁ 2019a, 136–137; TÓTH 2023, 115.

A középső vaskor időszakában a Vekerzug-kultúrán kívül is előfordulnak hasonló leletek, bár szórványosan. Előkerültek például a mai Dunántúl területéről – így Velem–Szent Vid lelőhelyről (PÁRDU CZ 1965, Pl. I. 1–2, 4–7, Pl. III. 3) –, valamint Morvaországból és Erdélyből (CHOCHOROWSKI 1985, 83; KEMENCZEI 2009, 94). Vö. KOZUBOVÁ 2024, 397.

⁶⁸ KISFALUDI 1997, 75–107.

⁶⁹ SCHWELTNUS 2010, 207–226.

⁷⁰ KOZUBOVÁ 2013, 128.

⁷¹ BOTTYÁN 1955, 60–61.

⁷² PÁRDU CZ 1965, 278–289.

⁷³ CHOCHOROWSKI 1985, 81–83; CHOCHOROWSKI 484–485.

⁷⁴ KEMENCZEI 2009, 93–94.

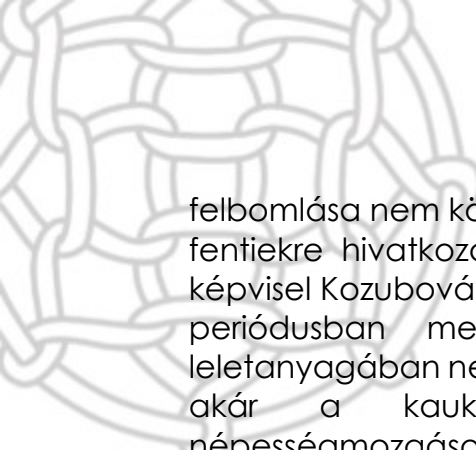
⁷⁵ Példaként ld.: ILON 1999; GÁL–MOLNÁR 2004; KEMENCZEI 2010b, 102–103, Abb. 1; KREITER 2010, 74, 10. ábra; BOTYÁNSZKI 2014; HORVÁTH 2015; KOZUBOVÁ–FOJTÍK 2021; KOVÁCS–NÉMETH 2023; TÓTH 2023; ILON 2024; KOZUBOVÁ 2024.

⁷⁶ TÓTH 2023, 115.

⁷⁷ CHOCHOROWSKI 1998, 484–486; HASANOV 2018, 62.

⁷⁸ KOZUBOVÁ 2019a, 137.

⁷⁹ BRUJAKO 2014, 41, 46.

felbomlása nem következhetett be a Kr. e. 4. század első felénél korábban.⁸⁰ A fentiekre hivatkozásul, F. Schweltnus véleményével megegyező álláspontot képvisel Kozubová is, miszerint a kerámiapecsétlők előzmény nélküli, egy adott periódusban megjelenő eszközök, előfordulásuk az érintett kultúra leletanyagában nem hozható összefüggésbe keleti, kaukázusi hatásokkal vagy akár a kaukázusi térségből a Kárpát-medencébe irányuló népességmozgásokkal sem.⁸¹

A gyopárosi lelőhelyen a 84 Vekerzug jellegű temetkezés közül mindössze három objektumból került elő összesen nyolc darab kerámiapecsétlő, ami – a 84 sírra vetítve – 3,57%-os előfordulási aránynak felel meg. A pecsétlők megjelenése a feltárt temetőrészben rítusfüggő jellegzetességet mutat. A 104. sír leletével együtt három hamvasztásos temetkezésből ismertek pecsétlők: a 2. urnás sírből hat, egymástól eltérő kialakítású darab, a 104. szórthamvas sírből egy geometrikus mintázatú példány, valamint a 94. szórthamvas sírből szintén egy – pontosabban nem ismert mintázatú – darab.⁸²

A 104. sírban a pecsétlő eredeti helyzete nem ismert, míg a 2. sír esetében a tárgyat a hamvakat tartalmazó edény belsejében, a 94. szórthamvas sírban pedig a felhúzott fülű bögre szájánál találta meg az ásató. A 2. és 94. sírokban megfigyelt pozíciójuk arra utalhat, hogy a pecsétlők szoros kapcsolatban álltak az edénymellékletekkel.⁸³ A 104. sír pecsétlőjének fogórésze – a 2. sír leleteihez hasonlóan – átfúrt kivitelű, ami azt valószínűsíti, hogy az ilyen darabokat eredetileg felfüggesztve viselheték.⁸⁴ Tekintettel arra, hogy az átfúrás még a kiégetés előtt végezték, a későbbi funkció, használat és viselet meghatározása már a készítés során megtörténhetett. A 104. sír lelete összhangban van a 2016-ban végzett elemzés eredményeivel.⁸⁵

6.4.1. A geometrikus mintázat vizsgálata és lehetséges párhuzamai

A 104. sírban talált pecsétlő nyomófelülete háromszög alakú, amelyen koncentrikus kör díszítés figyelhető meg [9. tábla 1d-f]. A háromszög átlói a készítés során az ujjak enyhe benyomása következtében kissé homorúvá váltak, összenyomódtak. A háromszögforma a kör motívumát keretbe zárja, ugyanakkor ki is emeli azt, hangsúlyozva a két alakzat közötti kompozíciós kapcsolatot.

---

⁸⁰ KOZUBOVÁ 2019a, 137.

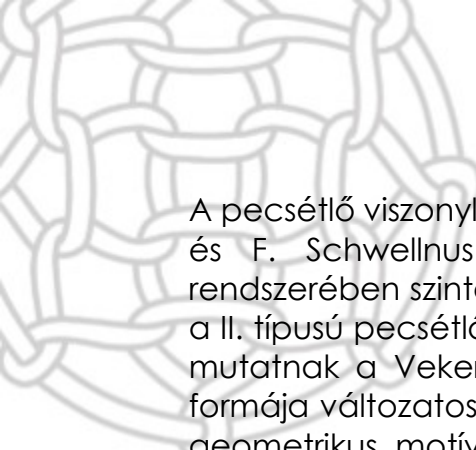
⁸¹ SCHWELTNUS 2010, 218; KOZUBOVÁ 2019a, 137. Vö. CHOCHOROWSKI 1998, 486;

⁸² Utóbbi temetkezés esetében a pecsétlő a leltározást megelőzően eltűnt, így annak részletes leírása nem áll rendelkezésre.

⁸³ BOTYÁNSZKI 2016, 44.

⁸⁴ BOTYÁN 1955, 61; SCHWELTNUS 2010, 218.

⁸⁵ BOTYÁNSZKI 2016, 46.

A pecsétlő viszonylag kisméretű nyomófelülete (2,3×2,1 cm) alapján Kisfaludi J. és F. Schweltnus tipológiájában a 2. csoportba,⁸⁶ míg A. Kozubová rendszerében szintén a II. típusba sorolható.⁸⁷ Kozubová megállapítása szerint, a II. típusú pecsétlők – a Dunántúl leleteivel ellentétben – nagyobb elterjedést mutatnak a Vekerzug-kultúra területén belül. Mintázatuk és nyomófelületük formája változatos: négyzet, háromszög, ovális vagy rombusz alakú is lehet. A geometrikus motívumok közül a koncentrikus kör díszítés a II. típus gyakori eleme,⁸⁸ ami összhangban áll a gyopárosi 104. sír leletével is.

A háromszög alakú alapforma és rajta lévő mintázat kombinációját tekintve közvetlen, publikált analógia nélküli. A 104. sír pecsétlője méretében és mintázatában leginkább a Dél-Alföld középső vaskori szórthamvas sírjaiból előkerült szórthamvas sírjaiból előkerült, rombusz alakú alapon, koncentrikus kör díszítésű példányokkal mutat hasonlóságot. E csoportba sorolhatók a Csanytelek–Tömörkényi utca 7/1931.,⁸⁹ Csanytelek–Újhalastó 131.,⁹⁰ valamint a Szabadszállás–Józan 112. sírjaiból ismert példányok.⁹¹ Ismertek kettős rombusz alakú nyomófelülettel rendelkező példányok is,⁹² illetve olyan változatok, ahol a koncentrikus kör motívum mellett két oldalon nem metszettek ki a nyomófelületből.⁹³

6.4.2. A funkció értelmezése a leletanyag és a sír topográfiai helyzete alapján

A Vekerzug-kultúra sírjaiból előkerült pecsétlőket a kutatás általában női temetkezésekhez köthető tárgytypusnak tartja.⁹⁴ Chochorowski rámutatott, hogy a pecsétlők gyakran orsógombokkal, kisebb, csiszolásnyomos kőlapokkal és okkerrögökkel együtt kerülnek elő ugyanabból a sírből,⁹⁵ ami szintén női temetkezésre utalhat.⁹⁶ Kisfaludi megfigyelése szerint a hamvasztásos rítusú sírokban a pecsétlők mellett előkerült viseleti elemek, ékszerek és orsógombok alapján a hamvasztásos temetkezések többsége ugyancsak női egyénekhez köthető.⁹⁷

A tárgyak funkciójának meghatározása során a kutatásban főként a textil- és testpecsétlő-eszközként való értelmezés jelenik meg, mint a leggyakoribb

---

⁸⁶ KISFALUDI 1997, 76; SCHWELTNUS 2010, 211–212; KOZUBOVÁ 2013, 128–131.

⁸⁷ KOZUBOVÁ 2013, 128–131; KOZUBOVÁ 2024, 397.

⁸⁸ KOZUBOVÁ 2024, 397.

⁸⁹ CSALLÁNY–PÁRDUCZ 1945, XXX. tábla 5a; KISFALUDI 1997, 95, Abb. 10. 10; KEMENCZEI 2009, 236, Taf. 14. 10.

⁹⁰ KISFALUDI 1997, 95, Abb. 10. 14.

⁹¹ KISFALUDI 1997, 95, Abb. 10. 13.

⁹² Piliny, szórvány (KISFALUDI 1997, 96, Abb. 11. 5; KEMENCZEI 2009, 397, Taf. 175. 2).

⁹³ Tiszabercel–Pálinkás-dűlő, 39. sír (KISFALUDI 1997, 96, Abb. 11. 4; KEMENCZEI 2009, 317, Taf. 95. 13)

és Piliny, szórvány (KISFALUDI 1997, 96, Abb. 11. 6; KEMENCZEI 2009, 397, Taf. 175. 1).

⁹⁴ PÁRDUCZ 1965, 279; HASANOV 2018, 62; KOZUBOVÁ 2019a, 137.

⁹⁵ CHOCHOROWSKI 1985, 83; HASANOV 2018, 62.

⁹⁶ HASANOV 2018, 62.

⁹⁷ KISFALUDI 1997, 79; HASANOV 2018, 62.

álláspont.⁹⁸ A leleteken és a sírban azonosított különböző színű festékanyagok és -maradványok a pecsétlők díszítő jellegű használatát jelezhetik.⁹⁹

Kemenczei elképzelése szerint a Vekerzug-közösségek a pecsétlőket motívumaik alapján mágikus, bajelhárító amulettként használhatták, de alkalmazhatták a szövet vagy a test díszítésére is.¹⁰⁰ Ennek alapján a motívumok olyan jelekként, szimbólumokként értelmezhetők, amelyek az elhunyt közösségen belüli kiemelkedő társadalmi státuszára, illetve szerepére utalhattak.¹⁰¹

A temetőn belüli funkciót sejtet a gyopárosi 2. sírban talált vörös festékanyag, valamint a festéknyomos dörzskő jelenléte.¹⁰² Az elhunyt társadalmon belüli kiemelkedő szerepét a hamvasztási rítus gondosan megtervezett és időigényes kivitelezése, a viseleti elemek, illetve a különféle használati eszközök sírba helyezése egyaránt alátámasztja – különösen a 2. urnás és a 104. szórthamvas sír esetében. Ezzel szemben a 94. szórthamvas sír leletanyagának összetétele a két említett temetkezéshez képest szegényebb.¹⁰³

A 104. sír pecsétlője sértetlen állapotban maradt fenn, de rajta festéknyom nem azonosítható [9. tábla 1d–f]. Ez a megfigyelés a 2. urnás sír pecsétlőire is érvényes, noha a mellettük talált dörzskő vörös festéknyomos, és a festékanyag magában a sírban is előfordult. Mindez arra utal, hogy a temetést végző közösség a pecsétlőket nem helyezte a halotti máglyára az elhunyttal együtt – ellentétben például a viseleti tárgyakkal vagy edényekkel –, esetleg csak a hamvasztás végén tette azokat a máglya közelébe.¹⁰⁴

A csiszolás- és kopásnyomos, festékmaradványos dörzskövek és a realgárdarabok kis mérete nem utal nagy mennyiségű felhasználásra, inkább egy kisebb mértékű; valóban a test bizonyos részeinek (pl. az arc vagy akár a termékenységgel összefüggő testrészek) díszítésére vagy megjelölésére.

6.4.3. Datálás

⁹⁸ Ld. bővebben: PÁRDUCZ 1965, 284; CHOCHOROWSKI 1985, 83; KISFALUDI 1997, 80–81; MARTON 2004, 19–20; KEMENCZEI 2009, 94; HASANOV 2018, 62; TÓTH 2023, 115; ILON 2024, 128.

⁹⁹ KISFALUDI 1997, 78; MARTON 2004, 19–20.

¹⁰⁰ KEMENCZEI 2001, 17.

¹⁰¹ KEMENCZEI 2009, 93.

¹⁰² MARTON 2004, 19; SCHWELLNUS 2010, 219.

¹⁰³ A sírban egy felhúzott fülű korongolt bögre, tál és egy kisebb bikónikus edény volt (BOTYÁNSZKI 2016, 47). Fontos azonban megjegyezni, hogy a rítus jellege erőteljesen befolyásolhatta és roncsolhatta a leletek állapotát. Nem ismert, hogy a halotti máglyán hány és milyen típusú tárgy semmisülhetett meg, így a tényleges síranyag összetétele sem rekonstruálható teljes bizonyossággal.

¹⁰⁴ Elképzelhető, hogy – amint az a 2. sír esetében is megfigyelhető volt – valamilyen ismeretlen (rituális?) okból (pl. félelem vagy tisztelet egy adott tárgy/eszköz iránt) nem volt cél a pecsétlők megsemmisítése.

A kerámiapecsétlők használata a Vekerzug-kultúrában hosszú időn keresztül kimutatható, a Ha D₁ periódus kezdetétől egészen a LT A fázisig.¹⁰⁵ A kultúra legkorábbi darabjait a sírokból előkerült, jó keltező értékű tárgytipusok alapján a Ha C₂–D₁ időszakra datálják.¹⁰⁶ Kemenczei T. meglátása alapján a tárgytipus nem éri meg a kultúra kései szakaszát.¹⁰⁷

Az ásató a gyopárosi vaskori temető kezdetét a leletanyaggal együtt a Kr. e. 5–4. századra keltezte,¹⁰⁸ ami egy késő vaskori időszakot is magában foglalhat. Ugyanakkor a kísérőleletek (pl. az elektronlemezsel bevont spirálkarika és a karperecek) alapján a 2. sír esetében a Kr. e. 6. századi keltezés (kronológiai felsőérték) is felvethető.¹⁰⁹ Mivel a 104. síranyagból nem ismert jó keltező értékkel rendelkező kísérőlelet, a tárgyat csak közvetetten, nagy általánosságban lehet a Kr. e. 6–5. századra datálni.

6.5. Orsógomb

Az elcsomagolt síranyag tárgyai között volt egy sötétkék, kézzel formált, homokkal soványított, enyhén nyomott, gömb alakú orsógomb, amelynek teljes felülete vízszintes bordákkal tagolt [9. tábla 3]. A tárgyon feltehetően a halotti máglyára visszavezethető, világossötétkék égésnyomok figyelhetők meg.

Az orsógombok a Vekerzug-kultúra hamvasztásos és inhumációs rítusú temetkezéseinek jellemző leletei. Díszített és díszítetlen változatai egyaránt ismertek, a sírokból nemtől függetlenül változó számban fordulnak elő.¹¹⁰ A középkor vaskori Vekerzug és késő vaskori LT jellegű vegyes temetőkben elsősorban a középső vaskori jellegű temetkezésekhez köthetők.¹¹¹

A gyopárosi lelőhely 84 középső vaskori jellegű sírja közül – a 104. síranyaggal együtt – 12 temetkezésben fordult elő összesen 15 darab orsógomb,¹¹² ami 14,28%-os gyakoriságnak felel meg.¹¹³ Kiemelendő, hogy a temető késő vaskori horizontjához tartozó 72. zsugorított sír leletanyagában is megtalálható egy díszítetlen orsógomb, ami a szokás időbeli folytonosságára is utalhat.¹¹⁴

¹⁰⁵ KOZUBOVÁ 2013, 132, 133; KOZUBOVÁ 2024, 398.

¹⁰⁶ Például: Tiszavasvári–Dózsa-telep, 4. sír (KEMENCZEI 2009, 94, 326, Taf. 104. 7–8).

¹⁰⁷ KEMENCZEI 2009, 94.

¹⁰⁸ T. JUHÁSZ 1976, 251.

¹⁰⁹ BOTYÁNSZKI 2016, 42, 45, 66.

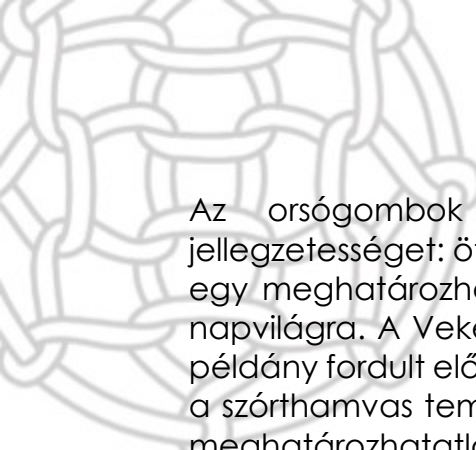
¹¹⁰ KEMENCZEI 2009, 93.

¹¹¹ B. HELLEBRANDT 1996–97, 140.

¹¹² 2., 9., 37., 54., 68., 73., 87., 104., 105., 106., 120. és 141. sírok.

¹¹³ Chochorowski meghatározása szerint az általa vizsgált lelőhelyek leletanyagában a vízszintesen bordázott orsógombok előfordulása a tárgytipuson belül 10,3%-os gyakoriságot mutat (CHOCHOROWSKI 1985, 78).

¹¹⁴ 72. sír (JUHÁSZ 1990, 471).

Az orsógombok előfordulása a lelőhelyen nem mutat rítusfüggő jellegzetességet: öt hamvasztásos sírból (egy urnás,¹¹⁵ három szórthamvas,¹¹⁶ és egy meghatározhatatlan rítusú),¹¹⁷ valamint hat inhumációs sírből¹¹⁸ kerültek napvilágra. A Vekerzug jellegű inhumációs temetkezésekben rendre egy-egy példány fordult elő, míg a hamvasztásos rítus esetében a 2. urnás sírban három, a szórthamvas temetkezésekben pedig kettő,¹¹⁹ illetve egy darab ismert.¹²⁰ A meghatározhatatlan rítusú 54. sírban szintén egy darabot találtak. A tárgyak közül eddig egyedül a 104. sír orsógombján látszódott másodlagos égésnyom nyoma.

Chochorowski megállapítása szerint a Vekerzug-kultúra orsógombjai között viszonylag jelentős a díszített példányok száma,¹²¹ azonban Kemenczei azt az álláspontot képviseli, miszerint a díszítetlen változatok aránya a díszítettekhez képest magasabb.¹²² Orosháza–Gyopároson a két típus aránya fordított képet mutat: a hamvasztásos sírokban az orsógombok 62,5%-a díszített,¹²³ míg az inhumációs sírok esetében ez az arány mindössze 28,57%.¹²⁴

A 104. sír lelete – amely a vízszintes bordákkal tagolt típusba tartozik¹²⁵ – földrajzilag széles körben elterjedt formavariánsnak tekinthető az említett kultúrán belül,¹²⁶ ennek ellenére a típusnak a lelőhelyen belül nincs további analógiája.

A tárgyalt orsógombtípus a Délkelet-Alföldön inhumációs és hamvasztásos temetkezésekben egyaránt előfordul. Békéscsaba–Fényes, Gászó-tanya lelőhely 13. számú, háton fekvő, nyújtott vázas temetkezésében a vízszintesen bordázott orsógomb a jobb könyökhajlatnál feküdt, míg a nyaknál kék, kerek üveggyöngyök, a bal medence alatt pedig koptatott, ovális terméskő volt megfigyelhető.¹²⁷ Kardoskút–Fejestanya¹²⁸ 2. számú, bal oldalára zsugorított váza mellől szintén hasonló darabot tártak fel; a sírban egy felhúzott fülű bögre,

---

¹¹⁵ 2. sír. A rítuson belül 10%-os gyakoriságnak felel meg.

¹¹⁶ 9., 104. és 120. sírok. A rítuson belül 15,78%-os gyakoriságnak felel meg.

¹¹⁷ 54. sír.

¹¹⁸ 37., 68., 73., 105., 106. és 141. sírok. A rítuson belül 9,09%-os gyakoriságnak felel meg.

¹¹⁹ 9. sír.

¹²⁰ 104. és 120. sírok.

¹²¹ CHOCHOROWSKI 1985, 79.

¹²² KEMENCZEI 2009, 93.

¹²³ Díszített példányok: 2., 9., 65., 104. sírok.

¹²⁴ Díszített példányok: 68., 105. sírok.

¹²⁵ A Vekerzug-kultúra vonatkozásában a tárgyak nem teljes katalógusát ld. KEMENCZEI 2009, 186, Liste 10.

A gyopárosi 104. sír lelete a Kozubová által a szlovákiai Chotín lelőhelyre meghatározott II 1a szubvariánsba sorolható (KOZUBOVÁ 2013, 124–125, Obr. 42). Kozubová megállapítása szerint a II 1 típusú orsógombok elsősorban a chotíni IA és IB temetők késő Hallstatt-kori sírjaira jellemzőek (KOZUBOVÁ 2013, 124).

¹²⁶ Vö. KEMENCZEI 2009, 186, Liste 10.

¹²⁷ PÁRDUCZ 1943, 51, VIII. tábla 40.

¹²⁸ Egyéb szakirodalmi névváltozat: Fejes Zoltán földje (Pusztá 46. sz. alatt) (KOREK 1984, 183); Határ-dűlő (KEMENCZEI 2009, 124, Kat. 53).

pávaszemes üveggyöngy, illetve a fej felett kövek is előkerültek.¹²⁹ A Szentsevekerzugi temetőből a 143. inhumációs rítusú, jobb oldalára zsugorított helyzetű temetkezéséből ismert ilyen díszű példány, amely a fej környékén, a nyak hátsó részénél volt.¹³⁰

Sándorfalva–Eperjes lelőhelyről több sírból is napvilágra került vízszintes bordákkal tagolt változat: a 95. kérdéses hamvasztásos rítusú,¹³¹ a 129. szórthamvas (?),¹³² a 133. urnás,¹³³ valamint a 181. jobb oldalára zsugorított női temetkezésből.¹³⁴ A kultúra elterjedési területén belül Nyáregyháza 19. jobb oldalára zsugorított inhumációs rítusú¹³⁵ és 23. (feltehetően szimbolikus rítusú) sírjából ismert a típus párhuzama.¹³⁶ Hasonló példány származik a Nyíregyháza–Pazonyi utcai lelőhelyről.¹³⁷ Tápiószéle 392. számú szórthamvas sírjában a vízszintesen bordázott orsógomb elektron- és bronzékszerek, okkerdarab és karcolt jeles edény kíséretében került elő.¹³⁸ Tiszavasvári–Csárdapart 9. urnás rítusú sírjában edénymellékletek és ékszerek társaságában volt jelen,¹³⁹ míg ugyanott a 16. szórthamvas rítusú sírből két darab,¹⁴⁰ a 32. szórthamvas sírből pedig nyílhegyek és lószerszámok kíséretében ismert hasonló lelet.¹⁴¹ A típus települési kontextusban is előfordul, például a Budapest XVIII. kerületében feltárt Rákospalota–Újmajor településéről.¹⁴²

A Vekerzug-kultúra emlékanyagában az orsógombok viszonylag gyakori megjelenése¹⁴³ elsősorban a mindennapi életben betöltött szerepükre, a szövés-fonás gyakorlatára utalhat.¹⁴⁴ Ugyanakkor a sírgödörben, az elhunythoz viszonyított tudatos elhelyezésük hitvilágbeli jelentőséggel is bírhatott.¹⁴⁵ A kutatás e tárgyípusát főként női temetkezések jellemző leletei között tartja számon,¹⁴⁶ míg a férfisírokban előforduló példányok esetében – a síronkénti egy darabos előfordulás és a fegyveres férfisírokban való gyakori megjelenés alapján – felmerült a táskazárógomb funkció lehetősége is.¹⁴⁷

¹²⁹ OLASZ 1955, 23–24; KEMENCZEI 2009, 250, Taf. 28. 9–13.

¹³⁰ PÁRDUCZ 1955, 9, Pl. X. 13–14.

¹³¹ GALÁNTA 1987, 17–18.

¹³² GALÁNTA 1987, 21.

¹³³ GALÁNTA 1987, 22–23.

¹³⁴ GALÁNTA 1987, 42–43.

¹³⁵ KISFALUDI 2004, 169, 189, IX. tábla 13.

¹³⁶ KISFALUDI 2004, 170, 190, X. tábla 12.

¹³⁷ KEMENCZEI 2009, 267, Taf. 45. 19.

¹³⁸ PÁRDUCZ 1966, 73, Pl. LXIV. 14.

¹³⁹ KEMENCZEI 2009, 337, Taf. 115. 3–10, 12–13.

¹⁴⁰ KEMENCZEI 2009, 339, Taf. 117. 1–10.

¹⁴¹ KEMENCZEI 2009, 342, Taf. 120. 1–18.

¹⁴² HORVÁTH 2002, 121, 11. kép 3.

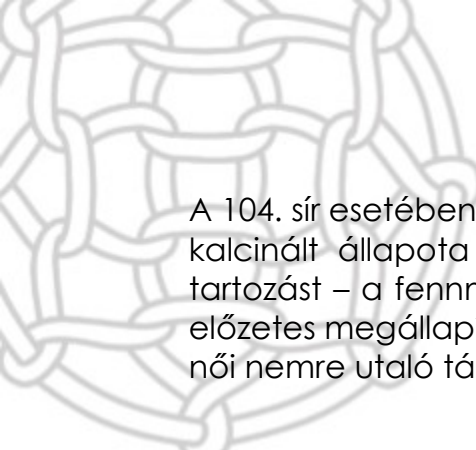
¹⁴³ CHOCHOROWSKI 1985, 78–79.

¹⁴⁴ BOTTYÁN 1955, 53; ISTVÁNOVITS 1997, 76; SCHOLTZ 2008, 246.

¹⁴⁵ KISFALUDI 2004, 177–178.

¹⁴⁶ BOTTYÁN 1955, 53.

¹⁴⁷ KEMENCZEI 2009, 93.

A 104. sír esetében – jóllehet az antropológiai vizsgálatok a csontanyag erősen kalcinált állapota miatt nem tudták egyértelműen igazolni a női nemhez tartozást – a fennmaradt és elcsomagolt leletek összhangban állnak azzal az előzetes megállapítással, miszerint az orsógomb a gyopárosi temető esetében női nemre utaló tárgytípus.¹⁴⁸

6.6. Szerszámkövek

A sírból előkerült kőtöredékeket egy papírzacskóban csomagolták el, azonban formai és tipológiai alapon két különálló eszköz volt azonosítható.

1. eszköz [10. tábla]: a csomagban különböző alakú, színű és méretű, homokkőből készült kőlapok voltak, amelyek több mint háromnegyede egymáshoz illeszthetőnek bizonyult; a többi része hiányzott. Az illesztés eredményeként megállapíthatóvá vált, hogy a töredékek egy ötszögletű, lapjában három részre tört kőeszközhöz tartoztak. Ez a felismerés jelentős mértékben hozzájárult a síranyag értelmezéséhez és pontosításához.

2. eszköz [9. tábla 2]: két zöldesszürke, csillámos anyagú, hosszúkás kőtöredék összeillő volt, alakja egy hegyben végződő, csiszolt kőeszközre utalt.

A Vekerzug-kultúra sírjainak jellegzetes leletei közé tartoznak a különböző kőlapok.¹⁴⁹ A szokás Erdély területén a szkíta jellegű Ciumbrud/Csombord/Erdély csoport síranyagában is kimutatható, például Ciumbrud (Csombord) temetőanyagában.¹⁵⁰ A Vekerzug-kultúrát megelőzően a kőmelléklet-adás szokása a preszkíta korszakban, a mezőcsáti kultúrában is jelen volt, így nem zárható ki a hagyomány továbbélése sem,¹⁵¹ ami kronológiai és kulturális kapcsolatokra utalhat.¹⁵² A. Kozubová meglátása szerint a Vekerzug-anyagban a kőlapok megjelenése mögött továbbélő helyi késő bronzkori és kora vaskori, kelet-kárpáti tradíciók állhatnak.¹⁵³ Míg korábban erősen elterjedt volt a leletek formai kialakítása és a rajta látható használati nyomok alapján a kőlapok specifikus meghatározása és elnevezése (pl. 'örökkő', 'festékdörzsolőkő'),¹⁵⁴ újabban felmerült az elsődleges funkciómeghatározás mellett azok multifunkciós használati tárgyként való értelmezése is.¹⁵⁵

---

¹⁴⁸ T. JUHÁSZ 1976, 250; BOTYÁNSZKI 2016, 42.

¹⁴⁹ A teljesség igénye nélkül: PÁRDU CZ 1966, 83; CHOCHOROWSKI 1985, 84–85; METZNER-NEBELSICK 1998, 367, 378, Abb. 14, 412, Liste 3; KEMENCZEI 2009, 187, Liste 12; KOZUBOVÁ 2013, 136–138; KOZUBOVÁ 2019a, 137.

¹⁵⁰ METZNER-NEBELSICK 1998, 367, 378, Abb. 14, 412, Liste 3.

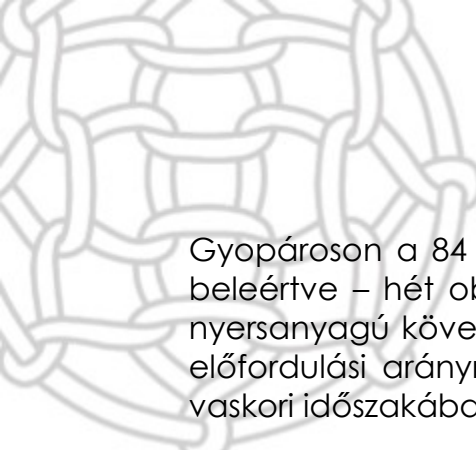
¹⁵¹ PÁRDU CZ 1966, 83; D. MATUZ 2000, 146; KEMENCZEI 2009, 94–95; KOZUBOVÁ 2019a, 137. D. Matuz Edit álláspontja szerint, a mezőcsáti kultúra sírjainál vélhetően azért ismertek a női sírokból az örökkövek és dörzskövek, mivel a gabona őrlése a nők feladata volt (D. MATUZ 2000, 145–146). A leletek értelmezését nehezíti, hogy nem minden esetben kerülnek a kőtöredékek külön publikálásra.

¹⁵² METZNER-NEBELSICK 1998, 367.

¹⁵³ KOZUBOVÁ 2019a, 137.

¹⁵⁴ VÖ. PÁRDU CZ 1966, 83; SZABÓ 1969, 63; T. JUHÁSZ 1976, 251; B. HELLEBRANDT 1988, 111, 114; KISFALUDI 2004, 171, 175; KEMENCZEI 2009, 94–95, 187.

¹⁵⁵ KOZUBOVÁ 2013a, 137; KOZUBOVÁ 2019a, 137.

Gyopároson a 84 középső vaskori jellegű sír közül – a vizsgált temetkezést is beleértve – hét objektumból kerültek elő különböző formájú, vastagságú és nyersanyagú kövek. Ez a teljes temetőre vetítve, rítustól függetlenül, 8,33%-os előfordulási aránynak felel meg. A kőmelléklet-adási szokás a temető késő vaskori időszakában is tovább él.¹⁵⁶

A rítus tanúsága alapján a kövek sírba helyezése nem mutat összefüggést sem a temetkezési rítussal, sem az elhunyt nemével. A 84 sír közül – a vizsgált temetkezést is beleértve – hét objektumból kerültek elő különböző formájú, vastagságú és nyersanyagú kövek: négy hamvasztásos (két urnás¹⁵⁷ és két szórthamvas),¹⁵⁸ valamint három inhumációs¹⁵⁹ sírből.¹⁶⁰ Ez a teljes temetőre vetítve, rítustól függetlenül, 8,33%-os előfordulási aránynak felel meg. A két fő rítus összevetésében a viszonylag alacsony esetszám miatt számottevő különbség nem figyelhető meg: míg a hamvasztásos sírok esetében a kőmellékletek előfordulási aránya 11,42%, addig az inhumációs rítusú síroknál 6,81%.

A különféle kövek sírba helyezése nem utal nemhez kötött mellékletadási szokásra. Míg a temetkezésekben azonosított egyes tárgytipusok alapján a 2.,¹⁶¹ 86.,¹⁶² és 104. sír esetében feltételezhető a női temetkezés, addig az 5. fegyveres sírban egy férfi váza volt.¹⁶³ A temetőterkép alapján megfigyelhető, hogy a 2. és 61. urnás sírok, valamint az 5. fegyveres férfisír a temető délnyugati, míg a 86. zsugorított, illetve a 104. és 112. szórthamvas temetkezések az észak-északkeleti részén helyezkednek el.¹⁶⁴

---

¹⁵⁶ Az 50. szórthamvas rítusú késő vaskori sírban a korongolt, felhúzott fülű bögrét egy ismeretlen formájú, anyagú és funkciójú kő fedte (JUHÁSZ 1990, 471; MMM RA 633-1971. NGyTM RA 12/1999.). A kődarab jelenlegi helye ismeretlen, nyilvántartásba nem került. Ezzel szemben a 159. szórthamvas temetkezés leletanyagában egy homokkőből készült, ovális, átfúrt lapos kőeszköz szerepelt (JUHÁSZ 1990, 479). Utóbbi szerszámkövet az ásató parittyakőként határozta meg (JUHÁSZ 1990, 479), azonban a tárgy morfológiai jellemzői alapján a fenő- vagy csiszolóköként való értelmezés lehetősége sem vethető el.

¹⁵⁷ 2., 61. sírok. A rítuson belül 20%-os gyakoriságnak felel meg.

¹⁵⁸ 104., 112. sírok. A rítuson belül 10,52%-os gyakoriságnak felel meg.

¹⁵⁹ 5., 38., 86. sírok. A rítuson belül 6,81%-os gyakoriságnak felel meg.

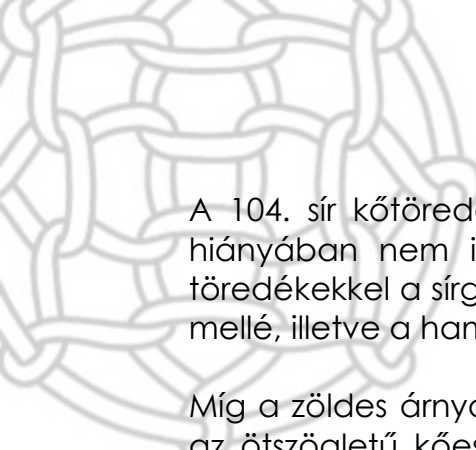
¹⁶⁰ A 116. sírnál megkérdőjelezhető volt a kőlap viszonya a temetkezéssel, mivel a váz felett volt 40 centiméterrel (BOTYÁNSZKI 2016, 25, 46. lábjegyzet). A 23. számmal jelölt, erősen égésnyomos objektum széle kövekkel volt körbe rakva (T. JUHÁSZ 1976, 231). Mivel az ásatási dokumentációban nincs utalás emberi hamvakra vagy egyéb leletekre, a gödör funkciója nem kellően alátámasztott (pl. helyben hamvasztásra szolgáló égető gödör, füstölő gödör stb.) (BOTYÁNSZKI 2016, 25, 46. lábjegyzet).

¹⁶¹ Sír leírását ld. T. JUHÁSZ 1976, 231; BOTYÁNSZKI 2016, 81–82.

¹⁶² Sír leírását ld. T. JUHÁSZ 1976, 245; BOTYÁNSZKI 2016, 95.

¹⁶³ Előzetes antropológiai vizsgálat: T. JUHÁSZ 1976, 231.

¹⁶⁴ A fegyveres sírok elhelyezkedése alapján megfigyelhető, hogy az 5. sírt kivéve a vascsákányos (83., 101. sír) és a lándzsás temetkezések (100. sír) egyaránt a temető észak-északkeleti felében csoportosulnak. Ezekben a sírokban kőeszköz nem került elő, ami arra utal, hogy a fegyveres temetkezések esetében a fegyverek jelenléte nem járt együtt szerszámkövek sírba helyezésével.

A 104. sír kőtöredékeinek síron belüli pozíciója leírás és rajzi dokumentáció hiányában nem ismert, így nem állapítható meg egyértelműen, hogy a töredékekkel a sírgödröt bélelték-e ki, vagy az elhunyt hamvaitra, esetleg azok mellé, illetve a hamvak közé helyezték őket.

Míg a zöldes árnyalatú töredéken nem volt megfigyelhető égésnyom, addig az ötszögletű kőszekély néhány, egymáshoz illeszkedő töredékének színe és árnyalata eltérő; néhány darab teljesen világosszürkére égett. Elsődleges értelmezés szerint a szerszámkő vélhetően a halotti máglya hőhatására repedt szét, bár az sem zárható ki, hogy még a temetést megelőzően törték össze.

A Délkelet-Alföld több lelőhelyén is előfordulnak a Vekerzug-kultúrához köthető, különféle köveket és kőlapokat tartalmazó temetkezések; a teljesség igénye nélkül ilyenek például: Békéscsaba–Fényes, Gászó-tanya,¹⁶⁵ Kardoskút–Fejestanya,¹⁶⁶ Kardoskút–Király Jolán-tanya,¹⁶⁷ Sándorfalva–Eperjes¹⁶⁸ és a névadó Szentés–Vekerzug temető.¹⁶⁹ A csiszolásnyomos, zöldes árnyalatú kőszekélyének analógiája a Délkelet-Alföldről, a Szentés–vekerzugi temető 87. sírjából ismert. Ez utóbbiban háton fekvő, nyújtott helyzetű női váz feküdt, feltárt leletei között gyöngyök, orsógomb és egy ismeretlen funkciójú vastárgy szerepeltek; a lábaknál keresztben egy szabálytalan háromszög alakú (közel trapezoid) zöldes kődarabot azonosítottak.¹⁷⁰ Tekintettel arra, hogy az Alföld – az Északi-középhegységgel ellentétben – kőben szegény terület, a kőszekélyek e térségben feltehetően kiemelt értéket képviseltek.¹⁷¹

6.6.1. Az ötszögletű szerszámkő lehetséges funkcióinak vizsgálata

Az Orosháza–gyopárosi vaskori temető középső vaskori jellegű sírjaiból származó kövek és kőszekélyek között formai, nyersanyagbeli, valamint ebből adódóan funkcionális szempontból is változatosságot mutatnak. A 104. sír mindkét kőlelete formailag eltér a temető többi kőmellékletétől. Az urnás temetkezésekből többnyire ovális,¹⁷² az inhumációs sírokból pedig négyszögletes vagy közel négyszögletes¹⁷³ darabok ismertek.¹⁷⁴ A 104. sír kivételével az alábbi, lehetséges funkció alapján elkülöníthető típusok különböztethetők meg:

---

¹⁶⁵ 1. háton fekvő nyújtott vázas inhumációs sír (PÁRDUCZ 1943, 50, 1. kép 9), 7–7a. kettős zsugorított inhumációs sír (PÁRDUCZ 1943, 51, 1. kép 11), 13. háton fekvő nyújtott vázas inhumációs sír (PÁRDUCZ 1943, 51, 1. kép 10, XIII. tábla 7).

¹⁶⁶ OLASZ 1955, 23–24.

¹⁶⁷ PÁRDUCZ 1970, 104–105.

¹⁶⁸ GALÁNTA 1987, 104.

¹⁶⁹ Például: 30., 32., 36., 87., 88., 118. sírok (KEMENCZEI 2009, 95, 187).

¹⁷⁰ PÁRDUCZ 1954, 40, Fig. 23. 6.

¹⁷¹ KEMENCZEI 2009, 95.

¹⁷² 2., 61. sírok.

¹⁷³ 5., 86. sírok.

¹⁷⁴ T. JUHÁSZ 1976; BOTYÁNSZKI 2016.

1. dörzskövek,¹⁷⁵
2. élező kövek/fenőkövek,¹⁷⁶
3. őrlőkövek,¹⁷⁷
4. beazonosíthatatlan kövek.¹⁷⁸

A 104. sír ötszögletű, szélein körbecsiszolt, mindkét hosszanti lapján csiszolásnyomos kőlapjának eddig nem ismert publikált párhuzama a Vekerzug-kultúra leletanyagában.¹⁷⁹ A lelet értelmezését segítheti nyersanyaga, mesterségesen kialakított ötszögletű formája, ívelt oldalélei és simára csiszolt felülete.

A kutatás általánosan elfogadott álláspontja szerint a Vekerzug-kultúra kőeszközeinek egy részén megfigyelhető vöröses elszíneződések, valamint a használatra utaló homorú, simított felszínek alapján e csiszolt dörzsköveket festékrögök összezúzására és festékanyag előkészítésére,¹⁸⁰ esetleg kozmetikai célokra használhatták.¹⁸¹ Békés vármegye területéről ilyen értelmezésre jó példát szolgáltat az Orosháza–Gyopáros lelőhely 2. és 61. urnás sírjainak leletanyaga.

A 2. sírban a 12,5×10,2 cm nagyságú, vörös festéknyomokat viselő dörzskőre helyezték az urnaként funkcionáló edényt.¹⁸² A lelet – ellentétben a 104. sír csiszolt, ötszögletű példányával – durvább kidolgozású, egyik oldalán erőteljesen homorúra kopott, ami arra utal, hogy a festékanyag porítását egy másik kő vagy kavics segíthette.¹⁸³ A 2. temetkezésben talált kerámiapecsétlők

---

¹⁷⁵ 2., 61. és 86. sír.

¹⁷⁶ 5., 38. sírok.

¹⁷⁷ 112. sír.

¹⁷⁸ 112. sír.

¹⁷⁹ Ezt az ideiglenes megállapítást árnyalhatja, ha az egykori szerszámkő töredékes állapotban került a sírgödörbe. Tápiószéle 341. számú, gazdag leletanyagú (elektronészer, faragott cilindrikus csonttégely) hamvasztásos sírjából egy szabálytalan hatszögletű, szélein az éleknél homorúra csiszolt, kopott, homokkőből készült, lapos szerszámkő került elő (PÁRDU CZ 1966, 67., Pl. LV. 17).

¹⁸⁰ Vörös festéknyomos dörzskő ismert például Budapest XV. kerület Mogyoród útja 42. lelőhely, 3. sírjából (HORVÁTH 2001, 42, 8. kép). Kemenczei monográfiájában a csiszolt festékdörzslő kövek típusába egyedül a gyopárosi leleteket sorolta (KEMENCZEI 2009, 96). Kemenczei felsorolásánál tévesen szerepel a gyopárosi 2. és 86. sírok mellett a 6. sír.

¹⁸¹ KOZUBOVÁ 2019a, 137.

¹⁸² T. JUHÁSZ 1976, 231; BOTYÁNSZKI 2016, 81–82. A kövekre helyezett edények szokása a késő bronzkorban a Piliny-kultúra temetkezéseinél is megfigyelhető (KEMENCZEI 1984, 14). Ez a rítuselem a rítuselem a középső vaskor időszakában is fennmaradt (KEMENCZEI 2009, 126); Muhi–Kocsmadomb 3. és 6. sírjainál (LESZIH 1939, 70; KEMENCZEI 2009, 126), illetve részben Nógrádkövesd 21. szórthamvas sírjánál is kimutatható (PATAY 1955, 65).

¹⁸³ A lapos kövektől eltérő formájú, vélhetően festékanyag porítására szolgáló, fekete- és vörös festéknyomos szerszámkőre példa a Tiszavasvári–Dózsa-telepről ismert 26. szórthamvas sír leletanyaga (KEMENCZEI 2009, 145). A Kemenczei által csiszolókként interpretált eszköz felületén látható festéknyomok jelenlétét az említett kutató nem közölte le, azokat személyes megtekintés során dokumentáltam (MNM Ltsz.: 62.50.65.).

és a vörös festékanyag együttes előfordulása e funkcionális értelmezést tovább erősíti.¹⁸⁴

A 61. urnás sírban az edénymellékletet szintén egy lapos, ovális kőre helyezték, amelynek homorú oldalán – a 2. sír kőeszközehez hasonlóan – vörös festékszemcsék voltak kimutathatók.¹⁸⁵ A 86. inhumációs sírban ezzel szemben a közel négyszögletes, töredékes kőmellékletet az elhunyt háta mögött helyezték el, alatta vörös okkerrög feküdt.¹⁸⁶ A 104. sír leletanyagához csomagolt kőtöredékek felületén – a kerámiapecsétlő jelenléte ellenére – festéknyom nem volt kimutatható, felületük nem homorú, mint a 2. és 61. sírok esetében.¹⁸⁷

Bár az adatok száma korlátozott, néhány funkcionális alapú megfigyelés mégis tehető. Az 5. sír négyszögletes, trapéz alakú kőeszköze – amelyet az elhunyt háta mögött helyeztek el – ívelt, hosszanti irányú és sarkainál körkörös kopásnyomokat mutat, szélein foltokban elvékonyodik. Az eszköz élező funkcióját erősíti, hogy a sírban vascsákány is előkerült, amelyet közvetlenül a kőlapra fektettek.¹⁸⁸ A szerszámkő vastagsága és kialakítása közel azonos a 104. sír leletével, oldalain szintén ívelt megmunkálás figyelhető meg. A 2. és 61. sírok kőeszközeinek felülete ezzel szemben homorú, ami – a festékszemcsék jelenlétével együtt – inkább festékanyag-porításra utal.¹⁸⁹

A 104. objektum szerszámkövének ötszögletű formája kapcsán nem dönthető el egyértelműen, hogy az a készítés első fázisában funkcionális céllal vagy egy későbbi átalakítás során, esetleg szimbolikus, hitvilágbeli jelentéssel jött létre. Hétköznapi, gyakorlati funkciót feltételezve elsődlegesen, a tárgy hegyben végződő kialakítása, hosszanti oldalán megfigyelhető – az 5. vascsákányos sír kőeszközén is azonosítható – kerek kopásnyomok, valamint enyhén hullámos oldalszegélye felveti a fenő- vagy élezőeszközként való használat lehetőségét is. Hangsúlyos, hogy a kő simára csiszolt felszíne egy vizescsiszolás eredményével is összhangban lehet. A síranyagban azonosított, együtt elcsomagolt leletek nőre utalnak (gyöngyök, kerámiapecsétlő), ami első pillantásra szokatlanul tűnhet egy kérdéses fegyverélező eszköz jelenlétével. Az sem zárható ki, hogy a kőeszköz funkciója idővel megváltozott, és rituális szerepet (például termékenységgel vagy gyermekkel kapcsolatos rítusban) is betöltött.

¹⁸⁴ T. JUHÁSZ 1976, 231; BOTYÁNSZKI 2016, 82.

¹⁸⁵ T. JUHÁSZ 1976, 242; BOTYÁNSZKI 2016, 90.

¹⁸⁶ BOTYÁNSZKI 2016, 26.

¹⁸⁷ A kő megtisztítását megelőzően sem volt megfigyelhető vörös festéknyom.

¹⁸⁸ T. JUHÁSZ 1976, 231; BOTYÁNSZKI 2016, 83, 118, III. tábla 1. 3. Kör alakú kopásnyomok dokumentálását ld. BOTYÁNSZKI 2016, 118, III. tábla 1. 3.

Hasonló megállapításra jut Kemenczei is, aki szerint a Vekerzug-kultúra anyagában a csiszolt kőeszközök egy része a fenőkövekhez hasonló funkciót tölthetett be (KEMENCZEI 2009, 95).

¹⁸⁹ Trapezoid alakú, homorú átmetszetű, festéknyomos, csiszolt kőlapra példa: Tápiószele, szórvány. MNM Ltsz.: 14.1951.38.

Jelenleg nem dönthető el, hogy a különböző funkciók időben egymást követték-e vagy párhuzamosan, egymás mellett – esetleg egymással összefonódva – érvényesültek. Ezzel összefüggésben különösen figyelemre méltó az Orosháza–Gyopáros 63. számú inhumációs temetkezése, amelyben egy kisgyermek vázát tárták fel.¹⁹⁰ A mellkas környékéről egy bronzból öntött, háromélű, belső köpűs, áttört nyílhegy került elő, – a temető egyetlen ilyen típusú lelete. A nyílhegy funkcióját tekintve valószínű, hogy nem fegyverként, hanem védelmező tárgyként, amulettként,¹⁹¹ a nyaknál talált kauricsiga és gyöngyök alkotta nyaklánc részeként helyezték a sírba részeként.¹⁹²

A Délkelet-Alföld területéről ismert Vekerzug-kultúrához tartozó párhuzamok közül kiemelt jelentőséggel rendelkezik a Szentés–vekerzugi 30. sír, ahol egy háton fekvő, nyújtott helyzetű – az ásató által meghatározott – női egyén mellől a következő főbb leletek kerültek elő: őrlőkő-töredék, két bordázott díszű bronz spirálkarika, korong alakú bronzfibula, üvegyöngyök, vaskés, kerámiaedények, két Ferigile-típusú vasnyílhegy¹⁹³ és négy háromélű bronznyílhegy. A medencetájékon egy átfúrt, hosszúkás fenőkő, az egyik edénymelléklet mellett pedig realgárdarab is volt.¹⁹⁴ A temetkezés kapcsán felmerült a sírban nyugvó nő fegyveres harcosként való értelmezése,¹⁹⁵ azonban Kozubová a női és gyermeksírokban előforduló nyílhegyek alacsony száma, valamint az antropológiai vizsgálatok hiánya alapján nem tartja valószínűnek az elhunyt tényleges fegyveres szerepét. Véleménye szerint az egyes nyílhegyek inkább mágikus-védelmező funkciót, amulett- vagy talizmánszerepet tölthettek be.¹⁹⁶

Az Orosháza–Gyopáros 63. és a Szentés–Vekerzug 30. sírok összevetése alapján kiténik, hogy a fegyverek, illetve élező- vagy fenőkövek női és gyermektemetkezésekben való előfordulása sem zárható ki. A vekerzugi 30. sír különösen jól mutatja, hogy a különböző szerszámkövek (őrlőkő, fenőkő) mellett festékanyag is megjelent.

Összességében a gyopárosi 104. sír feltételezett leletanyagában az ötszögletű kőeszköz pontos funkciója nem határozható meg egyértelműen, amit az

¹⁹⁰ T. JUHÁSZ 1972, 214; T. JUHÁSZ 1976, 236, 4. kép 6, 243, 250; BOTYÁNSZKI 2016, 41–42, 90, 128, XIII. tábla 2. 1.

¹⁹¹ CSALOG–KISFALUDI 1985, 325; SCHOLTZ 2008, 244; BOTYÁNSZKI 2016, 41.

¹⁹² T. JUHÁSZ 1976, 250; CSALOG–KISFALUDI 1985, 325; KEMENCZEI 2009, 46–47; BOTYÁNSZKI 2016, 41.

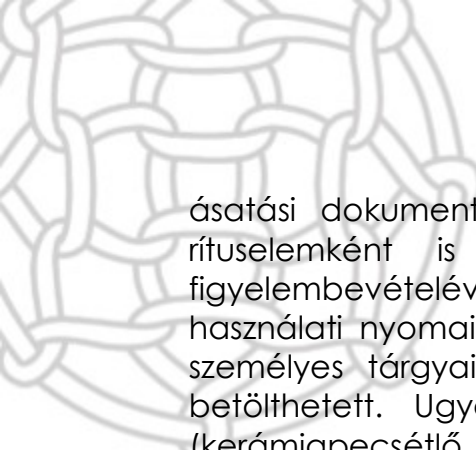
Viseleti elemként értelmezték a Kesznyéten 13. számú hamvasztásos sírjából előkerült nyílhegyet is (B. HELLEBRANDT 1988, 112, 5. kép 5, 115), mivel spirálkarika és karperec társaságában került elő (KEMENCZEI 2009, 46–47). Hasonlóképpen ismert olyan nyílhegyes sír, melyet a sírból származó tárgytipusok alapján női egyénhez kötöttek: Tápiószéle 331. szórthamvas rítusú sír (PÁRDU CZ 1966, 84, Pl. XLIX. 21; B. HELLEBRANDT 1988, 115).

¹⁹³ KOZUBOVÁ 2019c, 51.

¹⁹⁴ PÁRDU CZ 1954, 31, Fig. 24. 1, Pl. VIII. 1–3, 5–7, 10–15, Pl. XV. 19; CSALOG–KISFALUDI 1985, 325.

¹⁹⁵ TERŽAN–HELLMUTH–HEIMANN 2011, 264–270.

¹⁹⁶ Kozubová a viseleti elemek – különösen a két spirálkarika – temetkezési kontextusban megfigyelt pozíciója alapján nem zárta ki annak lehetőségét, hogy ezek a tárgyak nem az eredeti viseleti helyzetükben kerültek a sírba, hanem inkább az elhunyt személy ruházatának vagy viseletének egyfajta deponálásaként helyezték el őket (KOZUBOVÁ 2019c, 51–52).

ásatási dokumentáció hiányossága tovább fokoz. Bár az eszköz önálló rítuselemként is értelmezhető, a másodlagos égésnyomos leletek figyelembevételével –, valamint az ötszögletű kő tipológiai sajátosságai, használati nyomai és analógiái alapján – valószínűsíthető, hogy az elhunyt személyes tárgyai közé tartozott,¹⁹⁷ és hétköznapi, gyakorlati funkciót is betölthetett. Ugyanakkor a síranyagban található egyéb tárgytipusok (kerámiapecsétlő, orsógomb) alapján a rituális használat lehetősége sem zárható ki. E kettősség indokoltá teszi egy többfunkciós értelmezési modell alkalmazását.

7. A síranyag topográfiai helyzete és kapcsolata a feltárt temetkezésekkel

A temető feldolgozásának jelenlegi, még folyamatban lévő állapota, valamint a feltárás körülményei, a későbbi bolygatások és a talajművelés negatív hatásai miatt egyelőre csak óvatos, előzetes megállapítások tehetők.

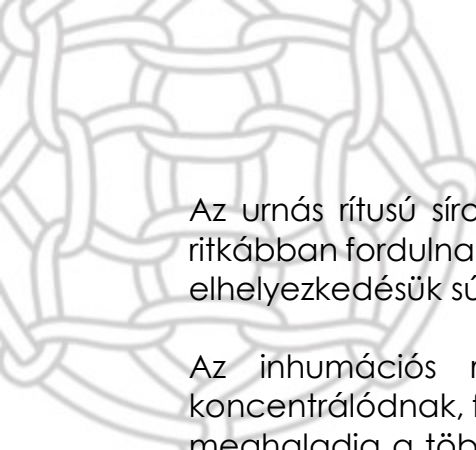
A temető egy észak–dél irányú dombháton helyezkedett el [3. tábla 1]. Az ásató régész szerint területének mintegy 95%-a nagy valószínűséggel feltártnak tekinthető.¹⁹⁸

A 104. számú temetkezés a vaskori temető északi felében, az itt megfigyelhető sírsűrűsödéstől keletre, a feltárt terület keleti peremén feküdt [4–5. tábla]. Közvetlen közelében, tőle északra két további szórthamvas temetkezés található: a 108. sír mintegy 4,5 méterre, a 112. sír pedig körülbelül 6 méterre helyezkedett el. Tőlük nyugati irányában, 5–8 méteres távolságban újabb szórthamvas temetkezések (94., 103., 107. sír) csoportosulnak, amelyek az itt megfigyelhető inhumációs sírokat (pl. 83., 85., 89., 91., 96., 100., 101., 102., 106., 121., 122–123., 124.) kelet felől határolják. A Vekerzug jellegű sírok temetkezési szokásainak átfogó vizsgálata alapján megállapítható, hogy a szórthamvas rítusú temetkezések a temető egész területén előfordulnak, de két fő sűrűsödési zóna rajzolódik ki. Az egyik az északi–északkeleti részen figyelhető meg, ahol több szórthamvas sír viszonylag közel található egymáshoz, részben az inhumációs sírok közé ékelődve; a másik a déli–délnyugati szektorban, ahol a szórthamvas temetkezések kisebb csoportokban, de lazábban helyezkednek el.

---

¹⁹⁷ Az elhunyt és a sírletek, mellékletek kapcsolatának értelmezése során csupán feltételezésekre támaszkodhatunk annak megítélésében, hogy a sírba helyezett tárgyak – például az edények – valóban az elhunyt személyes használati tárgyai voltak-e. Ezen elmélethez támpontot nyújthat a sírkerámia kopottságának és használati nyomainak mértéke, valamint ezek összevetése a sírból származó antropológiai maradványok életkorának meghatározásával ('kopottabb edény' – 'idősebb egyén'?).

¹⁹⁸ BAKAY 1971, 146; JUHÁSZ 1971, 11; T. JUHÁSZ 1972, 214; T. JUHÁSZ 1976, 231; MMM RA 588-1969., 633-1971., 1434-1977. NGyTM RA 12/1999., 287/2004.

Az urnás rítusú sírok a szórthamvas rítusúakkal szemben kisebb arányban és ritkábban fordulnak elő; elszórta jelennek meg a temető északi és déli felében, elhelyezkedésük súlypontja a feltárt terület középtengelyétől keletre esik.

Az inhumációs rítusú sírok a temető rész középső és déli sávjában koncentrálnak, folyamatosabb, csoportosabb elrendezést mutatva. Számuk meghaladja a többi rítusét: ezek képezik a temető szerkezeti „törzsét”, amely köré vagy mellé a hamvasztásos rítusú sírok lazábban, szórtabban rendeződnek. Az északi terület rész rítus szempontjából sokszínűbb képet mutat, ami részben a feltártság mértékével, részben pedig a temető topográfiai súlypontjával is összefügghet. A 104. objektum, a feltételezhetően a sírhoz köthető tárgyak és a hamvasztásos rítus alapján kapcsolatot mutat a 94. és 112. szórthamvas temetkezésekkel; utóbbi esetében a sírgödör formája és tájolása is megegyezik. A tárgy típusok összevetése alapján a legszorosabb párhuzam a 2. urnás sírral mutatkozik.

A lelőhely szórthamvas temetkezéseiben szinte kivétel nélkül megjelenik kerámiaedény vagy annak töredékei, emellett gyakoriak a viseleti elemek (spirálkarika, gyöngy, karperec), valamint a szövés-fonás vagy a hitvilág körébe sorolható tárgyak (orsógomb). Ugyanakkor a kerámia + viseleti elem/ékszer + használati eszköz kombinációjú leletegyüttes eddig csak a 2. urnás sírban figyelhető meg,¹⁹⁹ ahol – a 104. sírhoz hasonlóan – az ékszerekhez és viselethez köthető tárgyak (gyöngy, spirálkarika) között égésnyomos példányok is előfordultak.²⁰⁰ Az elsődleges értelmezés szerint ezek az égésnyomok az elhunythoz köthető személyes viseleti elemek máglyán való elhelyezésére utalnak.

8. A datálás kérdése

Az ásató régész, Juhász Irén a vaskori temető használatának kezdetét a Kr. e. 5–4. századra, végét pedig a LT jellegű sírok leletei alapján a Kr. e. 2. századra keltezte.²⁰¹ B. Hellebrandt Magdolna az ásató meghatározásával összhangban a temető felső kronológiai határát szintén a Kr. e. 5–4. századra, végét pedig – pontosabb századmegjelölés nélkül – a késő vaskorra helyezte.²⁰²

Gyucha Attila a temető középső vaskori fázisát a Kr. e. 6–5. századra datálta,²⁰³ míg A. Kozubová a lelőhelyet a Vekerzug-kultúra Ha C₂/D₁ – Ha D₁ időszakába sorolta.²⁰⁴ Mogyorós Péter és Bakos Gábor Orosháza–Gyopárost – Kozubová

---

¹⁹⁹ BOTYÁNSZKI 2016, 17–19.

²⁰⁰ BOTYÁNSZKI 2016, 47.

²⁰¹ T. JUHÁSZ 1976, 251.

²⁰² B. HELLEBRANDT 1988, 119.

²⁰³ ALMÁSSY et al. 2001, 165–166.

²⁰⁴ KOZUBOVÁ 2019a, 60, Karte 1.

térképe alapján²⁰⁵ – a kultúra Kr. e. 7. század második felére – Kr. e. 6. század első felére datált emlékműveik között említik.²⁰⁶

A temető feldolgozásának jelenlegi állása alapján a tárgyi leletanyag – különösen a fegyverek, az elektron spirálkarika, bronzkarperecek és a kerámiapecsétlő – arra utal, hogy a temető használatának felső határa a Kr. e. 6/5. század környékére keltezhető.²⁰⁷ Kemenczei T. a temető LT jellegű hamvasztásos rítusú sírjait – a 134. sírból származó bronzfibula analógiái alapján – a Kr. e. 3. századra datálta,²⁰⁸ míg Almássy Katalin a késő vaskori datálást pontosítva, az említett sírokat – a fibulák típusa alapján – a Kr. e. 3. század második harmadára helyezte.²⁰⁹

Mivel a lelőhely feldolgozása még nem zárult le, és a Vekerzug-kultúra belső kronológiája sem teljesen tisztázott, továbbá a 104. objektumból nem ismert jó keltezési értékű lelet, a vizsgált síranyag pontos datálása jelenleg csak feltételezéseken alapulhat. A rendelkezésre álló párhuzamok – különösen a 2. sír – alapján ugyanakkor nagy valószínűséggel a 104. sírhoz köthető leletanyag felső kronológiai határa a Kr. e. 6. századra tehető.²¹⁰

9. Összegzés

A tanulmány az Orosháza–Gyopáros lelőhelyen 1970-ben feltárt, eddig közöletlen, feltételezhetően a 104. számú temetkezéshez köthető, középső vaskori jellegű leletanyagot ismerteti.

A 2023-ban újraazonosított leletek egy felnőtt egyén szórthamvas temetkezéséhez kapcsolódnak; a kerámiaedény, üveggyöngy, bronztöredék, orsógomb, kerámiapecsétlő és kőeszközök a Vekerzug-kultúra jellegzetes tárgyípusait képviselik.

Az objektumot szántás bolygatta, a leletanyag nagyrészt töredékes. Az elcsomagolt síranyagból hiányoznak a temető urnás sírjaira jellemző késő bronzkori edényformák (hordó alakú edény, korong nélkül készített tál), valamint a gyakori felhúzott fülű bögre is. A korongolt edények közül egyedül szürke, korongolt, behúzott peremű, kónikus tálak töredékei azonosíthatók.

A 104. sír topográfiai helyzete és rítusa alapján nehezen valószínűsíthető közvetlen kapcsolat a temetőt használó, eltérő rítusú vaskori közösségekkel. A

²⁰⁵ KOZUBOVÁ 2019a, 60, Karte 1.

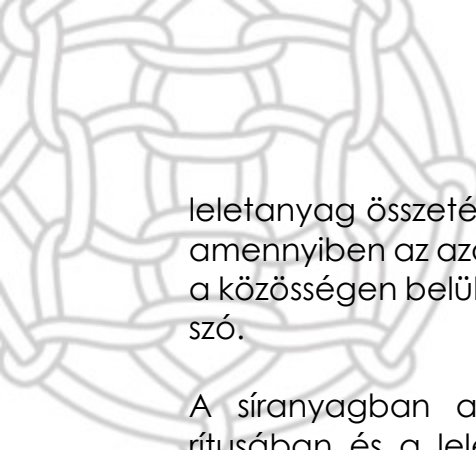
²⁰⁶ MOGYORÓS–BAKOS 2021, 94, 1. kép.

²⁰⁷ BOTYÁNSZKI 2016, 42, 45, 66.

²⁰⁸ KEMENCZEI 2010a, 35, 37, 5. kép D. Kemenczei Tibor álláspontja szerint a Juhász Irén által késő vaskorinak tartott zsugorított rítusú sírok keltezése a rendelkezésre álló, publikált leletanyag alapján nem tekinthető kellően megalapozottnak (KEMENCZEI 2010a, 35, 37).

²⁰⁹ ALMÁSSY 2010, 11–12.

²¹⁰ BOTYÁNSZKI 2016, 42, 45, 66.

leletanyag összetétele és a rítus sajátosságai ugyanakkor arra utalnak, hogy – amennyiben az azonosított leletek nagyrészt összetartozónak tekinthetők – egy, a közösségen belül kiemelkedő pozíciót betöltő felnőtt nő temetkezéséről lehet szó.

A síranyagban a társadalmi státusz reprezentálásán túl a halottégetés rítusában és a leletek kérdéses összetételében (kerámiapecsétlő, kőeszköz, orsógomb) a korabeli hitvilág elemei is tükröződhetnek.

A jellegzetes tárgytipusok szoros párhuzamokat mutatnak a Vekerzug-kultúra Dél-Alföldön feltárt temetkezéseivel. Bár a leletek pontos keltezése nem határozható meg egyértelműen, általánosságban a Kr. e. 6–5. századra datálhatók. A bizonytalanságok ellenére, az újraazonosított leletek és a temetkezési rítus részletes elemzése hozzájárul mind a gyopárosi temető és az azt használó közösségek, mind pedig a Dél- és Délkelet-Alföld kulturális kapcsolatrendszerének vizsgálatához és részleges rekonstrukciójához.

Török-Botyánszki Anna
SZTE BTK Régészeti Tanszék
botyanna01@gmail.com

'Buried once, found twice': An Iron Age grave assemblage long forgotten for 50 years from Orosháza–Gyopáros (SE-Hungary)

The paper presents the previously unpublished Vekerzug-type assemblage unearthed in 1970 at the Orosháza–Gyopáros site, which can presumably be associated with burial no. 104.

The grave contained cremated remains of an adult individual and a rich assemblage of characteristic artefacts: ceramics, various beads, bronze fragments, a spindle whorl, a pintadera, and stone tools. Typologically, the material fits well into the repertoire of the Vekerzug culture and shows close analogies with the Middle Iron Age cemeteries of the southern Great Hungarian Plain.

The objects indicate that the deceased was probably a woman of high social status. The composition and condition of the grave inventory – several of them deliberately burnt or fragmented – reflect a complex funerary practice in which social representation and belief elements were intertwined.

Although the artefacts' precise dating cannot be determined, they can generally be assigned to the 6th–5th centuries BC. Despite the uncertainties, the detailed analysis of the re-identified finds and the burial rite contributes not only to the study and partial reconstruction of the Gyopáros cemetery and the communities that used it, but also to a broader understanding of the cultural networks of the southern and southeastern Great Hungarian Plain.

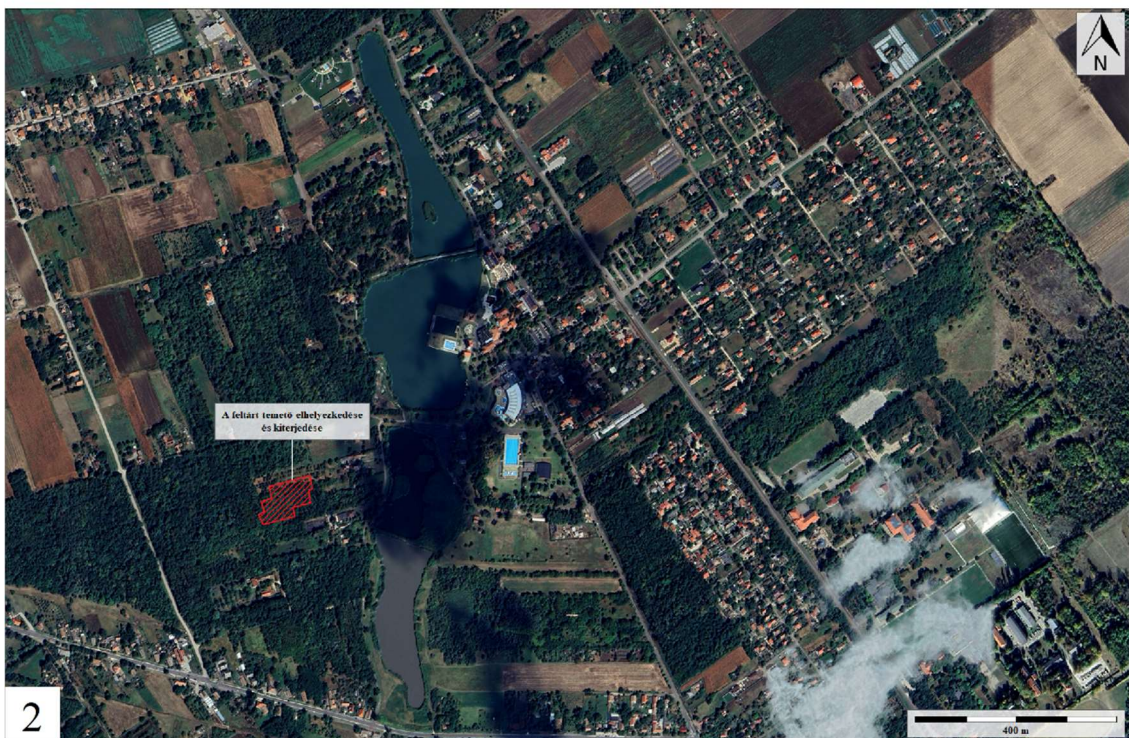
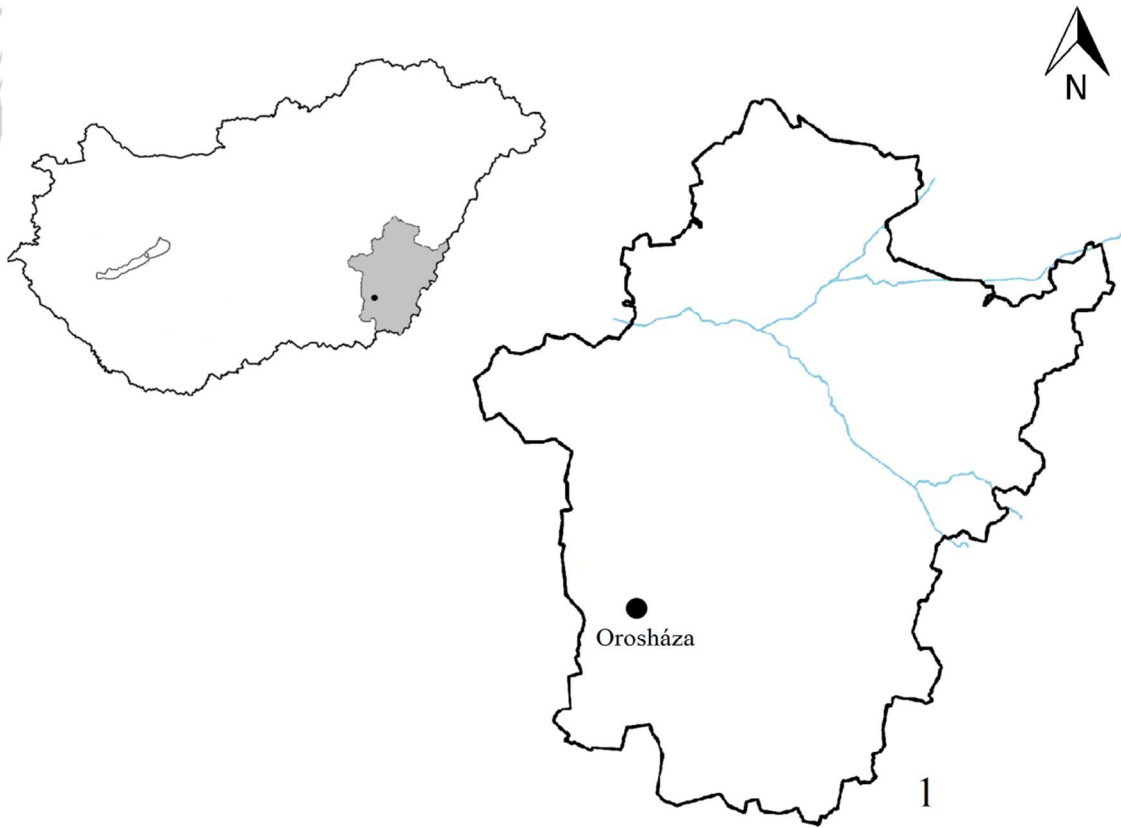
Rövidítésjegyzék

Átm. / átm.	átmérő
Fá. / fá.	fenékátmérő
Fig.	figure
Gy.sz.	gyarapodási szám
H. / h.	hosszúság
Ld.	lásd
LT	La Tène
Ltsz.	leltári szám
Ma.	magasság
MMM RA	A békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeum Régészeti Adattára
MNM	Magyar Nemzeti Múzeum (Budapest)
NGyTM RA	Az orosházi Nagy Gyula Területi Múzeum Régészeti Adattára
Obr.	obrázok
Sz. / sz.	szélesség
Pá. / pá.	peremátmérő
Pl.	plate
Pv. / pv.	peremvastagság
risz. / Рис.	Рисунок
Taf.	Tafel
TSM	Tessedik Sámuel Múzeum (Szarvas)
V. / v.	vastagság
vö.	vesd össze

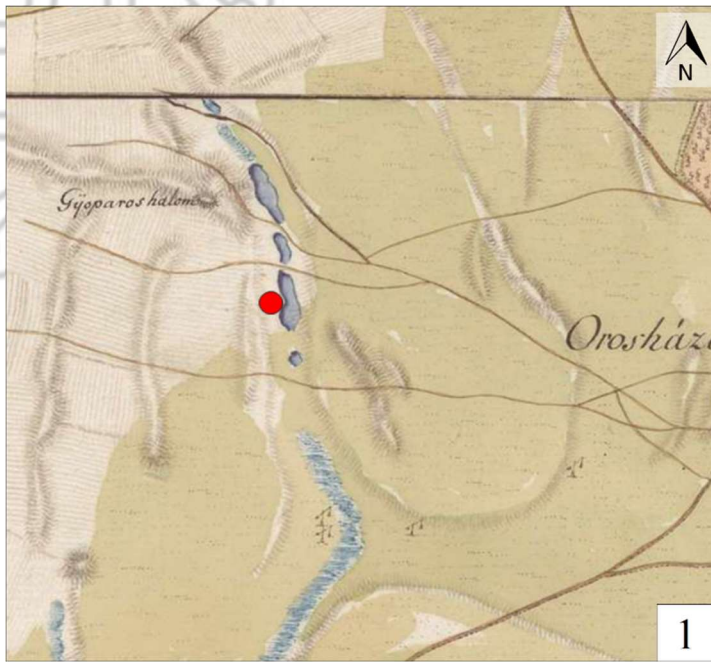
Acta Antiqua (Budapest)	Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae
ActaArchHung (Budapest)	Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae
Agria (Eger)	Agria – Az Egeri Múzeum Évkönyve – Annales Musei Agriensis
ArchÉrt	Archaeologiai Értesítő (Budapest)
ArchHung	Archaeologica Hungarica (Budapest)
AKorrBl	Archäologisches Korrespondenzblatt (Mainz)
BÉ	Békési Élet (Békéscsaba)
BMMK	A Békés Megyei Múzeumok Közleményei (Békéscsaba)
BMM, sa	Bibliotheca Musei Marisiensis, series archaeologica (Târgu Mureş – Cluj Napoca)
BudRég	Budapest Régiségei (Budapest)
CommArchHung	Communicationes Archaeologicae Hungariae (Budapest)
DissArchBra	Dissertationes Archaeologicae Bratislavenses (Bratislava)
ÉC	Études celtiques (Paris)
EphHung	Ephemeris Hungarologica (Budapest)
FolArch	Folia Archaeologia (Budapest)
HOMÉ	A Herman Ottó Múzeum Évkönyve (Miskolc)
IPH	Inventaria Praehistorica Hungariae (Budapest)

JAMÉ	A nyíregyházi Jósa András Múzeum évkönyve (Nyíregyháza)
JPMÉ	A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve (Pécs)
MFME	A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve (Szeged)
MFME–StudArch (Szeged)	A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Archaeologica
MittArchInst	Mitteilungen des Archäologischen Instituts der Ungarischen Akademie der Wissenschaften – A Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézetének közleményei (Budapest)
MSROA	Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego (Rzeszów)
MusArch	Musaica archaeologica (Bratislava)
PAS	Prähistorische Archäologie in Südosteuropa (Berlin)
PMMF	Pest Megyei Múzeumi Füzetek (Szentendre)
PraceA	Prace Archeologiczne (Kraków)
RégFüz	Régészeti Füzetek (Budapest)
Savaria	Savaria. A Vas Megyei Múzeumok értesítője (Szombathely)
SIA	Slovenská Archeológia (Bratislava)
StudCom	Studia Comitatus (Szentendre)
Stratum plus	Stratum plus. Археология и культурная антропология. Российский археологический ежегодник, „Высшая антропологическая школа” (Кишинев)
ŠtZ	Študijné Zvesti. Archeologického Ústavu Slovenskej akadémie Vied (Nitra)
TTIMÉ (Budapest)	Textil-és Textilruházati Ipartörténeti Múzeum Évkönyve
Zborník SNM	Zborník Slovenského národného múzea (Bratislava)
ZM	Zalai Múzeum (Zalaegerszeg)

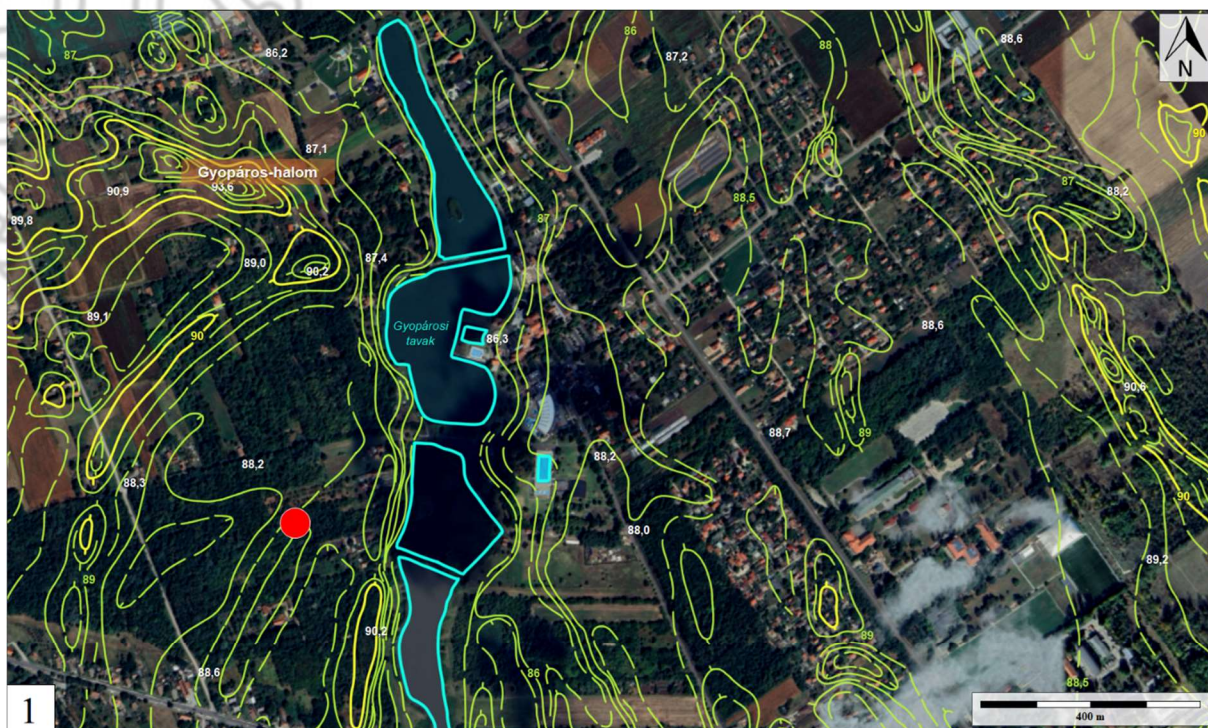
TÁBLÁK

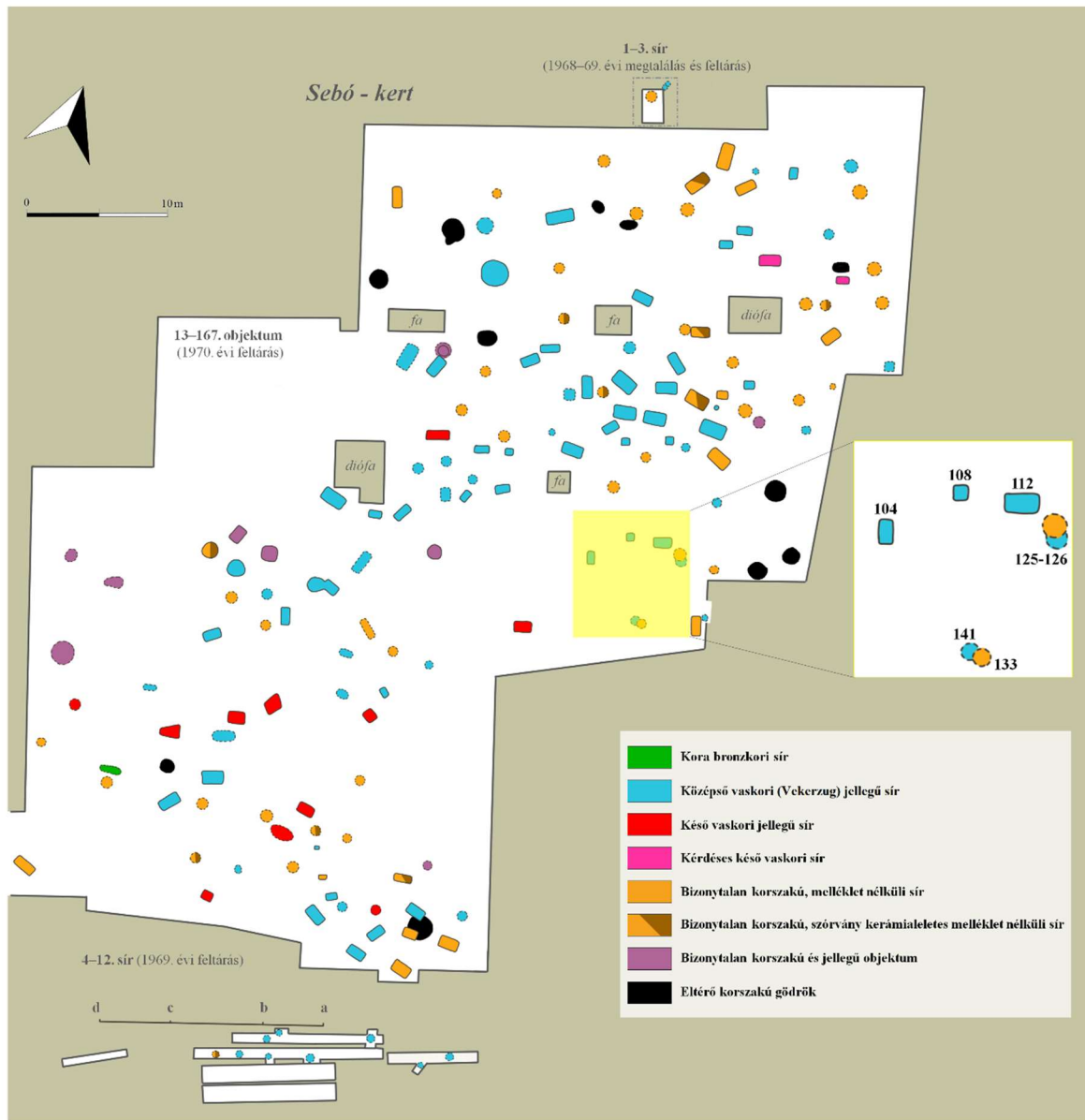
1. tábla: Orosháza–„Gyopárosfürdő, nyugati part” (64. lelőhely). 1. A lelőhely földrajzi elhelyezkedése Békés vármegyében; 2. A feltárt temető elhelyezkedése és kiterjedése a Google Earth térképen (szerkesztette: Török-Botyánszki Anna).

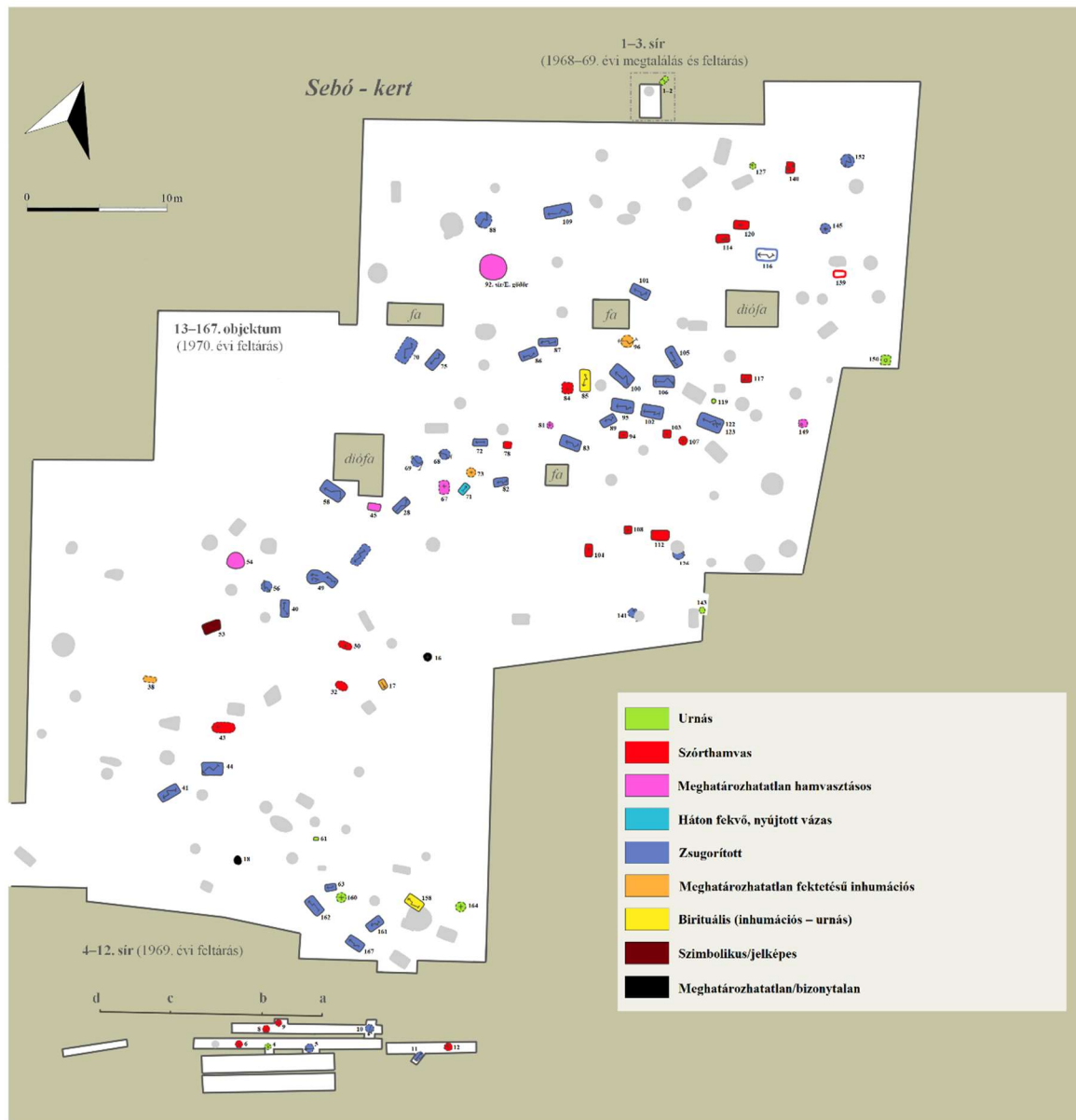
2. tábla: Orosháza–„Gyopárosfürdő, nyugati part” (64. lelőhely). 1–2. A lelőhely elhelyezkedése az 1. és a 2. katonai felmérés térképlapjainak részletén (szerkesztette: Török-Botyánszki Anna); 3. A feltárt temető elhelyezkedése és kiterjedése az 1–2. sírok megtalálásának évében (1968. június 8.) (a www.fentrol.hu adatai alapján szerkesztette: Török-Botyánszki Anna).

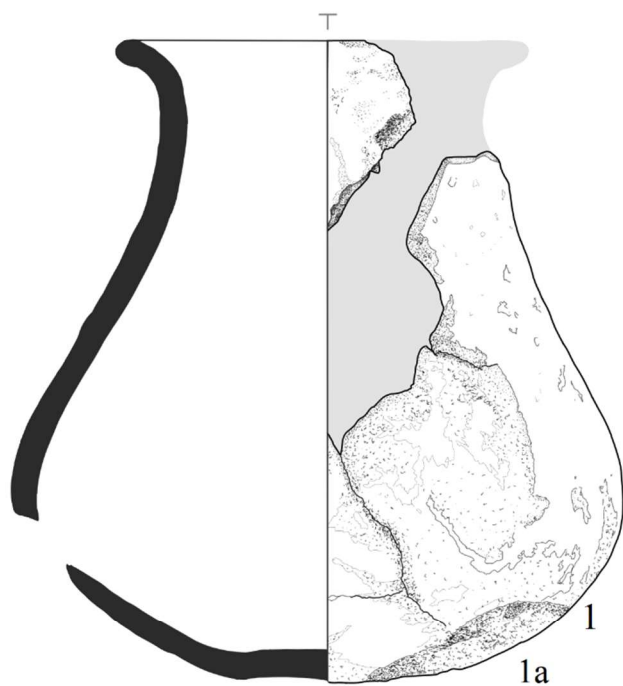
3. tábla: Orosháza–„Gyopárosfürdő, nyugati part” (64. lelőhely). 1. A lelőhely elhelyezkedése szintvonalas térképen (szerkesztette: Török-Botyánszki Anna); 2. Az 1970-ben feltárt 104. számú szörthamvas rítusú sír antropológiai anyaga (fotó: Gyenesei Katalin).

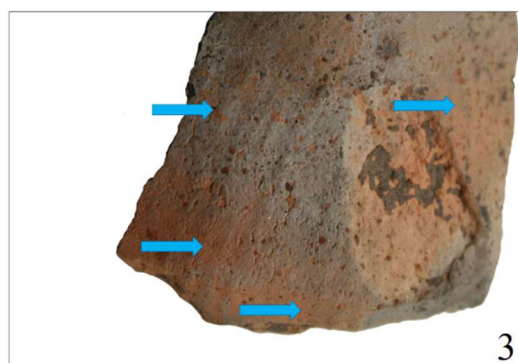
4. tábla: Orosháza-„Gyopárosfürdő, nyugati part” (64. lelőhely) összesítő térképe a 104. objektummal (T. Juhász Irén összesítő térképe alapján szerkesztette: Török-Botyánszki Anna).

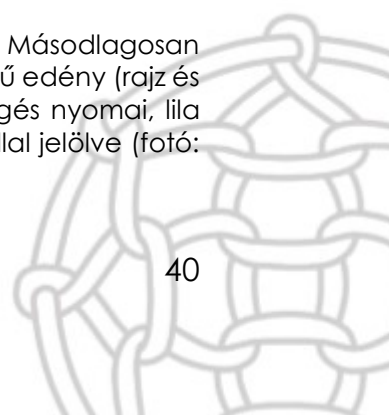
5. tábla: Orosháza-„Gyopárosfürdő, nyugati part” (64. lelőhely) összesítő térképe a Vekerzug jellegű sírokkal (piros és kék keretben a kérdéses késő vaskori sírokkal) (T. Juhász Irén összesítő térképe alapján szerkesztette: Török-Botyánszki Anna).

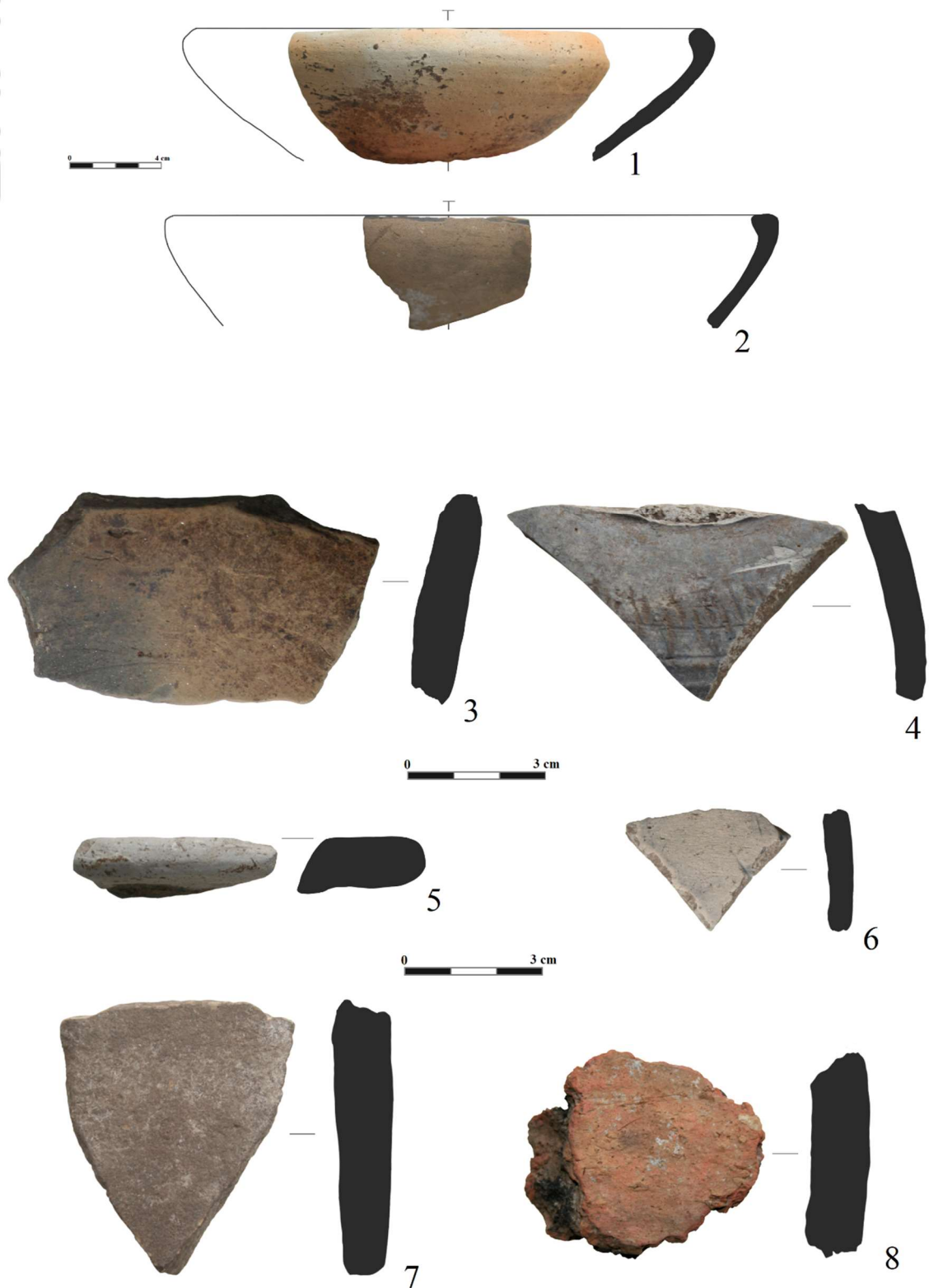
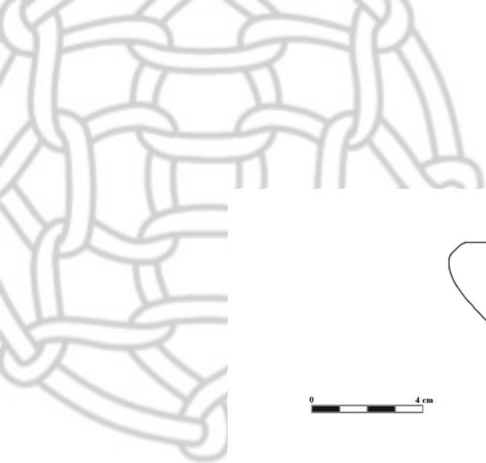

0 3 cm

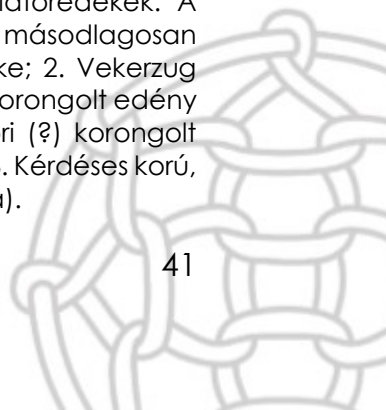

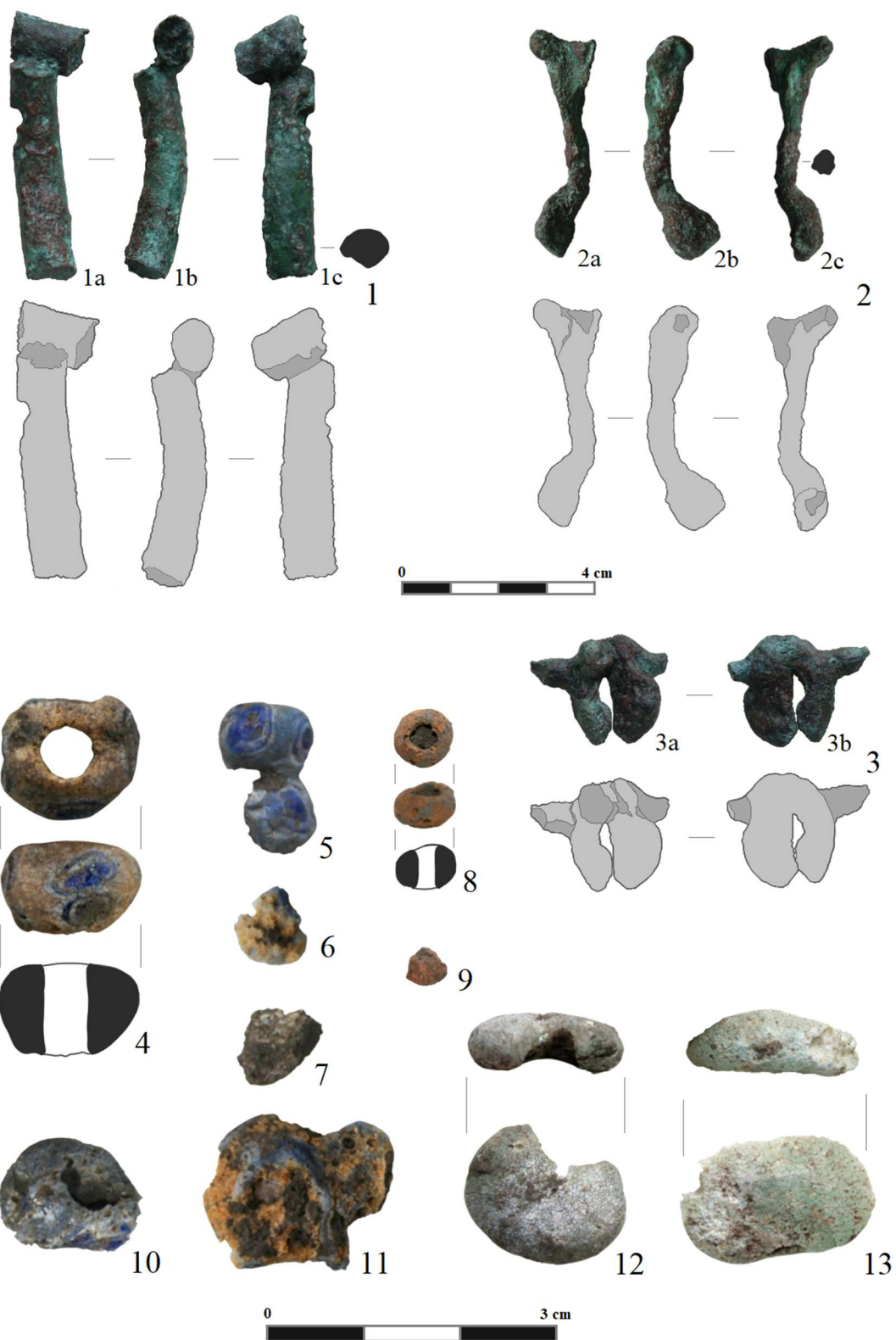
6. tábla: A feltételezhetően a 104. temetkezéshez köthető kerámiaanyag. 1. Másodlagosan megégett, töredékes, korong nélkül készített, nyomott gömbös, kannelúras díszű edény (rajz és fotó: Török-Botyánszki Anna); 2. Az 1. számú edényen látható másodlagos égés nyomai, lila nyíllal jelölve; 3–4. Az 1. számú edényen látható kannelúradísz nyomai, kék nyíllal jelölve (fotó: Török-Botyánszki Anna).

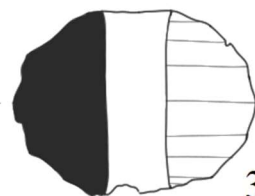

7. tábla: Vekerzug jellegű, szarmata és kérdéses korú szórvány (?) kerámiatöredékek. A töredékek sírhoz való viszonya kérdéses. 1. Feltehetően a sírhoz tartozó, másodlagosan megégett, Vekerzug jellegű, korongolt, behúzott peremű, kónikus tál töredéke; 2. Vekerzug jellegű, korongolt, behúzott peremű, kónikus tál töredéke; 3. Vekerzug jellegű, korongolt edény (tál?) oldaltöredéke; 4. Szarmata kori díszített edénytöredék; 5. Szarmata kori (?) korongolt edény peremtöredéke; 6–7. Kérdéses korú, korongolt edények oldaltöredékei; 8. Kérdéses korú, korong nélkül készített edény oldaltöredéke (rajz és fotó: Török-Botyánszki Anna).

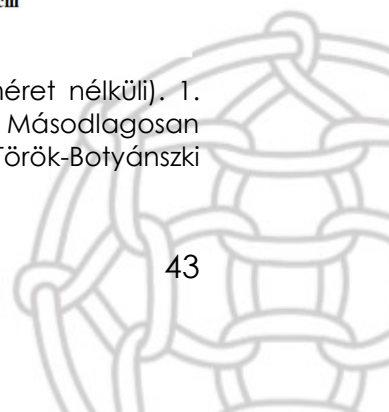

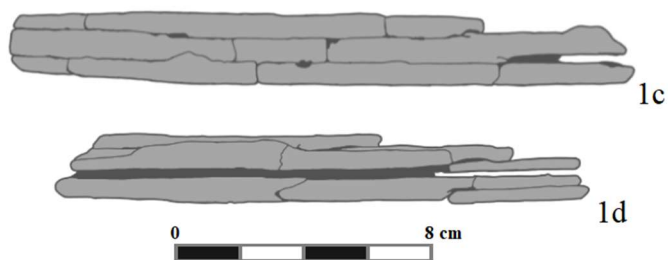
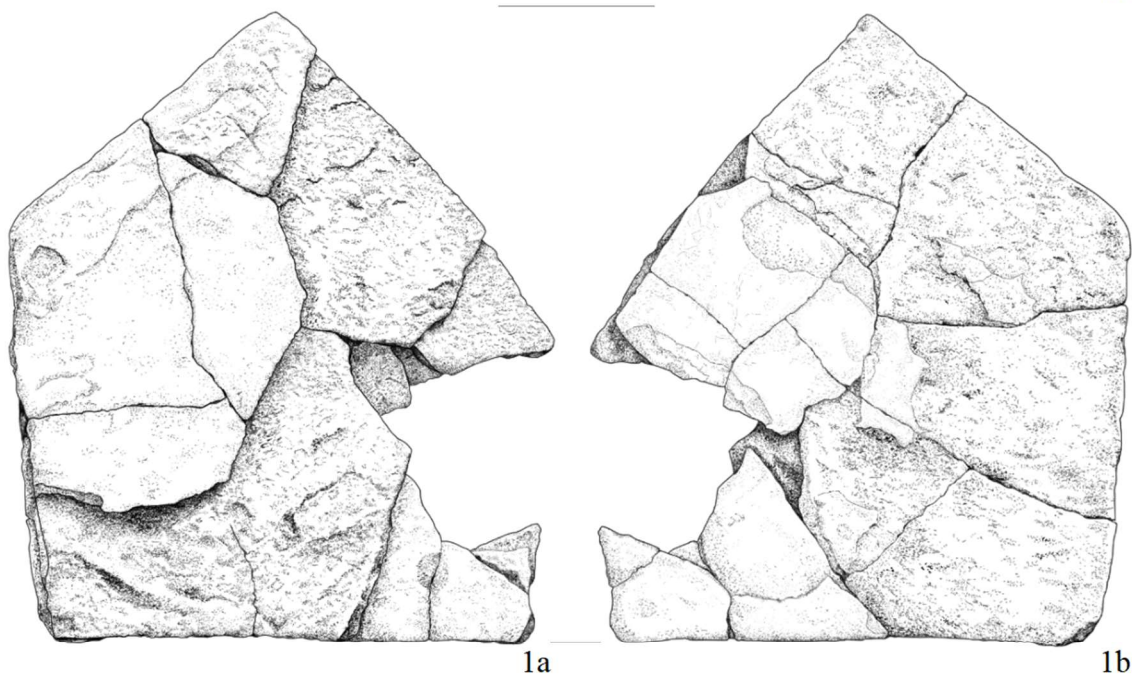

8. tábla: A feltételezhetően a 104. temetkezéshez köthető tárgyak. 1-3. Erősen oxidálódott, összeégett, ismeretlen funkciójú, íves bronztárgyak; 4-13. Különböző színű és típusú gyöngyök és töredékei (rajz és fotó: Török-Botyánszki Anna).

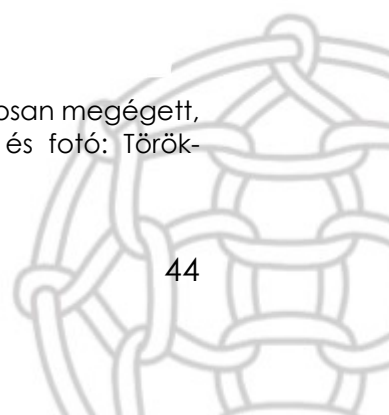

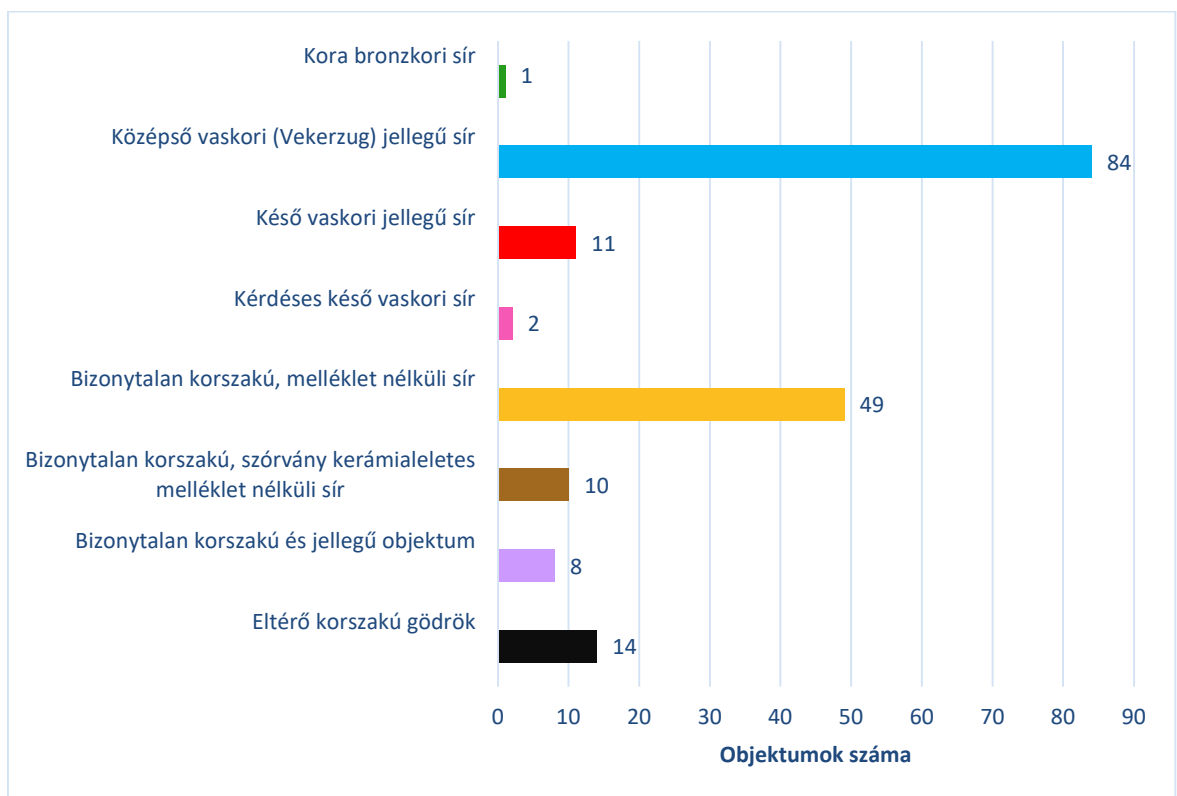
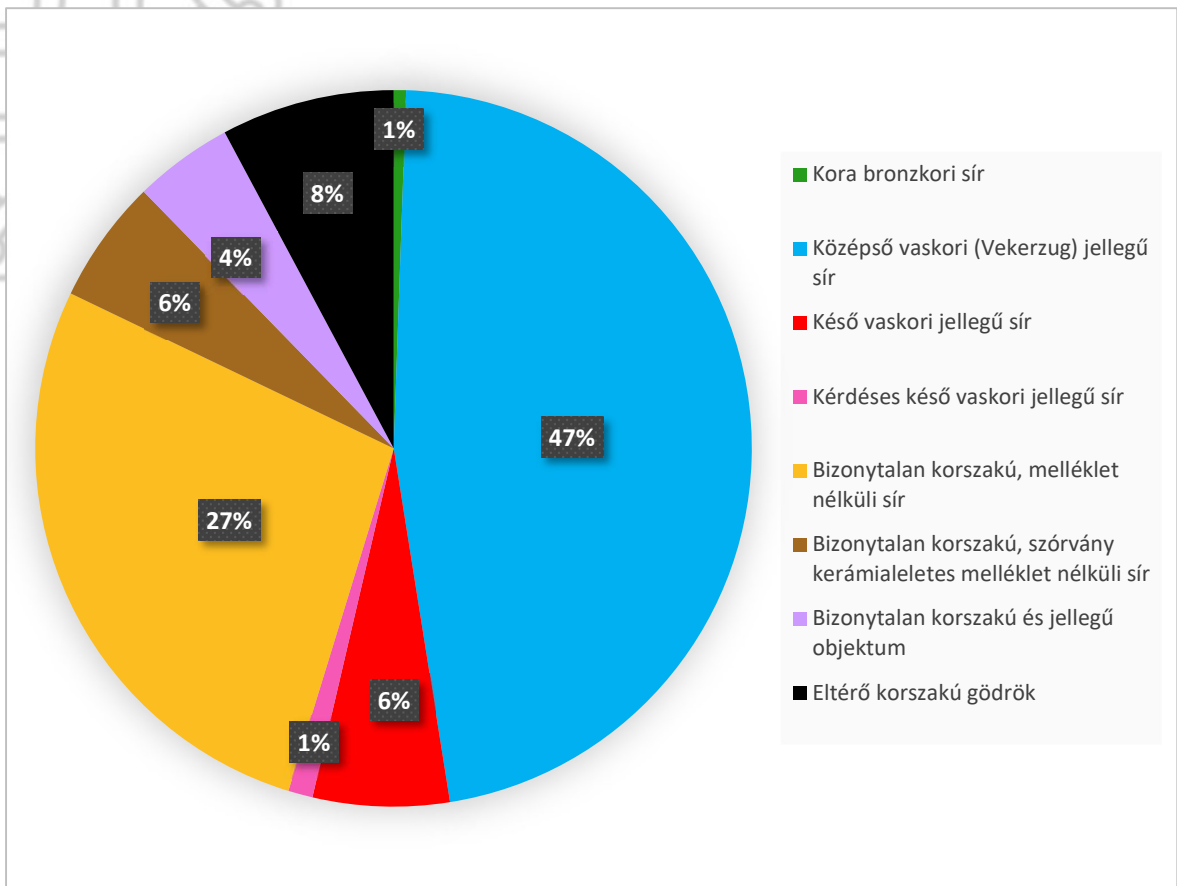
9. tábla: A feltételezhetően a 104. temetkezéshez köthető tárgyak (1e–f. méret nélküli). 1. Geometrikus díszű kerámiapecsétlő; 2. Ismeretlen funkciójú kőtöredék; 3. Másodlagosan megégett, teljes felületén vízszintesen bordázott orsógomb (rajz és fotó: Török-Botyánszki Anna).

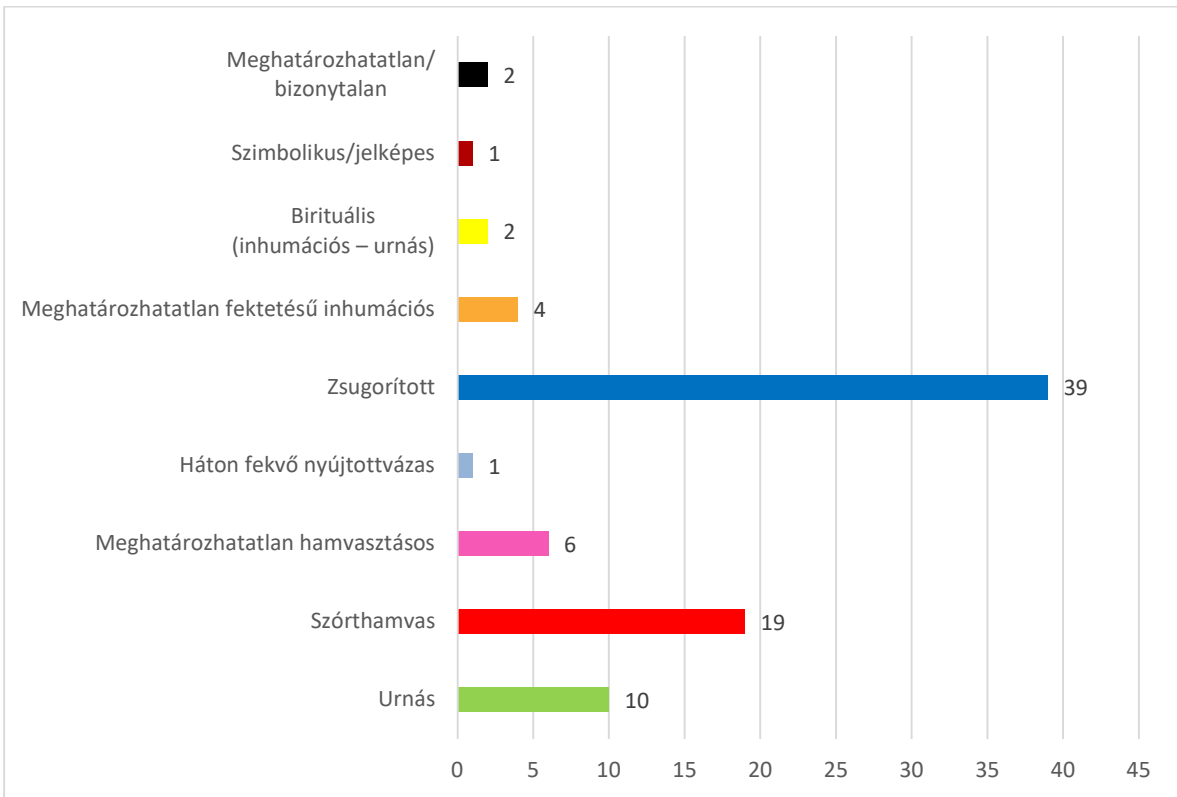
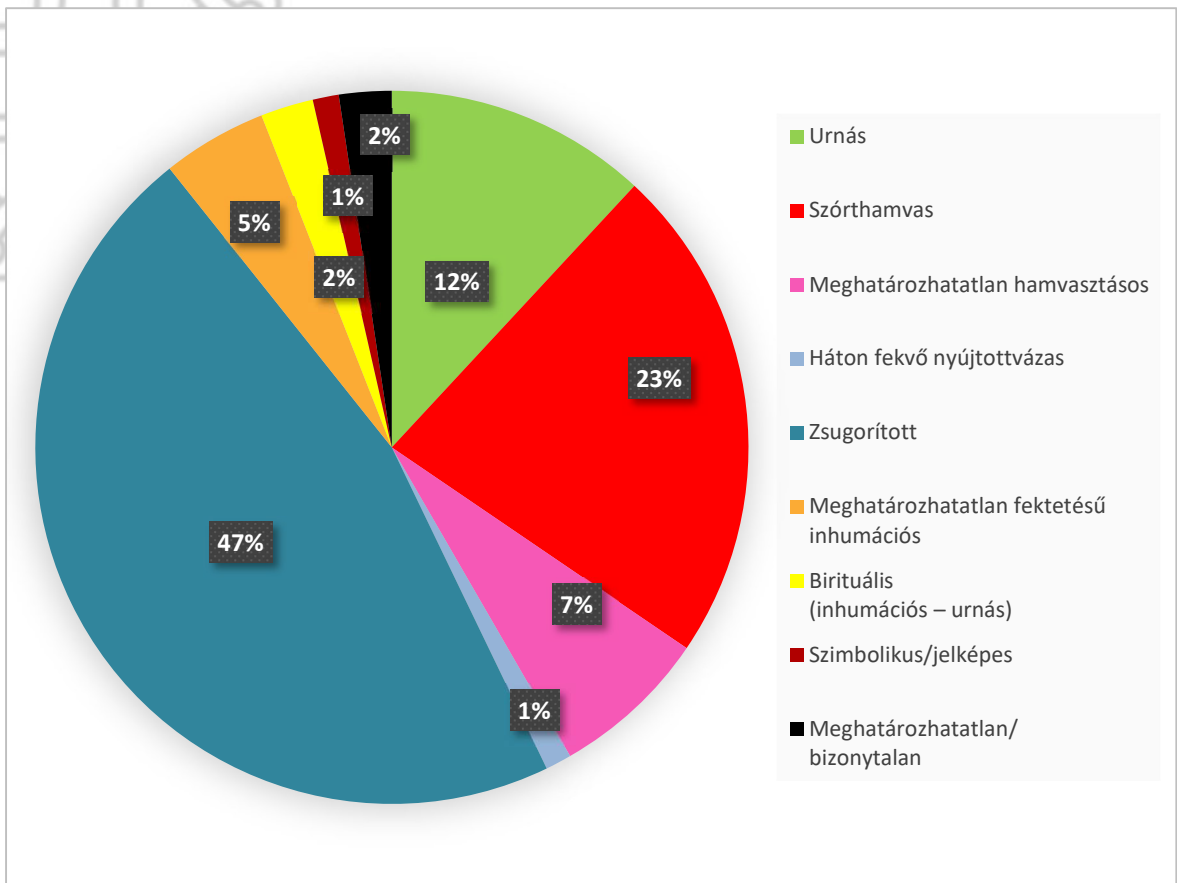

10. tábla: A feltételezhetően a 104. temetkezéshez köthető tárgy. 1. Másodlagosan megégett, lapjaira tört, eredetileg ötszögletű, csiszolt felületű kőlap, szerszámkő (rajz és fotó: Török-Botyánszki Anna).

11. tábla: Orosháza–„Gyopárosfürdő, nyugati part” (64. lelőhely), diagramok. 1–2. A feltárt objektumok korszakonkénti megoszlása; 3–4. A Vekerzug jellegű sírok rítusonkénti megoszlása (szerkesztette: Török-Botyánszki Anna).

Felhasznált irodalom

ALMÁSSY ET AL. 2001 = ALMÁSSY KATALIN – CSEH JÁNOS – FODOR LÁSZLÓ – GYUCHA ATTILA – HAVASSY PÉTER – B. HELLEBRANDT MAGDOLNA – HORVÁTH ATTILA – HORVÁTH M. ATTILA – ISTVÁNOVITS ESZTER – KEMENCZEI TIBOR – KULCSÁR VALÉRIA – M. NEPPER IBOLYA – SCHOLTZ RÓBERT – SZÉNÁSZKY JÚLIA – VÁRADI ADÉL: KATALÓGUS. IN: HATALMASOK VIADALOKBAN. AZ ALFÖLD SZKÍTA KORA. – SIE SIND IN KÄMPFEN SIEGREICH. DAS ZEITALTER DER SKYTHEN IN DER TIEFEBENE. SZERK.: HAVASSY PÉTER. GYULAI KATALÓGUSOK 10. GYULA, 2001, 129–185.

ALMÁSSY 2010 = ALMÁSSY, KATALIN: SOME NEW DATA ON THE SCYTHIAN-CELTIC RELATIONSHIP. IN: NORD-SÜD, OST-WEST. KONTAKTE WÄHREND DER EISENZEIT IN EUROPA. AKTEN DER INTERNATIONALEN TAGUNGEN DER AG EISENZEIT IN HAMBURG UND SOPRON 2002. HRSG.: JEREM, ERZSÉBET – SCHÖNFELDER, MARTIN – WIELAND, GÜNTHER. BUDAPEST, 2010, 9–25.

BAKAY 1971 = BAKAY KORNÉL: A RÉGÉSZETI TOPOGRÁFIA MUNKÁLATAI BÉKÉS MEGYÉBEN 1969-BEN. – ARCHEOLOGICAL TOPOGRAPHICAL OPERATIONS IN COUNTY BÉKÉS, IN 1969. BMMK 1 (1971), 135–153.

BERECKI 2021 = BERECKI, SÁNDOR: IDENTITY IN LANDSCAPE. CONNECTIVITY AND DIVERSITY IN IRON AGE TRANSYLVANIA. BMM, SA XVIII. CLUJ-NAPOCA, 2021.

T. BÍRÓ 2015 = T. BÍRÓ, KATALIN: REALGAR IN SCYTHIAN BURIALS. IN: AN DER

GRENZE DER BRONZE- UND EISENZEIT. FESTSCHRIFT FÜR TIBOR KEMENCZEI ZUM 75. GEBURTSTAG. HRSG.: SZATHMÁRI, ILDIKÓ – ILON, GÁBOR. BUDAPEST, 2015, 39–52.

BOTYÁNSZKI 2014 = BOTYÁNSZKI ANNA: SZKÍTA KORI TELEPRÉSZLET LAJOSMIZSE HATÁRÁBAN. SZAKDOLGOZAT. KÉZIRAT. SZEGED, 2014.

BOTYÁNSZKI 2015 = BOTYÁNSZKI ANNA: SZKÍTA KORI TEMETŐ NYÍREGYHÁZA–MANDABOKOR II., ÁGI-TELEP LELŐHELYEN. – SCYTHIAN AGE CEMETERY IN NYÍREGYHÁZA–MANDABOKOR II, ÁGI-TELEP. JAMÉ LVII (2015), 19–69.

BOTYÁNSZKI 2016 = BOTYÁNSZKI ANNA: AZ OROSHÁZA–GYOPÁROSI SZKÍTA-KELTA TEMETŐ. A SZKÍTA JELLEGŰ SÍROK ELEMZÉSE. SZAKDOLGOZAT. KÉZIRAT. SZEGED, 2016.

BOTTYÁN 1955 = BOTTYÁN ÁRPÁD: SZKÍTÁK A MAGYAR ALFÖLDÖN. RÉGFÜZ 1. BUDAPEST, 1955.

BÓKA–TUGYA 2007 = BÓKA GERGELY – TUGYA BEÁTA: EGY BÉKÉSCSABAI SZKÍTA KÚT ÁLLATCSONTLELETEI. – ANIMAL BONE FINDS OF A SCYTHIAN WELL IN BÉKÉSCSABA. BMMK 30 (2007), 151–164.

BRUJAKO 2014 = БРУЯКО, ИГОРЬ ВИКТОРОВИЧ: ПИНАДЕРЫ РАННЕГО ЖЕЛЕЗНОГО ВЕКА МЕЖДУ КАРПАТАМИ И ПОНТОМ. – PINTADERAE OF EARLY IRON AGE BETWEEN CARPATHIAN BASIN AND PONTIC REGION. STRATUM PLUS 3 (2014), 39–49.

CHOCHOROWSKI 1985 = CHOCHOROWSKI, JAN: DIE VEKERZUG KULTUR. CHARAKTERISTIK DER FUNDE. PRACE ARCHEOLOGICZNE 36. ZESZYTY NAUKOWE UNIWERSYTETU JAGIELLONSKIEGO 724. WARSZAWA-KRAKÓW 1985.

CHOCHOROWSKI 1998 = CHOCHOROWSKI, JAN: DIE VEKERZUG-KULTUR UND IHRE ÖSTLICHE BEZIEHUNGEN. IN: DAS KARPATENBECKEN UND DIE OSTEUPÄISCHE STEPPE. NOMADENBEWEGUNGEN UND KULTURAUUSTAUSCH IN DEN VORCHRISTLICHEN METALLZEITEN (4000–500 v. CHR.). HRSG.: HÄNSEL, BERNHARD – MACHNIK, JAN. SÜDOSTEUROPA-SCHRIFTEN 20, PAS 12. MÜNCHEN-RAHDEN/WESTF., 1998, 473–491.

CSALOG-KISFALUDI 1985 = CSALOG ZSOLT – KISFALUDI JÚLIA: SKYTHENZEITLICHES GRÄBERFELD IN TÖRÖKSZENTMIKLÓS-SURJÁN-ÚJTELEP. ACTAARCHHUNG 37 (1985), 307–344.

CSALLÁNY-PÁRDU CZ 1945 = CSALLÁNY GÁBOR – PÁRDU CZ MIHÁLY: SZKÍTAKORI LELETEK A SZENTESI MÚZEUMBAN. – FUNDE AUS DER SKYTHENZEIT IM MUSEUM ZU SZENTES. ARCHÉRT 3/5–6, 1944–1945 (1945), 81–117.

GALÁNTHA 1985 = GALÁNTHA MÁRTA: ELŐZETES JELENTÉS A SÁNDORFALVA - EPERJESI SZKÍTA KORI TEMETŐ FELTÁRÁSÁRÓL. – VORBERICHT ÜBER DIE AUSGRABUNGEN DES SKYTHENZEITLICHEN GRÄBERFELDES IN SÁNDORFALVA-EPERJES. MFMÉ 1982–83/1 (1985), 115–128.

GALÁNTHA 1987 = GALÁNTHA MÁRTA: A SÁNDORFALVA - EPERJESI SZKITAKORI

TEMETŐ. BÖLCSÉSZDOKTORI ÉRTEKEZÉS. SZEGED, 1987.

GÁL-MOLNÁR 2004 = GÁL KRISZTIÁN – MOLNÁR ATTILA: „SÉ-DOBERDÓ. AZ 1998-AS ÉS 2001-ES ÁSATÁSOK VASKORI LELETANYAGA”. SAVARIA 28 (2004), 159–230.

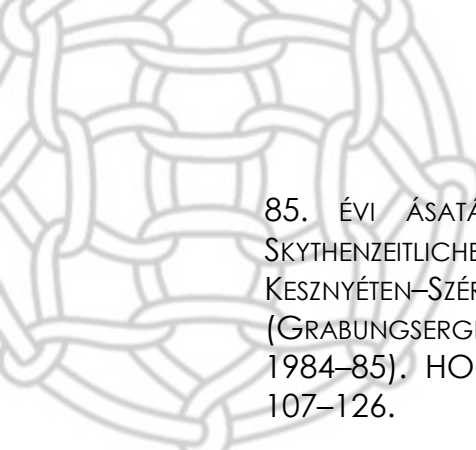
GUTAY ET AL. 2021 = GUTAY MÓNICA – BERNÁTH LÁSZLÓ – RAÁB DONÁT – RÁCZ KRISTÓF LÁSZLÓ: PRESZKÍTA KORI, SZKÍTA KORI LELŐHELYEK HEVES MEGYÉBEN. EPHUNG 1 (2021), 27–94.

GYUCHA 2001 = GYUCHA ATTILA: A SZKÍTA KOR EMLÉKEI BÉKÉS MEGYÉBEN. IN: HATALMASOK VIADALOKBAN. AZ ALFÖLD SZKÍTA KORA. – SIE SIND IN KÄMPFEN SIEGREICH. DAS ZEITALTER DER SKYTHEN IN DER TIEFEBENE. SZERK.: HAVASSY PÉTER. GYULAI KATALÓGUSOK 10. GYULA, 2001, 115–127.

GYUCHA 2002 = GYUCHA ATTILA: ÚJABB SZKÍTA KORI TELEPNYOMOK BÉKÉS MEGYÉBŐL. – LATER SCYTHIAN AGE SETTLEMENT VESTIGES FROM BÉKÉS COUNTY. BMMK 23 (2002), 59–88.

HASANOV 2018 = HASANOV, ZAUR: THE PREHISTORY OF KNOWLEDGE EXCHANGE BETWEEN THE CAUCASUS, THE BLACK SEA REGION AND CENTRAL EUROPE: FIRST MILLENNIUM BC. IN: EUROPE AND THE BLACK SEA REGION. A HISTORY OF EARLY KNOWLEDGE EXCHANGE (1750–1850). EDS.: GUTMEYR, DOMINIK – KASER, KARL. STUDIES ON SOUTH EAST EUROPE 22. WIEN, 2018, 51–79.

B. HELLEBRANDT 1988 = B. HELLEBRANDT MAGDOLNA: SZKÍTA KORI TEMETŐ KESZNYÉTEN-SZÉRŰSKERTEN (1984–

85. ÉVI ÁSATÁS EREDMÉNYEI). – SKYTHENZEITLICHES GRÄBERFELD IN KESZNYÉTEN–SZÉRŰSKERT (GRABUNGSERGEBNISSE DER JAHRE 1984–85). HOMÉ 25–26 (1988), 107–126.

B. HELLEBRANDT 1989 = B. HELLEBRANDT MAGDOLNA: A CSOBAJI KELTA SÍR ÉS RÉGÉSZETI KAPCSOLATAI. – THE CELTIC GRAVE IN CSOBAJ AND ITS ARCHEOLOGICAL TIES. HOMÉ 27 (1989), 439–461.

B. HELLEBRANDT 1996–1997 = B. HELLEBRANDT MAGDOLNA: MUHI-KOCSMADOMB, SZKÍTA-KELTA TEMETŐ. – MUHI-KOCSMADOMB, SKYTHISCH-KELTISCHES GRÄBERFELD. ARCHÉRT 123–124 (1996–1997), 125–159.

HELLEBRANDT 1999 = HELLEBRANDT MAGDOLNA: PEST MEGYE KELTA KORI RÉGÉSZETI LELETEI. PMMF 5 (1999), 99–117.

B. HELLEBRANDT 2001 = B. HELLEBRANDT MAGDOLNA: A SZKÍTA KULTÚRA EMLÉKANYAGA AZ ALFÖLD ÉS A HEGYVIDÉK TALÁLKOZÁSÁNÁL. IN: HATALMASOK VIADALOKBAN. AZ ALFÖLD SZKÍTA KORA. – SIE SIND IN KÄMPFEN SIEGREICH. DAS ZEITALTER DER SKYTHEN IN DER TIEFEBENE. SZERK.: HAVASSY PÉTER. GYULAI KATALÓGUSOK 10. GYULA, 2001, 51–67.

B. HELLEBRANDT 2005 = B. HELLEBRANDT MAGDOLNA: GESZTELY-HERNÁDKAK-NAGYPART HELYSZÍNE ÉS RÉGÉSZETI LELETEI. – DER ORT GESZTELY-HERNÁDKAK-NAGYPART UND SEINE ARCHÄOLOGISCHEN FUNDE. HOMÉ 44 (2005), 5–36.

B. HELLEBRANDT 2006 = B. HELLEBRANDT MAGDOLNA: KELTA LELETEK HEJŐKERESZTÚR–BERECSKE-DOMBRÓL (BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYE). – CELTIC FINDS FROM HEJŐKERESZTÚR-BERECSKE-DOMB (BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN COUNTY). ZM 15 (2006), 203–216.

HORVÁTH 2001 = HORVÁTH M. ATTILA: BUDAPEST A SZKÍTA KORBAN. IN: HATALMASOK VIADALOKBAN. AZ ALFÖLD SZKÍTA KORA. – SIE SIND IN KÄMPFEN SIEGREICH. DAS ZEITALTER DER SKYTHEN IN DER TIEFEBENE. SZERK.: HAVASSY PÉTER. GYULAI KATALÓGUSOK 10. GYULA, 2001, 37–49.

HORVÁTH 2002 = HORVÁTH M. ATTILA: ELŐZETES JELENTÉS A BP. XVII. KER. RÁKOSPALOTA-ÚJMAJORBAN ELŐKERÜLT SZKÍTA KORI TELEPÜLÉSRÉSZLETRŐL. – VORBERICHT ÜBER DEN SIEDLUNGSTEIL AUS SKYTHISCHER ZEIT IN RÁKOSPALOTA-ÚJMAJOR, 17. BZRK., BUDAPEST. BUDRÉG 35/1 (2002), 103–123.

HORVÁTH 2015 = HORVÁTH LÁSZLÓ: KÖZÉPSŐ VASKORI ÖNTŐFORMÁK ALSÓPÁHOKRÓL. – MIDDLE IRON AGE MOULDS FROM ALSÓPÁHOK. ARCHÉRT 140 (2015), 229–255.

ILON 1999 = ILON, GÁBOR: SCYTHIAN PINTADERA FROM SÉ. COMMARCHUNG (1999), 47–48.

ILON 2024 = ILON, GÁBOR: THE SÁRVÁR'S PINTADERA. IN: „AFÉLÉ KELL HAJOLNOD, AMERRE TEHETSÉGED EREJE VONZ”. TANULMÁNYKÖTET PALÁGYI SYLVIA 80. SZÜLETÉSNAJVA ALKALMÁBÓL. – „YOU MUST LEAN TOWARDS WHERE THE POWER OF YOUR TALENT DRAWS YOU.” STUDIES FOR

SYLVIA PALÁGYI ON HER 80TH BIRTHDAY. SZERK.: CSIRKE ORSOLYA. VESZPRÉM, 2024, 125–137.

ISTVÁNOVITS 1997 = ISTVÁNOVITS ESZTER: NYÍREGYHÁZA–MANDA-BOKOR. KORA VASKORI TELEPÜLÉS A KR. E. VI–IV. SZÁZADBÓL. – NYÍREGYHÁZA–MANDA BOKOR. IRON AGE SETTLEMENT FROM THE 5TH–4TH CENTURY B.C. IN: UTAK A MÚLTBA. AZ M3-AS AUTÓPÁLYA RÉGÉSZETI LELETMENTÉSEI. – PATHS INTO THE PAST. RESCUE EXCAVATION ON THE M3 MOTORWAY. SZERK.: RACZKY PÁL – KOVÁCS TIBOR – ANDERS ALEXANDRA. BUDAPEST, 1997, 75–80.

JUHÁSZ 1971 = JUHÁSZ IRÉN: 10. OROSHÁZA–GYOPÁROS. RÉGFÜZ 1/24 (1971), 11.

T. JUHÁSZ 1972 = T. JUHÁSZ IRÉN: AZ OROSHÁZA–GYOPÁROSI SZKÍTAKORI TEMETŐ. – МОГИЛЬНИК СКИФСКОГО ВРЕМЕНИ В ОРОЩАЗЕ-ДЬОПАРОШЕ. – LE NÉCROPOLE SCYTHE DE OROSHÁZA–GYOPÁROS. ARCHÉRT 99/2 (1972), 214–223.

T. JUHÁSZ 1976 = T. JUHÁSZ IRÉN: AZ OROSHÁZA–GYOPÁROSI SZKÍTAKORI TEMETŐ. – LE CIMETIÈRE SCYTHE DE OROSHÁZA–GYOPÁROS. ARCHÉRT 103/2 (1976), 231–252.

JUHÁSZ 1990 = JUHÁSZ IRÉN: KELTA SÍROK OROSHÁZA–GYOPÁROSON (LELETISMERTETÉS). BÉ 25/4 (1990), 470–480.

KEMENCZEI 1984 = KEMENCZEI, TIBOR: DIE SPÄTBRONZEZEIT NORDOSTUNGARNS. ARCHHUNG 51. BUDAPEST, 1984.

KEMENCZEI 2001 = KEMENCZEI TIBOR: AZ ALFÖLD SZKÍTA KORA. IN: HATALMASOK VIADALOKBAN. AZ ALFÖLD SZKÍTA KORA. – SIE SIND IN KÄMPFEN SIEGREICH. DAS ZEITALTER DER SKYTHEN IN DER TIEFEBENE. SZERK.: HAVASSY PÉTER. GYULAI KATALÓGUSOK 10. GYULA, 2001, 7–36.

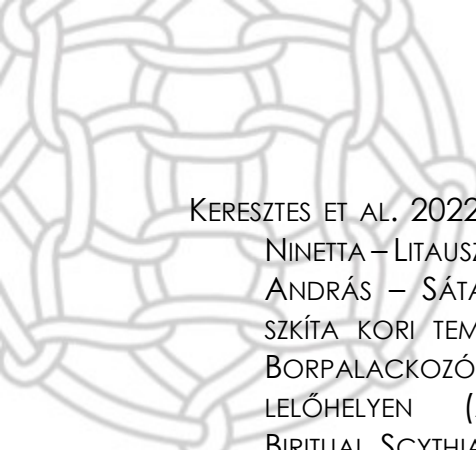
KEMENCZEI 2001–2002 = KEMENCZEI, TIBOR: BEITRÄGE ZUR SCHMUCKMODE DER ALFÖLD GRUPPE SKYTHISCHER PRÄGUNG. – ADATOK A SZKÍTA JELLEGŰ ALFÖLD-CSOPORT ÉKSZERDIVATJÁHOZ. FOLARCH 49–50 (2001–2002), 29–77.

KEMENCZEI 2007 = KEMENCZEI, TIBOR: KANNELIERTE KERAMIK IN DER SKYTHENZEITLICHEN ALFÖLD GRUPPE. – ÁRKOLT DÍSZŰ KERÁMIA A SZKÍTAKORI ALFÖLD-CSOORTBAN. FOLARCH 53 (2007), 41–62.

KEMENCZEI 2009 = KEMENCZEI, TIBOR: STUDIEN ZU DEN DENKMÄLERN SKYTHISCH GEPRÄGTER ALFÖLD GRUPPE. IPH XII, BUDAPEST, 2009.

KEMENCZEI 2010A = KEMENCZEI, TIBOR: BEMERKUNGEN ZUR KONTINUITÄT UND DISKONTINUITÄT AUF AUSGEWÄHLTEN GRÄBERFELDERN DES DONAU-THEIß-GEBIETES. – MEGJEGYZÉSEK EGYES DUNA-TISZA VIDÉKI ÓSKORI TEMETŐK HASZNÁLATÁNAK FOLYAMATOS VAGY IDŐSZAKOS VOLTÁRÓL. ARCHÉRT 135 (2010), 27–51.

KEMENCZEI 2010B = KEMENCZEI, TIBOR: FUNDE DER SKYTHISCH GEPRÄGTEN ALFÖLD-GRUPPE IN TRANSDANUBIEN. FOLARCH 54, 2008–2010 (2010), 101–125.

KERESZTES ET AL. 2022 = KERESZTES NOÉMI
NINETTA – LITAUSZKI ZOLTÁN – BENEDEK
ANDRÁS – SÁTAY EMESE: BIRITUÁLIS
SZKÍTA KORI TEMETŐRÉSZLET SZŐREG-
BORPALACKOZÓ VÁLLALAT
LELŐHELYEN (ANYAGKÖZLÉS). –
BIRITUAL SCYTHIAN-PERIOD CEMETERY
FROM THE SITE OF SZŐREG-
BORPALACKOZÓ VÁLLALAT. MFMÉ
ÚJ FOLYAM 8, 2021 (2022), 61–92.

KISFALUDI 1997 = KISFALUDI, JÚLIA:
TONSTEMPEL UND KNOCHENZYLINDER
AUS DER MITTLEREN EISENZEIT IM
KARPATENBECKEN.
COMMARCHUNG (1997), 75–107.

KISFALUDI 2004 = KISFALUDI JÚLIA: SZKÍTA
KORI TEMETŐ A NYÁREGYHÁZA M5-4
AUTÓPÁLYA NYOMVONALÁBAN.
STUDCOM 28 (2004), 167–198.

KOREK 1984 = KOREK JÓZSEF: AZ
ÚJKŐKORTÓL IDŐSZÁMÍTÁSUNK
KEZDETÉIG. IN: HÓDMEZŐVÁSÁRHELY
TÖRTÉNETE 1. SZERK.: NAGY ISTVÁN –
SZIGETI JÁNOS. HÓDMEZŐVÁSÁRHELY,
1984, 112–188.

KOZUBOVÁ 2009 = KOZUBOVÁ, ANITA:
DIALKOVÉ ZBRANE Z POHREBÍSK
VEKERZUGSKEJ KULTÚRY NA
JUHOZÁPADNOM SLOVENSKU. –
FERNWAFFEN AUS DER
GRÄBERFELDERN DER VEKERZUG-
KULTUR IN DER SÜDWESTSLOWAKEI.
ZBORNÍK SNM CIII, ARCHEOLÓGIA 19
(2009), 65–130.

KOZUBOVÁ 2010 = KOZUBOVÁ, ANITA:
HROBY SO ŽELEZNÝMI SEKERKAMI NA
POHREBÍSKÁCH ZO STARŠEJ DOBY
ŽELEZNEJ V KARPATSKO-DUNAJSKOM
PRIESTORE. – GRÄBER MIT EISENÄXTEN
AUF FRÜHEISENZEITLICHEN
GRÄBERFELDERN IM KARPATEN-

DONAURAUM. ZBORNÍK SNM CIV,
ARCHEOLÓGIA 22 (2010), 45–65.

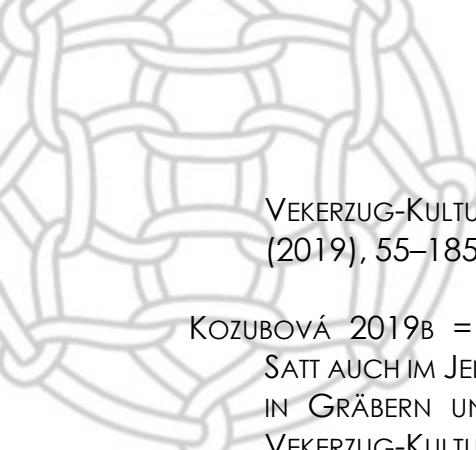
KOZUBOVÁ 2012 = KOZUBOVÁ, ANITA:
VRECKOVY NOŽÍK ALEBO BRITVA? K
INTERPRETACII NIEKTORECH
PREDMETOV Z KOSTI A PAROHOVINY Z
POHREBÍSK VEKERZUGSKEJ KULTURY (NA
ZAKLADE NALEZOV Z CHOTÍNSKYCH
POHREBÍSK). – EIN TASCHEN- ODER EIN
RASIERMESSER? ZUR INTERPRETATION
EINIGER KNOCHEN- UND
GEWEIHGEGENSTÄNDE AUS
GRÄBERFELDERN DER VEKERZUG-
KULTUR (ANHAND DER FUNDE AUS DEN
GRÄBERFELDERN VON CHOTÍN).
ZBORNÍK SNM CVI, ARCHEOLÓGIA
22 (2012), 59–77.

KOZUBOVÁ 2013 = KOZUBOVÁ, ANITA:
POHREBÍSKÁ VEKERZUGSKEJ KULTÚRY V
CHOTÍNE NA JUHOZÁPADNOM
SLOVENSKU. VYHODNOTENIE. – DIE
GRÄBERFELDER DER VEKERZUG-KULTUR
IN CHOTÍN IN DER SÜDWESTSLOWAKEI.
DISSARCHBRA 1. BRATISLAVA, 2013.

KOZUBOVÁ 2016 = KOZUBOVÁ, ANITA:
ARMRINGE AUS GRÄBERFELDERN DER
VEKERZUG KULTUR IN CHOTÍN. –
NÁRAMKY Z POHREBÍSK VEKERZUGSKEJ
KULTÚRY V CHOTÍNE. ZBORNÍK SNM –
ARCHEOLÓGIA SUPPLEMENTUM 11
(2016), 75–101.

KOZUBOVÁ 2018 = KOZUBOVÁ, ANITA:
KOPFSCHMUCK DER VEKERZUG-
KULTUR AM BEISPIEL DER
GRÄBERFELDER IN CHOTÍN. MUSARCH
3/1 (2018), 13–63.

KOZUBOVÁ 2019A = KOZUBOVÁ, ANITA:
„SOMETHING HAPPENED IN THE EAST
BUT MORE IN THE WEST AND SOUTH.”
EINIGE KRITISCHE BEMERKUNGEN ZU
ÖSTLICHEN EINFLÜSSEN IN DER

VEKERZUG-KULTUR. MUSARCH 4/1 (2019), 55–185.

KOZUBOVÁ 2019B = KOZUBOVÁ, ANITA: SATT AUCH IM JENSEITS? TIERKNOCHEN IN GRÄBERN UND SIEDLUNGEN DER VEKERZUG-KULTUR. – SYTY NAWET NA TAMTYM ŚWIECIE? KOŚCI ZWIĘRZĘCE W GROBACH I OSADACH KULTURY VEKERZUG. MSROA 40 (2019), 235–254.

KOZUBOVÁ 2019C = KOZUBOVÁ, ANITA: „MUTIG WIE EIN ADLER, SCHNELL WIE EIN PFERD.“ UNTERSUCHUNGEN ZU DEN GRÄBERN DER VEKERZUG-KULTUR MIT WAFFEN UND PFERDEGESCHIRR: FALLSTUDIE. MUSARCH 4/2 (2019), 27–109.

KOZUBOVÁ–FOJTÍK 2021 = KOZUBOVÁ, ANITA – FOJTÍK, PAVEL: NICHT NUR ALS KOPFSCHMUCK GETRAGEN: EIN AUßERGEWÖHNLICHER HALLSTATTZEITLICHER FUND AUS SMRŽICE-TRÁVNÍKY U OSTROVA (MITTELMÄHREN). MUSARCH 6/1–2 (2021), 51–123. DOI: [HTTPS://DOI.ORG/10.46283/MUSARCH.2021.1.2.04](https://doi.org/10.46283/MUSARCH.2021.1.2.04)

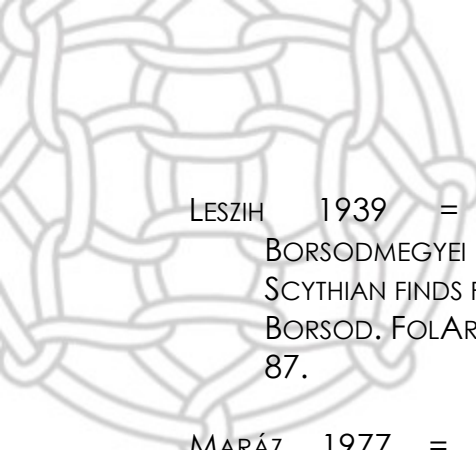
KOZUBOVÁ ET AL. 2022 = KOZUBOVÁ, ANITA – MANGEL, TOMÁŠ – JOŠKOVÁ, TEREZA – BEKOVÁ, MARTINA – VÍCH, DAVID: „VON DER HALTESTELLE OST ZUR HALTESTELLE WEST.“ EIN BEITRAG ZU NEUEN HALLSTATT- UND FRÜHLATÈNEZEITLICHEN FUNDEN VOM ÖSTLICHEN TYP AUS OSTBÖHMEN. – „ZO ZASTÁVKY VÝCHOD DO ZASTÁVKY ZÁPAD.“ PRÍSPEVOK K NOVÝM NÁLEZOM VÝCHODNÉHO TYPU Z DOBY HALŠTATSKEJ A VČASNOLATÈNSKEJ Z VÝCHODNÝCH ČIECH. SLA 70/2 (2022), 275–326. DOI: [HTTPS://DOI.ORG/10.31577/SLOVARCH.2022.70.13](https://doi.org/10.31577/SLOVARCH.2022.70.13)

KOZUBOVÁ 2024 = KOZUBOVÁ, ANITA: 'FROM THE OTHER SIDE OF THE DANUBE'. FINDS OF THE EASTERN TYPE FROM THE LATE HALLSTATT AND EARLY LA TÈNE PERIODS IN TRANSDANUBIA. – „Z OPAČNEJ STRANY DUNAJA“. NÁLEZY VÝCHODNÉHO TYPU Z NESKOREJ DOBY HALŠTATSKEJ A VČASNEJ DOBY LATÈNSKEJ V ZADUNAJSKU. ŠTŽ 71/2 (2024), 387–421. DOI: [HTTPS://DOI.ORG/10.31577/SZAUSA.V.2024.71.20](https://doi.org/10.31577/SZAUSA.V.2024.71.20)

KOVÁCS–NÉMETH 2023 = KOVÁCS NIKOLETT – NÉMETH ATTILA: ELŐZETES JELENTÉS BÜKKÁBRÁNY-BÁNYA VIII. LELŐHELY RÉGÉSZETI FELTÁRÁSÁRÓL (2017–2020). – PRELIMINARY REPORT ON THE RESULTS OF THE EXCAVATIONS BETWEEN 2017 AND 2020 IN BÜKKÁBRÁNY-BÁNYA (LIGNITE MINE), SITE VIII. COMMARCHUNG 2022 (2023), 13–56. DOI: [DOI.ORG/10.54640/CAH.2022.13](https://doi.org/10.54640/CAH.2022.13)

KREITER 2010 = KREITER ATTILA: KERÁMIAVIZSGÁLAT. IN: MIKROSZKÓPPAL A RÉGÉSZET SZOLGÁLATÁBAN. A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI SZAKSZOLGÁLAT ALKALMAZOTT TERMÉSZETTUDOMÁNYOS LABORATÓRIUMÁBAN VÉGZETT TERMÉSZET- ÉS KÖRNYEZETTUDOMÁNYOS VIZSGÁLATOK BEMUTATÁSA. SZERK.: PETŐ ÁKOS – KREITER ATTILA. KÖSZ TUDOMÁNYOS-NÉPSZERŰSÍTŐ FÜZETEI 2. BUDAPEST, 2010, 66–77.

KRUTA–SZABÓ 1982 = KRUTA, VENCESLAS – SZABÓ, MIKLÓS: CANTHARES DANUBIENS DU IIIÈ SIÈCLE AVANT NOTRE ÈRE. UN EXEMPLE D'INFLUENCE HELLÉNISTIQUE SUR LES CELTES ORIENTAUX. ÉC 19 (1982), 51–67.

LESZIH 1939 = LESZIH ANDOR:
BORSODMEGYEI SZKÍTA LELETEK. –
SCYTHIAN FINDS FROM THE COUNTY OF
BORSOD. FOLARCH 1–2 (1939), 68–
87.

MARÁZ 1977 = MARÁZ BORBÁLA:
DÉLKELET-MAGYARORSZÁG LA TÉNE
KORÁNAK KRONOLÓGIAI KÉRDÉSEI. –
DIE CHRONOLOGISCHEN PROBLEME
DES LATÈNEZEITLICHEN FUNDMATERIALS
VON SÜDOSTUNGARN. ARCHÉRT 104
(1977), 47–64.

MARÁZ 1982 = MARÁZ BORBÁLA: A
SZKÍTAKORI ÓSLAKOSSÁG LATÈNE-KORI
TOVÁBBÉLÉSE KELET-
MAGYARORSZÁGON (RÉGÉSZETI
ADATOK A KÁRPÁT-MEDENCEI KELTA-
SZKÍTA KAPCSOLATOK KÉRDÉSÉHEZ). –
ON THE SURVIVAL OF THE
AUTOCHTHONOUS POPULATION OF THE
SCYTHIAN AGE IN EASTERN HUNGARY
(ARCHAEOLOGICAL DATA TO THE
QUESTION OF THE SCYTHIAN–CELTIC
CONNECTIONS IN THE CARPATHIAN
BASIN). JPMÉ 26, 1981 (1982), 97–
119.

MARTON 2004 = MARTON ERZSÉBET:
NYOMOTT TEXTILEK AZ ŐSKORBAN? – A
PINTADÉRÁKRÓL (KR. E. 7-6. ÉVEZRED –
KR. E. 4. SZÁZAD). – PRINTED TEXTILES IN
THE PREHISTORIC AGE? ABOUT
PINTADERAS (7000-6000 B.C. – 4TH
CENTURY B.C.). – BEDRUCKTE
TEXTILIEN IN DER URZEIT? ÜBER DIE
„PINTANDERA” (7-6. JÄHRT. V. CHR. –
4. JAHRH. V. CHR.). TTIMÉ XII
(2004), 18–27.

D. MATUZ 2000 = D. MATUZ EDIT: SZEGED-
ALGYÓ 258. KÚTKÖRZET TERÜLETÉN
FELTÁRT PRESZKÍTA TEMETŐ. – DAS
PRÄSKYTHISCHE GRÄBERFELD IM
BRUNNENBEZIRK 258 VON SZEGED-

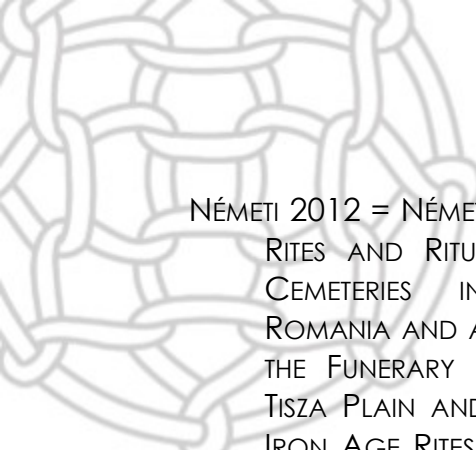
ALGYÓ. MFMÉ–STUDARCH 6
(2000), 139–164.

MIROŠŠAYOVÁ 2019 = MIROŠŠAYOVÁ,
ELENA: BRONZE BRACELETS FROM THE
SLOVAK KARST. IN: CHASING BRONZE
AGE RAINBOWS. STUDIES ON HOARDS
AND RELATED PHENOMENA IN
PREHISTORIC EUROPE IN HONOUR OF
WOJCIECH BLAJER. EDs.: PRZYBYŁA,
MARCIN S. – DZIĘGIELEWSKI, KAROL.
PRACEA 69. KRAKÓW, 2019, 499–
508. DOI:
10.33547/PRACEARCH.69.24

METZNER-NEBELSICK 1998 = METZNER-
NEBELSICK, CAROLA: „ABSCHIED VON
DEN „THRAKO-KIMMERIERN”? NEUE
ASPEKTE DER INTERAKTION ZWISCHEN
KARPATENLÄNDISCHEN
KULTURGRUPPEN DER SPÄTEN BRONZE-
UND FRÜHEN EISENZEIT MIT DER
OSTEUROPÄISCHEN STEPPENKOINE. IN:
DAS KARPATENBECKEN UND DIE
OSTEUROPÄISCHE STEPPE.
NOMADENBEWEGUNGEN UND
KULTURAUUSTAUSCH IN DEN
VORCHRISTLICHEN METALLZEITEN
(4000–500 V. CHR.). HRSG.:
HÄNSEL, BERNHARD – MACHNIK, JAN.
SÜDOSTEUROPA-SCHRIFTEN 20, PAS
12. MÜNCHEN–RAHDEN/WESTF.,
1998, 361–422.

MOGYORÓS–BAKOS 2021 = MOGYORÓS
PÉTER – BAKOS GÁBOR: EGY KÖZÉPSŐ
VASKORI LELETEGYÜTTES
MEZŐZOMBORRÓL, ÉSZAKKELET-
MAGYARORSZÁG. – A MIDDLE IRON
AGE ASSEMBLAGE OF FINDS FROM
MEZŐZOMBOR, NE HUNGARY.
ARCHÉRT 146 (2021), 93–106. DOI:

[HTTPS://DOI.ORG/10.1556/0208.2021.00003](https://doi.org/10.1556/0208.2021.00003)

NÉMETI 2012 = NÉMETI, JÁNOS: FUNERARY RITES AND RITUALS OF THE CELTIC CEMETERIES IN NORTH-WESTERN ROMANIA AND A COMPARISON WITH THE FUNERARY DISCOVERIES IN THE TISZA PLAIN AND TRANSYLVANIA. IN: IRON AGE RITES AND RITUALS IN THE CARPATHIAN BASIN: PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL COLLOQUIUM FROM TÂRGU MUREȘ, 7–9 OCTOBER 2011. ED.: BERECKI, SÁNDOR. BMM, SA V. TÂRGU MUREȘ, 2012, 295–302.

OLASZ 1955 = OLASZ ERNŐ: ADATOK A KARDOSKÚTI FEHÉRTÓ TELEPÜLÉSTÖRTÉNETÉHEZ. IN: EMLÉKKÖNYV AZ OROSHÁZI SZÁNTÓ KOVÁCS MÚZEUM FENNÁLLÁSÁNAK 10 ÉVES ÉVFORDULÓJÁRA. ÖSSZEÁLLÍTOTTA: NAGY GYULA. OROSHÁZA, 1955, 15–24.

PATAY 1955 = PATAY PÁL: SZKÍTA LELETEK A NÓGRÁDI DOMBVIDÉKEN. FOLARCH 7 (1955), 61–74.

PATAY 1962 = PATAY PÁL: ÚJABB SZKÍTA SÍROK MÁTRASZELE MELLETT. – NOUVELLES TOMBES SCYTHES PRÈS DE MÁTRASZELE. ARCHÉRT 89 (1962), 72–76.

PÁRDU CZ 1943 = PÁRDU CZ MIHÁLY: SZKÍTAKORI TEMETŐ BÉKÉSCSABAFÉNYESEN. – A CEMETERY OF THE SCYTHIAN PERIOD IN BÉKÉSCSABAFÉNYES. ARCHÉRT 3, 4/1–2 (1943), 50–63.

PÁRDU CZ 1954 = PÁRDU CZ, MIHÁLY: LE CIMETIÈRE HALLSTATTIEN DE SZENTESVEKERZUG II (LES FOUILLES DE 1952 ET 1953). ACTAARCHHUNG 4 (1954), 25–91.

PÁRDU CZ 1955 = PÁRDU CZ, MIHÁLY: LE CIMETIÈRE HALLSTATTIEN DE SZENTESVEKERZUG III. ACTAARCHHUNG 6 (1955), 1–22.

PÁRDU CZ 1965 = PÁRDU CZ, MIHÁLY: WESTERN RELATIONS OF THE SCYTHIAN AGE CULTURE OF THE GREAT HUNGARIAN PLAIN. ACTA ANTIQUA 13 (1965), 273–301.

PÁRDU CZ 1966 = PÁRDU CZ, MIHÁLY: THE SCYTHIAN AGE CEMETERY AT TÁPIÓSZELE. ACTAARCHHUNG 18 (1966), 35–91.

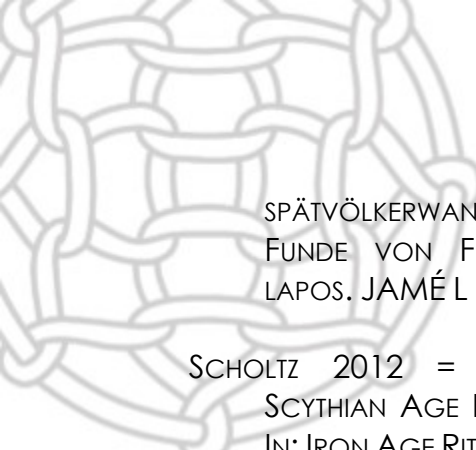
PÁRDU CZ 1970 = PÁRDU CZ, MIHÁLY: KARDOSKÚT. MITTARCHINST 1 (1970), 104–106.

POPOVIC 2006 = ПОПОВИЧ, ІВАН: ЗАКАРПАТТЯ ЗА ДОБИ РАНЬОГО ЗАЛИЗА. KRAKOW–LWOW, 2006.

RUSTOIU–EGRI 2010 = RUSTOIU, AUREL – EGRI, MARIANA: DANUBIAN KANTHAROI – ALMOST THREE DECADES LATER. IN: IRON AGE COMMUNITIES IN THE CARPATHIAN BASIN PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL COLLOQUIUM FROM TÂRGU MUREȘ, 9–11 OCTOBER 2009. ED.: BERECKI, SÁNDOR. BMM, SA II. CLUJ-NAPOCA, 2010, 217–287.

SCHOLTZ 2006 = SCHOLTZ RÓBERT: SZKÍTAKORI LELETEK NYÍREGYHÁZA–VOLÁNTELEP LELŐHELYRŐL. – SCYTHIAN AGE FINDS FROM NYÍREGYHÁZA–VOLÁNTELEP. JAMÉ XLVIII (2006), 185–201.

SCHOLTZ 2008 = SCHOLTZ RÓBERT: SZKÍTA, SZARMATA ÉS KÉSŐ NÉPVÁNDORLÁS KORI LELETEK TISZAVASVÁRI–KAPUSZLAPOS LELŐHELYRŐL. – DIE SKYTHISCHEN, SARMATISCHEN UND

SPÄTVÖLKERWANDERUNGSZEITLICHEN
FUNDE VON FIZSAVASVÁRI-KAPUSZ-
LAPOS. JAMÉ L (2008), 225–269.

SCHOLTZ 2012 = SCHOLTZ, RÓBERT:
SCYTHIAN AGE BURIALS AT TISZALÖK.
IN: IRON AGE RITES AND RITUALS IN THE
CARPATHIAN BASIN: PROCEEDINGS OF
THE INTERNATIONAL COLLOQUIUM
FROM TÂRGU MUREȘ, 7–9 OCTOBER
2011. ED.: BERECKI, SÁNDOR. BMM,
SA V. TÂRGU MUREȘ, 2012, 77–100.

SCHWELLNUS 2010 = SCHWELLNUS, FRANKA:
PINTADERE: ÜBERBLICK ÜBER DIE
FUNDGRUPPE DER TONSTEMPEL
AUSGEHEND VON ZWEI FUNDEN AUS
SOPRON-KRAUTACKER
(WESTUNGARN). – PINTADERE –
REVIEW OF THE OBJECT GROUP „CLAY
STAMPS” BASED ON TWO FINDINGS
FROM SOPRON-KRAUTACKER
(WESTERN-HUNGARY). – PINTADERE:
APERÇU DES SCEAUX CÉRAMIQUES À
PARTIR DE DEUX DÉCOUVERTES DE
SOPRON-KRAUTACKER (HONGRIE
OCCIDENTALE). AKORRBL 40/2
(2010), 207–227. DOI:
[HTTPS://DOI.ORG/10.11588/ak.2010.2.28074](https://doi.org/10.11588/ak.2010.2.28074)

SMIRNOVA 1998 = SMIRNOVA, GALINA
IVANOVNA: DIE OSTKARPATENREGION
ZUR VORSKYTHEN- UND SKYTHENZEIT
UND DIE OSTEUROPÄISCHEN STEPPEN.
KONTAKTE UND MIGRATIONEN. IN:
DAS KARPATENBECKEN UND DIE
OSTEUROPÄISCHE STEPPE.
NOMADENBEWEGUNGEN UND
KULTURAUUSTAUSCH IN DEN
VORCHRISTLICHEN METALLZEITEN
(4000–500 V. CHR.). HRSG.:
HÄNSEL, BERNHARD – MACHNIK, JAN.
SÜDOSTEUROPA-SCHRIFTEN 20, PAS
12. MÜNCHEN–RAHDEN/WESTF.,
1998, 451–465.

SZABÓ 1969 = SZABÓ JÁNOS GYŐZŐ: A
HEVESI SZKÍTAKORI TEMETŐ.
HOZZÁSZÓLÁS AZ ALFÖLD SZKÍTAKORI
NÉPESSÉGÉNEK KÉRDÉSÉHEZ. – DAS
GRÄBERFELD VON HEVES AUS DER
SKYTHENZEIT. BEITRAG ZUM PROBLEM
DER POPULATION DES UNG.
TIEFLANDES IN DER SKYTHENZEIT. AGRIA
7 (1969), 55–128.

TERŽAN–HELLMUTH–HEIMANN 2011 =
TERŽAN, BIBA – HELLMUTH, ANJA –
HEIMANN, FRANZISKA:
AMAZONENMYTHOS IM SPIEGEL DER
EISENZEITLICHEN GRABFUNDE
ZWISCHEN PONTUS UND
KARPATENBECKEN. IN: DER
SCHWARZMEERRAUM VOM
ÄNEOLITHIKUM BIS IN DIE FRÜHEISENZEIT
(5000–500 V. CHR.). BAND 2.
GLOBALE ENTWICKLUNG VERSUS
LOKALGESCHEHEN. INTERNATIONALE
FACHTAGUNG VON HUMBOLDTIANERN
FÜR HUMBOLDTIANER IM HUMBOLDT-
KOLLEG IN CHIȘINĂU, MOLDAVIEN
(4.–8. OKTOBER 2010). HRSG.:
SAVA, EUGEN – GOVEDARICA,
BLAGOJE – HÄNSEL, BERNHARD. PAS
27. RAHDEN/WESTF., 2011, 253–
272.

TÓTH 2012 = TÓTH FARKAS MÁRTON: KORAI
SZKÍTAKORI SÍROK DÉDESTAPOLCSÁNY-
VEREBCE-TETŐ LELŐHELYEN. – EARLY
SCYTHIAN AGE GRAVES AT THE SITE OF
DÉDESTAPOLCSÁNY-VEREBCE-TETŐ
(NE HUNGARY). HOMÉ 51 (2012),
63–91.

TÓTH 2023 = TÓTH FARKAS MÁRTON: ÚJABB
SZKÍTA KORI LELETEK A RÁKOS-PATAK
MENTÉN (BUDAPEST XVII. KER., PESTI ÚT
86.). – NEW SCYTHIAN PERIOD FINDS
ALONG THE RÁKOS STREAM (NR. 86
PESTI ROAD, DISTRICT 17). IN:
BEFEJEZETLEN TÖRTÉNET.
TANULMÁNYOK KOVÁCS ESZTER
EMLÉKÉRE. SZERK.: VÉGH ANDRÁS.

MONUMENTA HISTORICA
BUDAPESTINENSIA XVIII. BUDAPEST,
2023, 107–123.

VERES 2007 = VERES JÁNOS: ADATOK
ÉSZAKKELET-MAGYARORSZÁG SZKÍTA
KORÁHOZ: KISGYŐR–BUBTETŐ SZKÍTA
KORI TEMETŐ KÖZÖLETLEN
ANYAGÁNAK FELDOLGOZÁSA. – THE
SCYTHIAN AGE IN NORTH-EASTERN
HUNGARY. EVALUATION OF THE

UNPUBLISHED BURIALS OF THE
SCYTHIAN CEMETERY AT KISGYŐR-
BUBTETŐ. HOMÉ 46 (2007), 39–85.

VERES 2008 = VERES JÁNOS: RÉGÉSZETI
ADATOK EGY HERNÁD-VÖLGYI SZKÍTA
KORI TELEPÜLÉSOBJEKTUM ELEMZÉSE
KAPCSÁN. – FINDS FROM A SCYTHIAN
SETTLEMENT IN THE HERNÁD VALLEY.
HOMÉ 47 (2008), 53–87.

A KISS ISTVÁN GÖDÖR

SZEMELVÉNYEK A GÖDÖR TÖRTÉNETÉBŐL

Írta és összeállította: Verasztó Antal helytörténész

Előszó

Verasztó Antal helytörténész az orosházi Kiss István gödör történetét tárja az olvasók elé cikkében, mely korabeli újságcikkeken, tanulmányrészleteken, visszaemlékezéseken, fényképeken keresztül enged bepillantást nyerni a szebb sorsra érdemes terület múltjába. Kellemes böngészést, időutazást kívánunk hozzá!

Számos gödör csúfítja Orosháza belterületét.

Ezek valaha a beépített részeken kívül feküdtek, a terjeszkedő település azonban körülvette őket. A legrégebbiek közülük még a **szabadságharc előtt** keletkeztek. Az épülő házak földanyagát a **Kiss-István gödörből** nyerték. (A terület valaha Kiss István legelője volt.)

(Orosháza Néprajza. Orosháza, 1965. Szabó Ferenc: A belterület története, 47.p.)

A község központjától jóval kijebb találjuk a nagy területet elfoglaló **Kiss István tavat**, melynek talajvize látja el Orosháza nyári jég szükségletének egyharmadrészét. Télen korcsolyapályának, nyáron— csak vízgyűjtő medencének és „látványosságul” szolgál. A tó északi felén épült a minden orosházi előtt ismert Melega-malom, mely valamikor első őrlőmalma volt a községnek. Itt ágazik el két országút, melyek egyike Békéscsabára, másika Szarvas felé vezet.

(Reisinger József: Orosháza 200 éve. Orosházi Friss Újság kiadása 1941.)

A KISS ISTVÁN GÖDÖR

A 250 éves Orosháza —mint többi alföldi településeink — vert falból, vályogból épült. Itt azonban akadt egy polgár, akit bosszantott volna, ha mindenki összelyuggatja a telkét „nyers-anyag” szerzés céljából. Ezért felajánlott egy jókora telket, hogy onnan hordják az agyagot. Az adományozó nevét őrizi a térkép. A telket ma már hivatalosan „Kis István-gödörnek” nevezik. Vagy öt holdas nádas, pocsolyás terület a város szélén. Az idők azonban változnak, formálódik a gödör sorsa is. Orosháza városában ma már szervezett szemétgyűjtés folyik. A szemetet a Kiss István gödörbe hordják, azaz feltöltik.

Lehet, hogy húsz év múlva ugyan azt a területet „Kiss István autó parkolóhelynek” fogják nevezni? ²
(*Szabad Föld*, 1970. szeptember 13. F.B.)

AMIT A KORABELI LAPOK A KISS ISTVÁN GÖDÖRRŐL ÍRTAK

Korai fürdő

A Kiss István-féle gödrökben a múlt napokban egy ember disznáját úsztatva, oly szerencsétlenül járt, hogy a jószágok a „forgóba” kerültek bele. Hosszas vesződség után egynek kivételével kimentettek az állatok, de a gazda ezt az egyet sem akarta ott elveszve hagyni, s mikor már másként nem segíthetett, ruháit levetve a vízbe ugrott, s fülénél fogva kiragadta az állatot a veszedelemből.

Orosházi Újság, 1882. március 19.

Lopás a piacon.

Csütörtökön délelőtt a heti piacz alkalmával Ocsányi János sámsoni uradalmi csősz kocsját azalatt az idő alatt, míg ő a Rosenthal-féle ház előtt a takarékpénztár elé ment edényt vásárolni, elhajtották a befogott két lóval. A kocsin egy kis gyermek is volt, kit azonban a tettes a **Kiss István-féle** gödrök mellett letett a kocsiról. A tolvaj, állítólag egy nő.

Orosházi Újság, 1882. máj. 14.

Községi képviselőtestületi gyűlés

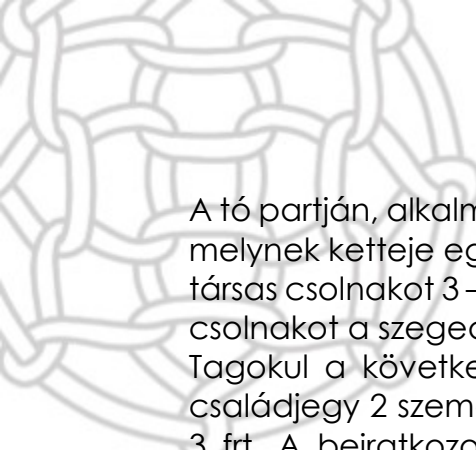
volt csütörtökön, 1882. múlt hó (*június 29-én*) délelőtt, mely a következőképpen folyt le:

2. pontban: Olvastatott Eördögh Lajos járási szolgabíró úrnak 1564. sz. rendelete, melyben a terek, utcák járdák tisztántartását, valamint a szalma, széna és nádas piactérnek más alkalmasabb helyre leendő áthelyeztetését rendeli: A Hajnal utca helyett szalma és szénapiac helyéül a Megye utca és a Sánctér helyiség jelettetett ki.... A nádaskocsik piactér helyiségéül pedig, a **Kiss István-gödör környéke**, — jelöltetett ki.

Orosházi Újság, 1882. július 1.

Csolnakázó egyesület

Községünknek egy régibb óhajtása megy legközelebb teljesedésbe; ugyanis Papp Zoltán úr bérbe vette községünktől a „**Kiss István**” gödörnek nevezett tavat és ott csolnakázó egyesületet fog alakítani. Tervét nagyjából itt közöljük.

A tó partján, alkalmas helyen fedett kikötőt építtet. Megrendelt négy szandolint melynek ketteje egy-egy, ketteje pedig két-két személyre alkalmas, továbbá 9 társas csolnakot 3 — 5 személyre és egy nagyobb 10 — 12 személyre való, társas csolnakot a szegedi hajógyárból.

Tagokul a következő idény díjak mellett jelentkezhetnek: egy személy 5 frt, családjegy 2 személyre 9 frt, 3 személyre 12 frt, és így minden további személy 3 frt. A beiratkozott tagok a vásár- és ünnepnap délután 6 óráig esős idő kivételével minden időben csolnakázhatnak, az említett időben azonban csak mérsékelt díjfizetés mellett.

Az idény valószínűleg már húsvétkor kezdetét veszi. Az evezni nem tudó tagok az eddig is már vállalkozott úri egyénektől díj nélkül nyernek oktatást.

Amidőn már a tagok az evezés és kormányzásba kellően kiképezve lesznek, mely kiképzés 4-5 hetet vesz igénybe, egy nagyobb szabású megnyitó és csolnak elkeresztelési ünnepély fog tartatni. Tervbe van véve a nyár folyamán különféle vízi multságok rendezése. Többek között egy élőképnek tűzi játék mellett való bemutatása, valamint csolnak verseny is.

Reményljük, hogy ezen életrevaló és közönségnek szórakoztatására szolgáló terv, melynek pártfogását melegen ajánljuk, élénk visszhangra talál községünkben, annyival is inkább, mert igazán elmondhatjuk, hogy ez idő szerint közönségünk ily olcsó díjazás mellett kevés nyilvános szórakozásban részesülhet. Az érdeklődők bővebb felvilágosítást Papp Zoltán úrnál nyerhetnek, hol is az egylet kötelékébe 1 forint beiratkozási díj lefizetésével be lehet lépni.

A tagok felvételére továbbá egy aláírási ív Altstädter M. J. Úr papír kereskedésében, a kaszinó és a kereskedelmi csarnok helyiségében a nagyérdemű közönség rendelkezésére állnak.

Végül megjegyezzük, hogy Papp Zoltán úr ígéretét bírjuk arra nézve, hogy amennyiben a tagok száma megkívánná: a vízi járműveket a szükséglethez mértén szaporítani fogja. A mielőbbi belépést tartjuk annál is inkább ajánlatosnak, hogy ez által Papp Zoltán úr magának a beszerzendő anyagok mennyiségéről kellő tájékozást szerezhessen. A belépő tagok névsorát időnként közölni fogjuk.

Orosházi Közlöny, 1894. március 3.

A csónakázó — mint halljuk — f.h. 24-én ismét megnyílik. A csónakok új evezőkkel ellátva, alakítva újból vannak festve, a tulajdonos mindent elkövet, hogy a közönség kellemes szórakozó helyet leljen fel benne, gondoskodva lesz az idényen arról is, hogy az üdítő italok bármikor kaphatók legyenek, — minden héten kétszer és pedig csütörtökön és vasárnapon cigányzene lesz.

A tulajdonos beszerez továbbá Berlinből egy pár legújabb találmányú kettős pléh sandolint, melyek a csín és mai igényeknek teljesen megfelelnek. — Tekintve pedig, hogy kellemes és üdítő helye községünknek, ennek kivételével mai napig sincs, mielőbbi tömeges belépést az egyletbe ajánlatosnak tartjuk. — A zene pénzzel együtt idén úgy, mint múlt 1894-ik évben, most is csak 5 frt. lesz.

Orosházi Közlöny, 1895. március 24.

Hirdetés

A Kis István gödörben levő CSÓNAKDA — ötévi joggal — teljes felszereléssel elköltözés miatt olcsón eladó, és bármelyik **percben** átvehető. Tudakozódhatni lehet a helyszínén.
Orosházi Közlöny, 1895. április 14.

A képviselőtestület folyó hó 15-én rendkívüli közgyűlést tartott.

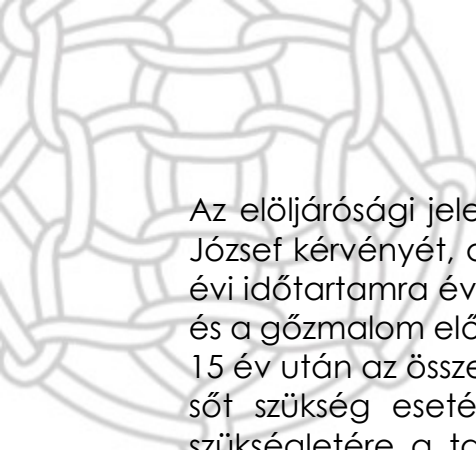
(3.) **A Kis István féle gödörben** az előjáróság jelentése szerint annyi a víz, hogy az a községbe visszafolyik, s ezért a községi mérnök a víz levezetésére tervet dolgozott ki és mutatott be. Hosszabb vita után a közgyűlés a bíró, mérnök, Mikolay István, dr. László Elek és K. Horváth János képviselőkből álló bizottságot küldött ki, hogy a helyszínen tartson vizsgálatot és ennek alapján tegyen véleményes jelentést.
Orosházi Közlöny, 1896. május 10.

Képviselőtestületi közgyűlés 1896. jún. 2.

Mikolay István képviselő a kiküldött bizottság nevében jelenti, hogy a **Kiss István féle gödörben** tényleg annyira összegyülemlett a víz, hogy visszafelé folyik és a szarvasi utcán egész vízládákat okoz, ami a közegészségre is ártalmas lehet. A víz levezetése tehát okvetlenül szükséges, a bizottság azonban azon véleményben van, hogy egyúttal a kész lejt méretei terv a község egész csatornázását teljesíteni kellene, s e végből javasolja, hogy a község az alispán kérje meg a földművelésügyi minisztert, hogy a mennyiben az a községre költséggel nem járna, küldjön ki egy mérnököt, aki a lejt méretezési tervet felülvizsgálná és a csatornázás tekintetében utbaigazítást nyújtana. Az ügy sürgősségénél fogva azonban a **Kiss István gödörből** a vizet a községi mérnök terve szerint azonnal a sintérgödörbe vezesék le. A közgyűlés a bizottság ezen javaslatát egész terjedelmében elfogadta.
Orosházi Közlöny, 1896. június 7.

A kórház és a menház létesítésének kapcsán felerült javaslatot, mely az épületek helyének kijelölését illeti, a képviselőtestület egyhangulag elutasította. [...] A bizottság véleménye a kérdéses helyre az volt, hogy a Vásárhlyi utca vége már lapályos, vízállásos hely, amely részre vezet le most is a község, máshova el nem vezethető vizeit a **Kiss István féle gödörből**. Továbbá nem látja helyesnek, hogy egy kórház közvetlenül a temető mellett állítassék fel...
Orosházi Közlöny, 1896. június 21.

Képviselőtestületi közgyűlés

Az előjárósági jelentések után Vangyel Szilárd főjegyző bemutatta Kovalcsik József kérvényét, amelyben a nevezett a községtől haltenyésztési célokra 15 évi időtartamra évi 80m frt. bérfizetésért a kisszék, **Kis István gödör**, sintérgödör és a gőzmalom előtti gödörnek átengedését kéri. Kijelentvén folyamodó, hogy 15 év után az összes haltenyésztési berendezést ingyen a községnek átengedi, sőt szükség esetén gyökeres nádat is hordat a tavak szélére és község szükségletére a tavakat átengedi. A kérvényt az előjáróság idő rövidsége miatt nem tárgyalható.

Orosházi Közlöny. 1898. október 30.

A lépviseelőtestület november 15-i gyűlése a Kovalcsik József által haltenyésztés céljából bérbé venni szándékozó vizes gödrök bérbeadását elutasította. Miután Kovalcsik a jégeladás jogát is magának kívánta fenntartani, ami a községre nézve nem lett volna előnyös.

Orosházi Közlöny, 1898. november 20.

Pucolóhomok eladó köbm. 80 f., vegyes 60 f., cementhomok 1 P, **Kiss István gödör 3 Km. távolság**, értekezni Szöllő 57 sz.

Orosházi Friss Ujság. 1928. június 28.

Nem szabad fürdeni a homokos gödörben

A Tóth-malom előtt elterülő tó vize még minden évben áldozatot követelt. Hiába van két oldalról is figyelmeztető tábla, nemcsak napközben, de késő este is nagy látogatottságnak örvend a meleg elől menedéket kereső fürdőzőknek a kellemes víz. Különösen lóúsztatók keresik fel nagyszámban a vizet és egész meztelenre levetkőzve úszkálnak a lóval együtt a vízben.

A helyzet ugyanez a **Kiss István gödörben** is. A rendőrség elrettentő például több rajtacsípett fürdőzőt kihágásért feljelentett.

Orosházi Friss Ujság, 1928. július 1.

Egy gödörparti korcsmát akartak kifosztani

A szombatról vasárnapra virradó éjszakán eddig ismeretlen tettesek vakmerő betörést kíséreltek meg özv. Kauer Jánosné **Kiss István-gödörparti** vendéglőjében...

Orosházi Friss Ujság, 1928. július 31.

(Cím nélkül)

[...] Bizony a korcsolyatóban nehezen gyülemlik a víz, mert a nyáron egészen száraz lett. Mi lesz, ha hirtelen megfagy? Hogy fognak korcsolyázni, akik már alig várják? A korcsolyató megközelíthetőségénél, fekvésénél fogva, de meg mert sekély a víz, azért is, mert hamarabb befagy, mint pl. a **Kiss-István gödör** mély vize, és mindenkifelett mert ott a melegedő korcsolya pavillon — a

legalkalmasabb hely a korcsolyázásra. Most az a veszély fenyeget, hogy a vízhiány miatt nem lesz korcsolyapálya! Valakinek kellene ezzel törődni. Ha van korcsolyázó egyesület, hát annak, ha nincs, akkor a községnek, de valakinek gondolni kell az egészséges testedző sportra is.

Orosházi Friss Újság, 1928. november 29.

Súlyos szerencsétlenség s jégen *(Két helyi újságban is hír lett)*

Karkus jegyző kislátását törte korcsolyázás közben Tegnap délután futótűzként terjedt el a községben a hír, hogy Karkus János községi adóügyi jegyző kislátása szerencsétlenül járt. Karkus Janika pajtásaival délután kiment a **Kis István gödör** jegére korcsolyázni. Vígán siklottak ide-oda a gyermekek, egyszerre a kis Karkus-fiú elesett oly szerencsétlenül, hogy jobb alsó lábszárát bokán felül eltörte. A szegény gyermeket, aki nagy lelkiismeretével gyúrta le a borzalmas fájdalmat, pajtásai szállították dr. Jarolin orvos rendelőjébe. Az orvos nem volt éppen odahaza, erre a kis Karkus egyik cserkészpajtása értesítette a mentőket, akik a gyermeket elsősegélyben részesítették, majd haza szállították szülei Pacsirta utcai lakására. Az egész községben nagy sajnálkozást keltett az általánosan becsült jegyző kis gyermekének balesete.

Orosházi Friss Hírek, 1928. december 23.

Karkus Janika balesete

Súlyos szerencsétlenség történt tegnap délután 5 óra tájban a **Kis István-gödör jegén** korcsolyázó ifj. Karkus János 11 éves tanulóval, Karkus János adóügyi jegyző fiával. A kis diák elesett és jobb alsó lábszára eltört Karkus Jani diaktársai bevitték dr. Jarolin Nándorhoz, de mivel az orvos nem tartózkodott otthon, telefonáltak a mentőkért, akik odamentek és sin közé tették a gyermek törött lábát, azután hazaszállították.

Orosházi Friss Újság, 1928. december 23.

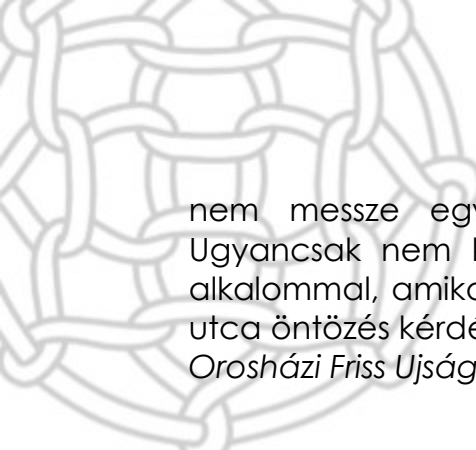
(Cím nélkül)

Orosháza község sík területen fekszik, Adria felett 91 m. magasságban. A legmagasabb és alacsonyabb részek között csak 50-60 cm. a magassági különbség. Ez az oka annak, hogy a csapadék vizek levezetése nagyobb vagy különösen záporosókkal alkalmával 5-6 órát vesz igénybe. A felfogó víztartányok a község szélén vannak, ezek kitermelt gödrök, mint a **Tóth-malom előtti** korcsolyázó gödör, **Kiss István-**, **Cigány-** és **Sintér-gödrök**. Természetes mélyedés az u. n. Kisszik, mely körülgátolva a legtöbb vizet képes raktározni.

Orosházi Friss Újság, 1928. december 25.

Új vízgyűjtő ciszternákat építenek nyárra

A vízgyűjtő ciszternák fontosságát nem lehet eléggé hangsúlyozni. Tűz esetén igen alkalmasak, mert nem kell kevés vizű kutakkal kísérletezni akkor, amikor

nem messze egy vízgyűjtőből megfelelő mennyiségű víz vételezhető. Ugyancsak nem kell a traktor vagy más öntözőeszköznek minden egyes alkalommal, amikor vízre van szüksége, **a Kis István gödörig** elbandukolni. Az utca öntözés kérdésénél naponta nagy hasznát vesszük a vízgyűjtőknek.
Orosházi Friss Ujság, 1929. január 17.

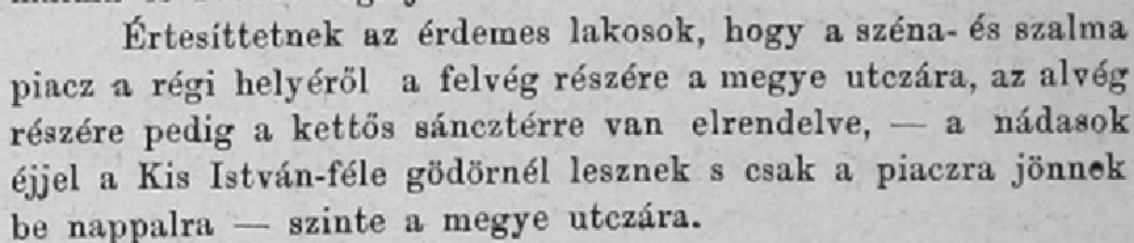
Ami a fásítási programból kimaradt

Vannak a községnek fásításra kiválóan alkalmas olyan helyei is, amelyek befásítása tudomásunk szerint nincs fel véve a ránk következő évek fásítási programjába. [...] Elsősorban a vizek partjai jöhetnek tekintetbe ebből a szempontból. Pompás füzeseket, nyárfásokat, ligeteket lehetne odavarázsolni a **Kiss István-gödör**, a *Homokos-gödör*, a *Kisszik*, talán még a *Sintér-gödör partjára is*. Remek fasorokat lehetne létesíteni a vasúti kanális mentén és a régi sertés piactérnek is vannak olyan részei, ahol nem ártana egy kis fásítás.
Orosházi Friss Ujság, 1929. április 14.

Haszonbérbe adási hirdetés.

Orosháza község elöljárósága nyilvános szóbeli árverés útján, 1929 Julius-hó 1-től kezdődő 3 évre a: 1. Sintér-gödröt, 2. Kisszik-gödröt, **3. Kiss István-gödröt**, 4. Kisszik-viztartályt és 5. Gyopáros-tavat halászatra haszonbérbe adja.
Orosházi Friss Ujság, 1929. április 14.

***

Értesítettnek az érdeemes lakosok, hogy a széna- és szalma piac a régi helyéről a felvég részére a megye utcára, az alvég részére pedig a kettős sáncztérre van elrendelve, — a nádasok éjjel a Kis István-féle gödörnél lesznek s csak a piacra jönnek be nappalra — szinte a megye utcára.

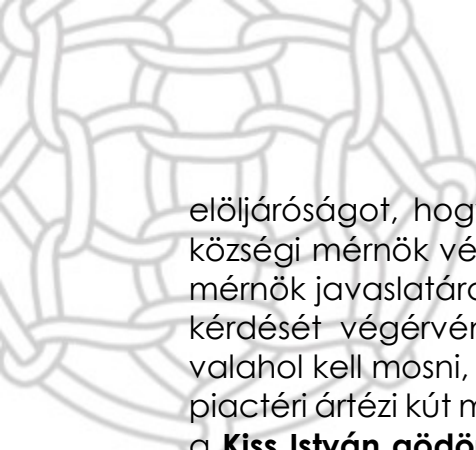
(Cím nélkül)

A nagy kanális, amely a **Kiss István-gödör** és a **Sintérgödör** vizét köti össze és a község szélső utcáin vonul végig, már emberemlékezet óta nem volt kitisztítva és egyes helyein már annyira eliszaposodott, hogy a bejáróhidak meglehetősen nagy átmérőjű cementcsöveit teljesen elfödi az iszap, megakadályozva a víz szabad folyását.

Orosházi Friss Ujság, 1930. augusztus 10.

A Kis István gödörnél fognak autómosó helyet csinálni

Eltiltja a község a Diana fürdőnél az autómosást Panasszal fordultak a községi elöljárósághoz, hogy a Diana fürdő előtt mossák az autókat és kérték a községi

előjáróságot, hogy tiltsa el a fürdő előtti kútnál az autómosást. A panasz a községi mérnök véleményével tegnap került az előjárói tanács elé. A községi mérnök javaslatára az előjárói tanács szükségesnek látta, hogy az autómosás kérdését végérvényesen rendezzék. Mert az kétségtelen, hogy az autókat valahol kell mosni, viszont arra sem a Diana fürdő előtti ártézi kút, sem a piactéri ártézi kút melletti hely nem alkalmas. Éppen ezért úgy határoztak, hogy a **Kiss István gödör** partján fognak autó mosóhelyet létesíteni. Itt erre a célra egy részt kiköveznek s csak ezen a helyen lesz szabad autókat mosni.
Orosházi Friss Ujság, 1931. május. 10.

Egy biciklis inas balesete a Kis István Gödörben

Beleesett egy vékony réteggel bevont lékbe

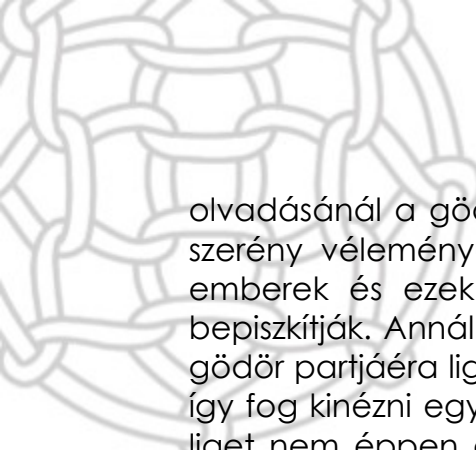
Könnyen komoly fordulatot vehet annak a kellemetlen fordulatnak a következménye, amelynek **Nagy István** gépműhelyének egyik fiatal inasa volt a szenvedő hőse. A fiú kedden délelőtt biciklivel ment **Sándor József** gépészhez, akihez gazdája levelét vitte. Hogy útját megrövidítse, a **Kis István** jegén biciklizett keresztül. Pompásan ment a biciklizés a jégen és a fiú már csaknem elérte a Melega-malom előtti partot, amikor megtörtént a baleset. A gödörnek azon a részén naponta jeget vágnak a munkások és a jégfelület egyes részei, a friss fagyású darabok nem mindenütt elég vastagok ahhoz, hogy egy biciklis ember terhét elbírják. A kis inas nem vette észre, hogy olyan jéghez ért, ahol nemrégén még jégmentes vízfelület, jókora lék volt, ráhajtott a vékony jégrétegre, amely beszakadt alatta és a bicikli eltűnt a jéghideg vízben. Természetesen bőven jutott a nem remélt februári fürdőből a gyerekek is, aki ugyancsak igyekezett kivergődni a derékig érő vízből. Ez hamarosan sikerült is neki és dideregve futott be **Sándorék** házához, míg az éppen kapuja előtt tartózkodó **Sándor József** a biciklit mentette ki a jég alól. A gyerekre azután bent száraz ruhát adtak és egy kis melegedés után visszakarikázott gazdája műhelyébe. Nagy szerencséje lesz, ha az önkénytelen fürdőt tüdőgyulladás nélkül megússza.

Orosházi Friss Ujság, 1932. febr. 10.

Az udvarok és az utca piszka gyűlik a Kis István gödör partján

A hóval együtt a legkülönbébb más anyagok is kikerülnek

Az udvarokon felgyülemlt havat, amit "az udvarokon összelapátolnak" a Kis István gödör partjára szokták kihordatni. Ahol az udvarra szükség van, a mostanihoz hasonló nagy hótömegek természetesen nem maradhatnak az udvaron. A mostani kétszeres nagy hóesés következtében igen nagy halom hó került ki a gödörpartra. Ez még nem volna baj, hisz előbb utóbb elolvad ott és a víz jó helyre folyik, a Kiss István gödörbe. Hát akkor mi a baj? Az, ami az olvadásnál kiderül. Az, hogy az udvarokról és az utcáról származó hótömegekkel együtt más piszkok is kikerülnek a Kis István gödör partjára. A legkülönbébb szemetekben válogathat itt a szemlélő. Mi nem akarjuk felsorolni részletesen, hogy mik láthatók a hótömegek között s azok

olvadásánál a gödörparton. Csak felhívni kívánjuk a figyelmet arra, hogy ez szerény véleményünk szerint nincs egészen rendjén. Elvégre arra is laknak emberek és ezek között joggal kelt megütközést, hogy azt a helyet így bepiszkítják. Annál különösebb ez, meri a községi fásítási program a Kis István gödör partjára ligetet tervezett és a fák egy részét már ki is ültették oda. Hát így fog kinézni egy orosházi liget? Az mégsem lehet még akkor sem, ha az a liget nem éppen a község központján van. Egyelőre tanácstalanul állunk a kérdéssel szemben, mért egyrészt azt sem tudjuk, hogy minő intézkedés alapján hordják a havat a Kis István gödör partjára, másrészt nem tudjuk, melyik hatóság ügykörébe tartoznék annak ellenőrzése, hogy a hóval együtt más anyagok, melyek a levegő megfertőzésére és bacilusok tenyésztésére igen alkalmasak, ne kerüljenek olyan helyre, ami nem szeméthyűjtő telep és nem is lehet az. Reméljük azonban, hogy — ha eddig nem is — cikkünk nyomán valakinek talán éppen annak, akit illet, eszébe jut, hogy ennek a dolognak utána kell nézni és ezt a tűrhetetlen állapotot, ami most az olvadás remélhető alkalmával kezd különösen azzá lenni, megszüntesse.

Orosházi Friss Ujság, 1932. február 28

Elovdadt a hó a Kis István-gödör partján, de a szemét ott maradt

Kis István-gödörparti lakók panaszára nemrégiben megírtuk, hogy az udvarokban összegyűlt hótömegeket kihordták a Kis István-gödör partjára, hogy ott olvadjon el és a vize ömöljön a gödörbe, ne csináljon kalamitást a házaknál.

Ez elég helyes elgondolás volt és nem is lett volna baj belőle, ha a gyakorlati megvalósítás nem hozott volna magával bizonyos mellék következményeket, amelyek miatt az óta – kiváltképpen pedig a hó elolvadása óta - bőséges panaszra van okuk az arra lakóknak.

Most újabb panasztömeg érkezett hozzánk a Kis István-gödör parti tűrhetetlen állapotokról. Az udvarokról oda kihordott hó nem vegyileg tisztított és fehéritett hó volt, hanem mindenféle udvari szeméttel összekevert vegyült piszkos tömeg, amelyből az idők folyamán, az enyhe napok beálltával elolvadt a hó, de megmaradt a szemét, mely még ma is ott éktelenkedik a gödör partján.

Annakidején, mikor először tettük szóvá ezt az ügyet, nem részleteztük, hogy miféle alkatelemekből álló szemét került ki a hóval együtt a gödörpartra.

Most azonban már első rápillantásra megállapítható, hogy az el nem olvadt szemét túlnyomórészt tollhulladékból, szalmából, rongyból és – különféle állati hullákból áll. található ott kutya, macska, liba, tyúk földi porhüvelye. - Elképzelhető, hogy nem valami épületes állapotban.

Semmi esetre sem irigyeljük az arra lakók helyzetét, már csak a levegő miatt sem, amit a szeméttelep szomszédsága következtében szívni kénytelenek. Remélhetőleg már nem sokáig, mert az arra lakókkal együtt mi sem kételkedünk abban, hogy az illetékesek most már, hogy hirtelen teljes erővel beköszöntött a tavasz is súlyosbítja, a helyzetet mihamarabb intézkednek a **Kis István-gödör** parti szemét eltakarításáról.

Orosházi Friss Ujság, 1932. április 7.

(Cím nélkül)

Korcsolyázó egyesület ma a **Kis Istvánban** nyit.
Orosházi Friss Ujság, 1934. január. 21.

Terv a Kisistván-gödör hasznosítására

Orosháza községnek hatalmas területe, a Kisistván-gödör lomhán, kihasználatlanul terpeszkedik a Melega-malom előtt. Gyönyörű házsorok, utcák, vagy lelkeket gyönyörködtető liget alakulhatna itt ki.

Avagy az országos vásárt kitelepíthetnénk helyére idővel, s a község belterületét parkírozni lehetne. A gödör feltöltése, mint befektetés révén többféle módozata nyílna a jövedelemszerzésnek. Most azonban lényegtelen haszonnal fizet e bűz-és békatenyészet melegágyául is vígan alkalmas öreg „halastó.”

Évről-évre kirívóbb szegényfoltja lesz e luxuspocsolya mindinkább fejlődő községünknek. Végül is lesújt rá az idő. Mert nem nyújtózkodhat egy céltudatosan épülő gazdasági és forgalmi gócpont kiváló fekvésű helyszínén ekkora lóúsztató további évszázadok sorozatán keresztül. Fogjunk mielőbb átépítéséhez.

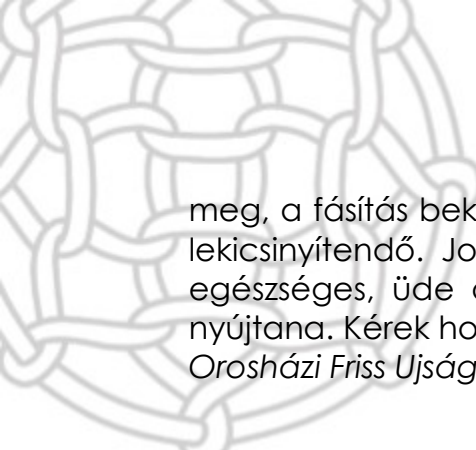
Többször megkísérelték már lecsapolását, de nem sikerült. Nem is lehet „őnagyságát” egy csapásra eltenni láb alól. Pár évtized alatt azonban könnyű szerrel kifordíthatnánk ősi „foteljéből” őkglyelmét. Mi gödörparti lakosok, többször beszélgetünk arról, hogy mi módon lehetne a legkevesebb költséggel nyakára

lépni e polgárjogot nyert kacska Balatonnak. A figyelem felkeltése végett elgondolásunkat röviden itt adjuk közre.

Az érintő kocsi forgalmat szigorúan a gödröt határoló kövezetre kellene irányítani mellette egy kocsi csapás nyári utat engedni csak. Az útvonal szélén fakorlát zárná körül a gödröt. Ezután a kövezet és a gödör közötti széles földszáv minden kiásható földtartalma a vízbe hanyatna. Így már kora tavaszon keresethez jutna több száz munkanélküli.

Az ekként felduzzadt víztömeget mélyített árkok vezetnék tova le a határra. Kétharmadára csökkenthetnék így a gödör területét, melyet kis töltéskoszorúval támasztanánk körül. A szabaddá tett több katasztrális holdat kitevő mérsékelt, vízállásmentes lapályon, mint a tó határmezéjén gyönyörű fásítást lehetne létesíteni. Ezen a völgyön egész erdő létesülhetne. Kiválóan alkalmas volna ide a kőris, a nyár és juhar. Az erdő alkalmas kifejlődése után a fatermés értékesítésének jövedelméből újabb lecsapoló munkát lehetne végeztetni, most már kocsikkal történő földhordás által, amely földet a környéki külterületen venné meg a község. A most meglévő víz ekkorra már felére apadna. Ezek után további fatermelést kellene eszközölni s az újabb értékesítés elérkezével ismételt földhordás következne.

Igaz, hogy a munka végső befejezése igénybe venne 4-5 évtizedet is, amikor a víz végképp eltűnne; de a kiadások úgyszólván a helyszínen teremnének

meg, a fásítás bekapcsolásával. tessék csak papíron számolgatni. A terv nem lekicsinyítendő. Jobb lassan haladni, mint tétlenül várni. S a fás liget, mint egészséges, üde oázis, sétatér szempontjából is megbecsülhetetlen árnyat nyújtana. Kérek hozzászólást! **Egy gödörparti.**
Orosházi Friss Újság, 1935. január 6.

A Kisistván-gödör eltüntetése

Hozzászólás a vasárnapi cikkhez

Lapunk vasárnapi számában a Kiss István gödör eltüntetésére vonatkozó cikk élénk visszhangot keltett az ott lakók körében, aminek bizonyságául közöljük az alábbi hozzánk beküldött sorokat:

Az Orosházi Friss Újság folyó hó 6-iki számában „Egy gödörparti” aláírással figyelemreméltó cikk jelent meg a Kisistván gödör hasznosítására vonatkozólag. Úgy tudjuk, hogy a gödör környékén lakó polgártársak élénk érdeklődéssel olvasták a közölt tervezetet. Örültek, hogy előkerült a vajúdó szándék. Általában egyetértenek cikkírónak azzal a nézetével, hogy a vízgödör területének hasznosítása ma már nem tűr halasztást. Főleg az országos vásár odatelepítése volna, valóban okos elgondolás mivel az árusok idetömörülése által megszűnne a község belterületén a sokszor veszedelmes forgalmi torlódás. csak egy dolog nem talált helyeslésre, ahogy ezt tapasztaltuk. Az ugyanis, hogy a cikkíró 4-5 évtizedet is hajlandó várni a munkák befejeztével. Négy-öt évtized! Micsoda hosszú idő! Ha ennyit kellene még várni, rengeteg bűzt és pocsolót kell még elszennvednünk az arra lakóknak, mire eltűnik szemünk elől ez ősi „kacsabalaton.” Mi azért azt gondoljuk, hogy Orosháza község ne késlekedjék. Szólítsa föl a fogatos erővel rendelkező lakosságot kerületek szerint, ahogy ezt más községek is cselekszik s időrendi beosztással, szekerekkel töltesse be ezt a vén szennytelepet. Ha egy év leforgása alatt nem is sikerülne teljesen simára planírozni a tér színét, de bizonyára pár esztendő szorgalmas munkája célt eredményezne. Ne mímeljük a munkát ötven éven keresztül. **Több gödörkörnyéki érdeklődő.**

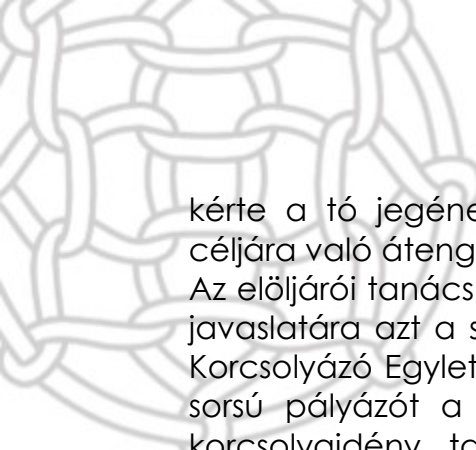
Orosházi Friss Újság, 1935. január 11.

Az „új korcsolyató” sorsa

A Korcsolyázó Egylet kapja a Kisistván-gödröt, amelyet ma nyitnak meg

A **Kisistván-gödör** — amelyről az utóbbi napokban sok szó esett lapunk hasábjain — az ideai télen megint karriert csinál: hivatalos korcsolyatóvá lép elő. Annak köszönheti ezt, hogy az igazi korcsolyató a homokos gödör vize a belebocsátott meleg víz miatt képtelen kellőképpen befagyni és így korcsolyázni nem lehet rajta.

A Kisistván gödör — amelyből már javában hordják a jeget — nemes versengés jutalmaként kezdte idei korcsolyató-karrierjét: három pályázó is jelentkezett a községnél a tó sima jégtükrének szabad használatáért. A három pályázó: a most ujjá alakult Orosházi Korcsolyázó Egylet, ezután Kis Antal jégmester, végül Tóth Sándor és Vida Szűcs József társas cég. Mindhárom pályázó díjtalanul

kérte a tó jegének korcsolyázás — illetve korcsolyapálya berendezése — céljára való átengedését.

Az előjárói tanács tegnap foglalkozott a kérelmekkel és Kovács Lajos mérnök javaslatára azt a salamoni megoldást hozta, hogy a Kisistván gödör jegét a Korcsolyázó Egylet kapja, azzal a feltétellel azonban, hogy a három szegény sorsú pályázót a jégpálya karbantartásánál díjazott munkához juttatja a korcsolyaidény tartamára. Ezen kívül a rendért is minden tekintetben felelősséget kell vállalnia a Korcsolyázó Egyletnek. A tanács egyben utasította a mérnököt, hogy intézkedjék a korcsolyapálya kijelölés és a jégvágás olyan szabályozása iránt, hogy összeütközésbe ne kerüljön a korcsolyázókkal. Így hát az idén ismét a Kisistván-gödör lett a hivatalos korcsolyapálya. [...]

Az Egylet egyelőre a Kisistván-gödör pályát nyitja meg vasárnap, az az ma délután a korcsolyázóknak, ahol melegedőről és világításról gondoskodott. Díjak a következők: felnőtteknek egyszeri használatra szóló jegy 40 fillér, ugyanígy tanuló és gyermekjegy (14 éves korig) 20 fillér. idényjegy tagoknak 4 pengő (belépési díj az egyletbe 1 pengő), nem tagoknak 6 pengő, tanuló és gyermekek számára 3 pengő. A korcsolyázás lehetőségét a Magyar Olasz Bank sarkán levő villanyoszlopon elhelyezett zászló fogja jelezni, később, ha esetleg a Tóth Malom előtti pálya is megnyílik, az előbbi helyen elhelyezett tábla fogja mutatni hol, lehet korcsolyázni és hol lesz zene.

Orosházi Friss Ujság, 1935. január 13.

Hol lesz az idén ingyen szabadfürdő?

A község Gyopárost és a Kissziket javasolja

Frankó Mihály és 12 társa aláírásával panaszos kérvényt nyújtott be az előjáróságához azzal a panasszal, hogy a homokos gödörben meztelenül fürdenek. Ennek kapcsán foglalkozott tegnap az előjárói tanács a kérdéssel és életbiztonsági szempontokra is hivatkozva olyan értelmű javaslatnak a főszolgabíró elé terjesztését határozta el, hogy a község belterületi tavaiban — **Kiss István**, homokos, sintérgödör — tiltsa el a fürdést, illetve erre a célra a folyó évre a kissziki rumba-strandot és Gyopárost jelölje ki.

Orosházi Friss Ujság, 1935. június 22.

Tilos a fürdés a belterületi gödrökben

A főszolgabíró véghatározatában helyet adott a kérelemnek és elrendelte, hogy a szabadban való fürdést a község területén a Diana fürdőre és Gyopárosra, illetve a díjtalan fürdést a Kisszík és Gyopárosnak erre a célra már régebben kijelölt helyére korlátozza. A **Kiss István**-és homokosgödörben tehát az idén is tilos a fürdés és állatfürösztés és a tilalom megszegőit kihágásért szigorúan megbüntetik.

Orosházi Friss Ujság, 1935. június 23 és 28.

Események, amelyek fenntartották a közérdeklődést a Kiss István gödör iránt

1928. március 23.

Tegnap reggel egyik orosházi gazda arra lett figyelmes, hogy a Kis István gödörben egy nő fürdik. Rögtön segítségére sietett a márciusi fürdőzőnek, kihozta a partra, majd jelentést tett a posztos rendőrnek, aki rendőrtársával a gazda kocsiján Zelenka Lajos dr. községi orvoshoz szállította a csuromvizes leányt.

Dr. Zelenka a vizsgálat után a menházba szállította a 14 éves kis lányt, akiről – egy nála talált céduláról – kitűnt, hogy *öngyilkossági szándékkal* ugrott a Kis István gödörbe. A 14 éves gyermek tette mögött komoly szerelmi tragédia árnyéka sötétlik. Nagyon szeretett, s a *férfit* cserbenhagyta. A hatóság erélyes kézzel nyomoz, hogy a gyermekleány megrontóját kézre kerítse s felelőssé tegye a tragédiáért, mely a legpéldásabb büntetést kell, hogy maga után vonja.

Szenzációs Orosháza. Orosháza, 2010. 103.p. Szerkesztette: Erostyák Zoltán.

P.S. Öngyilkos jelölt a Kis István gödörben! A 14 éves szerelmes kislány szegyenében ugrott a vízbe

Fiakker a Kiss István-gödörben

Nem jó, ha rövid a kocsirúd

Tragikomikus eset történt a napokban egy orosházi fiatalemberrel. Családja megbízta, hogy egy alkalommal kérjen kölcsön valakitől egy fiakkert. Lovat az egyik szomszéd kölcsönzött, kocsit azonban már messzebről kellett szerezni, azonban az is sikerült és a fiatalember a lóval elment a fiakkerért. Be is fogta a lovat a kocsi két rúdja közé, de mikor elindult a fogattal, azonnal kiderült, hogy a kocsi rúdjai egy kicsit rövidek a ló méreteihez képest.

Csakhamar kiderült az is, hogy ez igen súlyos hiba, mert a kocsi eleje állandóan verte a ló hátsó lábait, amit az látható idegességgel fogadott és egyre gyorsabb futással igyekezett menekülni tőle. Ez természetesen nem sikerülhetett, sőt a gyorsabb futás következtében még erősebben verődött a lábaihoz a kocsi, aminek az lett a következménye, hogy a ló végül egészen megvadult és fergetegként hurcolva magával a könnyű kocsit.

A fiatalember látta, hogy ennek már fele sem tréfa a lovat nem tudta megfékezni és kiszámíthatatlanok a következmények. Már-már úgy határozott, hogy leugrik a kocsiról, de mégsem tette meg. Közben a fogat veszedelmesen közeledett a **Kiss István-gödör felé**. A gödörhöz érve a ló letért a kövesútról és belevágtatott a gödörbe. A parton a fiakker nagyot dőccent, és eltört az első tengelye, de már ez se volt baj, mert a vízben a ló azonnal megállt. A pórul járt ifjú azután nagy nehezen partra vergődött a fogattal, kovácshoz húzatta a beteg fiakkert, maga pedig a lóval elindult a másik kocsi után nézni. Kapott is egyet, amelynek már nem volt olyan rövid a rúdja s azzal szerencsésen lebonyolította a rábízott fuvart.

Orosházi Friss Ujság 1936. február

A hideg első „áldozata“
A Kis István-gödörbe
szakadt egy inasgyerek

Pár nap óta a tél ugyan komolyan kezdi venni dolgát, amit eddig jótékonyan elhanyagolt, hogy már azt hittük, az idén végképp el is felejtkezett rólunk. Hogy teljes szigorával ránköszöntött, a községi gödrök vizei is kezdtek befagyni. Tegnap (1936. február 11.) már mintegy kétújjnyi jégréteg borította „tavainkat” és ha a hideg tovább tart, rövidesen megindulhat a téli sportolás a korcsolyázás. A gyerekek azonban, akiknek nagy öröm és szenzáció a korcsolyázás és már régen áhítoznak utána, nem tudják megvárni, míg a jég olyan vastagra fagy, hogy teljes biztos lesz rajta a korcsolyázás. Tenap már többen rámerészkedtek **a Kis István-gödör jegére** — persze csak a szélén és próbálgatták a korcsolyázás régen élvezet gyönyöreit. Sarkukkal ütögették a jeget és ha nem szakadt le, nekilendültek egy két rövid „bógninak.” Még délben is — amikor az erősen tűző nap meggyengítette a jeget — többen csúszkáltak, korcsilyáztak a gödörben. Legvakmerőbb volt a gyerekek között az egyik gödörparti iparosmester 16 éves kisa, aki beljebb merészkedett a többinél, de rá is fizetett vakmerőségére; beszakadt alatta a jég és a gyerek nyakig belemerült a gödör hideg vizébe. Komolyra fordult a helyzet amikor a kapálózó, evickélő gyerek egyre töredezett a vékony jég és nem tudott kikecmeregni a vízből. Réműlt társai fellármázták a környékbeli lakókat, hamarosan előkerült egy hosszú kötél annak végét bedobták a pórul járt fiúnak, aki a kötél segítségével partra is került. A balesetet a malomból is látták és telefonáltak a mentőkért, akik ki is mentek de akkor már gazdája lakásán volt és vizes ruháinak levetésével vesződött, mikor pedig azoktól sikerült megszabadulnia, ágyba bújt. Remélhetőleg baj nélkül „megússza” a kalandot de annyi bizonyos, hogy máskor jobban vigyáz, óvatosabb lesz, ha a jégre megy.

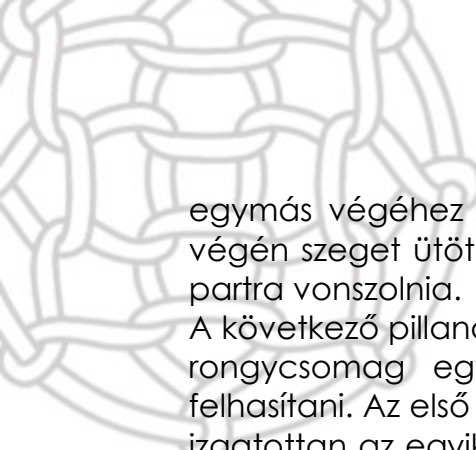
Orosházi Friss Ujság, 1936. február 12.

A vörös zacskó titka

avagy izgalmas halászat a Kis István-gödörben

Szerdán délután egy gödörparti járókelő különös jelenséget pillantott meg a **Kis István-gödörben**. Nem messze a parttól egy piros rongytömeget ringatott az enyhén hullámozó víztükör. A járókelő megállt a parton és jó ideig mozdulatlanul figyelte a vízen himbálózó zsákforma csomagot. természetesen, hogy egy véletlenül kinéző gödörparti lakos megkérdezte, hogy mit figyel olyan erősen, majd pedig híre terjedt az esetnek és csakhamar tekintélyes tömeg verődött össze a gödörparton.

A tömegben lázasan folyt a találgatás, gombamód burjánzottak a legvadabb feltevések. Csecsemőhullát, emberi testrészeket rejt a titokzatos vörös rongyszák — mondották a vérmesebbek. Akadt azonban a tömegben praktikus ember is, aki hamarjában három meszelőnyelet kerített, azokat

egymás végéhez ragasztotta és az így nyert hosszú póznával — amelynek végén szeget ütött keresztül — benyúlt a vörös csomagért, amelyet sikerült is partra vonszolnia.

A következő pillanatban a nézőseregben tetőfokra hágott az izgalom. A vörös rongycsomag egy bekötött szájú zacskó volt, amelyet késsel kezdtek felhasítani. Az első pillanatban szőr tűnt elő, a nyíláson. „Ott a feje” — mondta izgatottan az egyik néző. Amint tovább haladt a késpenge kitűnt, hogy állati hullát rejt a zacskó. „Disznó” — állapította meg hamar egy másik szemlélő. A következő pillanatban előbujt egy láb. „Kutya” — hangzott a szentencia. Mikor aztán a zacskó oldala végig kinyílt, kifordult belőle egy — macska felpuffadt teteme. Így ért véget a gödörparti szenzáció és így került tegnap a gyeplegények táblájára, hogy >döglött macska a **Kis István-gödörnél**. <
Orosházi Friss Ujság, 1936. június 5.

Nem jó a sintérgödör a szűcsöknek

Beszámoltunk arról, hogy a halászbérlő kérésére a községi előjárósága a **Kis István gödörből** kitiltotta a szűcsöket és tímárokat, akik addig ott mosták, áztatták a kikészítendő bőroket. Új áztató helyként a Sintérgödöröt jelölte ki számukra az előjáróság. Ez azonban nem bizonyult jó megoldásnak, mert a szűcsök, alig kezdték meg az új helyen az áztatást, Gubicza Sándor ipartestületi elnök útján máris panasszal fordultak a főszolgabíróshoz. Felhozzák panaszukban, hogy a Sintér gödör vize olyan szennyes, fertőzött, hogy a benne dolgozó ember egészsége is komoly veszélyben forog, ezért más áztatóhely kijelölését kérik.

[...] úgy értesültünk, hogy az előjáróság a Homokosgödörben (korcsolyatóban) jelöli ki az új bőrmosó helyet.

Orosházi Friss Ujság, 1936.

Nem kell sietni a jégvágással

Néhány napi igazi téli időjárás után ma már meglehetősen vastag jégpáncél borítja a vizek felületét. Az érdekeltek komolyan arra kezdenek gondolni, hogy meg kell kezdeni a jégvágatást és vermelést, mert ki tudja meddig tart a hideg idő, lesz-e később alkalom a jégvermek megtöltésére. A húsiparosok már szombaton érdeklődtek a községi előjáróságnál, hogy melyik tó jegét vágathatják.

Az előjáróság már november 7-én vízmintát küldött fel a **Gyopáros**, a **Kisszík**, és a **Kis István-gödör** vizéből az Országos Egészségügyi Tanácshoz, hogy állapítsa meg egészségügyi szempontból alkalmas-e a három tó jege a raktározásra? Vélemény azonban még mindig nem érkezett a Tanácstól és így az előjáróság sem adhat engedélyt a jégvágásra. A véleményt azonban megsürgette. *(A három tó jege eddig mindig alkalmas volt a vermelésre)* Igaz tavaly egyáltalán nem lehetett jéghez vágni és eltenni, az idén nagy szigorúsággal beköszöntött korai tél arra mutat, hogy nem kell nagyon sietni a jégvermeléssel.

Orosházi Friss Ujság, 1936. december 1.

Egyes helyeken bűzös a Kisistván gödör vize

Gondolkodni kellene a víz levezetéséről

A **Kis István** gödör, Orosházának ez a nagy vízgyűjtője eddig úgyszólván állandó mozgásban volt. Valahogy most a víz lefolyása megakadt s ez azt okozza, hogy a víz megposhad és bűdösödik. Különösen érezhető ez a gödör egyik oldalán húzódó házaknál, ahol a kerteket és udvarokat kellemetlen illattal fertőzi meg a poshadt víz. A háztulajdonosok tehetetlenek a különös merénylettel szemben, mert ők a víz lefolyását nem tudják megakadályozni.

Valahogyan azonban mégis gondoskodni kellene a víz levezetéséről, mely esetben a víz színe újra mozgásba jönne s megszűnne az orrot éppen nem gyönyörködtető illat. Közegészségügyi szempontból sem kívánatos ennek az állapotnak fenntartása, mert betegségek csíráját rejti magában a nagy melegben.

Orosházi Friss Ujság, 1937. június 17.

Szeptember elején folytatják a csatornázást

Még az ősszel elkészül a Kisistván-gödör és a Sintér-gödör közötti szakasz.

Tegnap délelőtt (1937. aug. 13.) Orosházán járt a vásárhelyi kultúrmérnöki hivataltól **Ott** főmérnök és a csatornázási munkálatokat vezető **Bagyari** mérnök és megbeszélést folytattak a csatornázás folytatása ügyében. Majd helyszíni szemlét tartottak a megásásra váró csatornarészeknél.

Ismeretes, hogy a belvízlevezető csatorna nagyobb részét, egészen a Sintér-gödörig még a tavasszal elkészítették, most már csak a **Kis István-gödör** és a Sintér-gödör közötti csatornaszakasz kimélyítése van hátra. Úgy értesültünk, hogy ennek az övcsatornának mélyítési munkálatait szeptember elején megkezdik és az őszre, de a fagy beállta előtt feltétlenül befejezik.

Orosházi Friss Ujság, 1937. aug. 14.

Kibírhatatlan bűz van a Kisistván-gödör környékén

Elpusztulnak a halak

A Kisistván-gödör környékén lakók már régebben panaszkodnak, hogy irtózatoss bűz terjeng a tó és Arany János utca felé vezető csatorna felől.

A tóban lévő hínár rohad, amely a vizet annyira elposványosítja, megfertőzi, hogy még a halak sem tudnak benne megélni. Nap-nap után több és több haltetemet lehet látni a víz felszínén. A legnagyobb baj azonban az, hogy a tó vize el van zárva, nem folyik le a csatornán és így nem tud megtisztulni.

Az Arany János utca felé vezető csatorna vize is teljesen posványos, zöld színű és rettenetesen bűzlik. Igaz ugyan, hogy a csatornaásást egy-két hét múlva megkezdik, s ha a levezető csatorna elkészül, a posványos víz lefolyik. Amíg

azonban ez a csatorna teljesen elkészül, igen sok idő telik el s ezért már most kellene valami intézkedést tenni, hogy a bűz megszűnjék.
Orosházi Friss Ujság, 1937. augusztus 24.

Folytatják a csatornázást,

amint megjön az alispáni jóváhagyás

A belvízlevezető csatorna ásását a nyár elején abbahagyták, mert elfogyott a pénz. Úgy tervezték, hogy a hátralévő szakaszt, **a Kisistván-gödörtől a Sintér-gödörig** most, szeptemberben ássák meg. A vásárhelyi kultúrmérnöki hivatal már el is készítette a terveket és az előmunkálatokat, a csatornázást azonban addig nem kezdenek meg, amíg alispáni határozat erre vonatkozólag meg nem érkezik. Ma (1937. szept. 14) a főjegyző, számügyi jegyző és Kovács mérnök Gyulára utaznak a Vági-ház átalakításához szükséges újabb pótköltség biztosításának megtárgyalása és egyéb ügyek elintézése végett. Ugyanekkor a mérnök kisürgeti a csatornázás folytatásához szükséges alispáni határozatot is.

Orosházi Friss Ujság, 1937. szeptember 14.

Nem kap a község csatornaásó munkást

Keveslik a 2 pengő napszámot

Az elszennyesedett, megbűzösödött Kisistván-gödör vizét levezetik. A levezető csatorna ásására, illetve tisztítására és mélyítésére 30 munkást fogadtak fel, 2 pengő napszámmal. A munkások azonban kevesellték a napi két pengőt és csakhamar otthagyták a munkát. A harminc munkás közül talán csak négyen maradtak. Most ez a négy munkás ássa a Fürdő-utcán a csatornát.

De lassan haladnak és munkájukat nagyon gátolják az utcán legelésző csirkék és a csatornában pocskoló kacsák. A csirkék és kacsák bekaparják, betömítik a kimélyített csatornát, úgyhogy abban ismét elakad a víz. A halak elpusztulásának okát még mindig nem sikerült megállapítani, valószínűnek látszik, hogy valaki megmérgezte a vizet.

Orosházi Friss Ujság, 1937. szeptember 15.

(Cím nélkül)

Gépműhely, jobb családból tanoncot felvesz. Setény, Orosháza, Szarvasi-út 14.

Kisistván-gödör part.

Orosházi Friss Ujság, 1937. október 10.

A belvízlevezető csatorna tervei

Hogyan jut az orosházi víz a marosba

Az első számú övcsatorna a **Kisistván-gödörből** indul ki és az Arany János; Nyílt, Fürdő-, Aradi-, Horthy Miklós-, Sámsoni és Makói, utcákon át a Sintérgödörbe, a második számú övcsatorna a Kisszikból fog kiindulni és a Szentesi-út, majd a vásárhelyi út mellett és a Temető alatt a Hold utcáig vezet, innen a Kutasi út folytatásában a Makói utca végén, szintén a Sintérgödörbe torkollik.

[...]

Orosházi Friss Ujság, 1937. október 31.

Sok állati hulla van a Kis István-gödörben

Befásítják a gödör környékét

Az utóbbi időben divatba jött Orosházán, hogy az állati hullákat, kutyát, macskát, tyúkot egyaránt egyszerűen csak kidobálják az utcára. Ilyen hullagyűjtő helyül különösen alkalmas a **Kis István-gödör** környéke, amely nagyon elhagyatott és elhanyagolt. Már annyi rothadó macska és tyúk van a vízben és a környéken, hogy messziről bűzlik a víz. A gödörparti lakosok a hatósághoz fordultak segítségért.

Felhívjuk a lakosság figyelmét, hogy az elhullott kutyát, macskát, tyúkot ne dobják ki az utcára, hanem ássák el. A jövőben felkutatják az elhullott állatok gazdáit és szigorúan megbüntetik. A Kis István-gödör környékét egyébként a község rendbehozhatja. A hatalmas térséget megtisztítják a piszoktól és befásítják.

Orosházi Friss Ujság, 1938. március 25.

Be kell fedni a vasút utcáról a Kis István-gödörhöz vezető árkot

Nyáron kibírhatatlan az árok bűze és tisztátalansága. Régi panasza a Vasút-utca Kígyó-utca, a Lehel-utca Kígyó utca és Északi-utca között lévő része lakóinak, hogy az ott elhúzódó árok vize állandóan szennyes, bűzös, a csirketelepekről kifolyó tisztátalan víz miatt. Az árok egyébként is annyira elhanyagolt, hogy hozzáfoghatót a községben még eget nem találtunk.

A víz levezetése is nehézségekbe ütközik, mert a piszok hol itt, hol ott torlódik, meg s az állandóan folyó vizet sem engedi. Esőben a piszkos lé elönti az egész utcát. — Közegészségügyi és köztisztasági szempontból lehetetlen állapot az, ami ez árok mentén uralkodik. Itt a házak ablakait szellőztetés végett kinyitni nem lehet, mert a lakások tele lesznek szúnyogokkal, melyeknek kedves tanyája az árok piszkos vize. Próbáltak már ügyes községi elmék a bajon úgy segíteni, hogy az árok szennyét kikotorták a partokra, ami a baktériumoknak még jobban kedvezett a lakóknak pedig újabb bosszúságot okozott. De mire a kihányt piszok bűze elpárolgott, a víz a szennyet az újonnan érkezettekkel újra belemosta az árokba s kezdődött újra minden. — Egy orvossága van ennek a bajnak: **a csatorna sürgős befedése.**

Nem nagy útszakaszról van szó, de egy olyan árokról, ahol a víz folyton áramlik s éppen ezért kívánatos, hogy annak lefolyása elé akadály ne gördüljön, hogy eljusson a **Kis István-gödörbe**. Tessék csak szétnézni azon a vidéken, minderről meggyőződni, és sürgősen intézkedni.

Orosházi Friss Ujság 1938. május 29.

Tilos a fürdés! vigyázat! mély víz!

Figyelmeztető táblákat helyeznek el a vízpartokon.

A nyár legkedvesebb szórakozása és egyben szükséglete közé tartozik a fürdés. Szívesen keresik fel az emberek a fürdőket, de mivel a belépődíjas fürdőkre nem mindenkinek telik, minden vízállást felhasználnak fürdésre.

A felügyelet nélküli és ismeretlen helyeken való fürdés pedig már nem egy ízben okozott komoly balesetet.

Az előjáróság most kimondotta, hogy mindazokat a helyeket, ahol fürödni veszélyes és tilalmas, táblákkal látja el feltűnő helyen, a vízparton.

„**TILOS A FÜRDÉS,**” táblát a **Kis István-gödörnél**, a „**Kristályfürdőnél**” és a **Homokos gödörnél** helyezik el. Ezen kívül „**Vigyázat mély víz!**” táblákat is helyeznek el azokon a helyeken, ahol erre szükség van. A tilalom áthágóit szigorúan megbüntetik.

Orosházi Friss Ujság, 1938. július 16.

Fekete víz folyik a Kisistván-gödöri ártézi kútnál

A **Kisistván**-gödör, Szarvasi út, Gyulai út és Mikes utcán, lakók napok óta panaszkodnak, hogy a Szarvasi út és a Gyulai út sarkán lévő ártézi kút kifolyóján ihatatlan, fekete víz folyik. Ez a kifolyó az Arany János utcai ártézi kúttól kapja a vizet és tulajdonképpen nem is kifolyó, hanem csak „csepegő”. Eddig, ha csepegett is a víz a kifolyón, mégis csak megtelt a kanta és közel volt az ártézi víz. Most már azonban egyáltalán nem hordhatnak innen vizet a környékbeli lakosok, mert ihatatlan, fekete a kifolyó vize. Valószínűleg valahol megrepedt a cső és sár került a csőbe. Az érdekelt lakosság jelentette a „kút” elromlását a mérnöki hivatalban. A kifolyóvezetékét sürgősen rendbe hozatja a község.

Orosházi Friss Ujság, 1939. április 9.

Kijelölték a jéggyűjtőhelyeket

A Kiszíkból, **Kisistván gödörből** és Gyopárosból lehet jeget vágni.

A tél már itt van ugyan, de erős fagyok még nem jelentkeztek. Bizonyos azonban, hogy a fagy is megjön és azok, akiknek jégre van szükségük, sietnek a jégvermüket megtölteni annál is inkább, mert nem tudni meddig tart a fagyos tél.

Mint minden évben, az idén is kijelölte a járási főszolgabíró azokat a helyeket, ahonnan jeget gyűjteni szabad. **A Kiszíket, a Kisistván gödröt és a gyopárosi tavat** jelölte ki jéggyűjtőhelyül. Azt jelenti ez, hogy ezekről a helyekről szabad csupán jeget vágni és elraktározni. Aki máshonnan vág jeget, az kihágást követ el és megbüntetik.

Orosházi Friss Ujság, 1939. december 15.

Megnyílt a korcsolyapálya

A karácsonyi hideg idő folytán megkezdődött Orosházán a korcsolya-szezon. Miután a Homokos gödör jege még nem elég erős, ezért egyelőre a **Kisistván gödör** jegén tart fenn korcsolyapályát az Orosháza Tennis és Korcsolyázó Egylet. Az alkalmi jégpályának az ünnepek alatt is meglehetősen sok látogatója volt. Különösen azért, mert az igénybevett területen jókarban tartják a jeget.

Remélhető, hogy egy két napon belül megerősödik a Homokos gödör jege is és akkor ott folytatódik a korcsolyázás. A helybeli műkorcsolyázók és jégshokizók is megkezdtek tréningjüket. Az a terv, hogy kedvező idő esetén neves versenyzőkkel látványos korcsolya bemutatót és jégshoki mérkőzést rendeznek. *Orosházi Friss Ujság, 1939. december 28.*

(Cím nélkül)

Üzlethelyiség kiadó, azonnalra, **Kisistván** gödörpart, Szarvasi út 6. *Orosházi Friss Ujság 1940.*

(Cím nélkül)

Elveszett péntek este Balassa Pál utcától **Kisistván gödörig** egy ridikül több fontos irattal, pénzzel. Kérem a becsületes megtalálót, az iratokat küldje Hangya Szövetkezet pénztárához.

Orosházi Friss Hírek, 1941. június

AKIK EMLÉKEZTEK

... a ház, III. ker. 243 sz. kapta [...] Ez a ház is, mint sok orosházi ház, a Zombai utca északi végénél lévő dombból épült, melynek elhordása után keletkezett a „**Kiss István-gödör.**” Ma már a gödör sincs meg, feltöltötték és helyén ház, illetve benzinkút lett.

Dr. Kiss A. Sándor: Mi orosháziak I. Oh. 2005.- Tarr Pál gazdálkodó (1895-1984) visszaemlékezése.

..." Telente, amikor befagyott a **Kis István gödör**, egy régi **homokbánya** ...ide jártunk korcsolyázni [...] bővebb:

Michael Ben Menachem: Orosházától az északi-tengerig, Bp. 1987. 42.p.

A KIS ISTVÁN-GÖDÖR

Mint általában az alföldi településeken, Orosházán is a házak többsége vályogból, vert falból épült. Az ehhez szükséges nyersanyagot pedig, saját

portájuk földjéből nyerték az emberek. A túl sok gödör kialakulásának megfékezésére e célból, saját tulajdonából egy derék ember, felajánlott a város szélén egy közel öt holdas nádas-mocsaras telket.

Az adományozó nevét viselő Kis István-gödör a Melega malommal szemben, azóta igencsak megváltozott. A kezdetben fűzfákkal szegélyezett, csónakázást biztosító, állandó mozgásban lévő nagy vízgyűjtő, fejlett vízkultúrája a halászatot is lehetővé tette. A disznófürdetésre, lovak úsztatására is használt tavat, köztudottan tímárok és szűcsök is igénybe vették bőráztatás céljából, amit egy idő után teljesen indokoltan be is tiltottak.

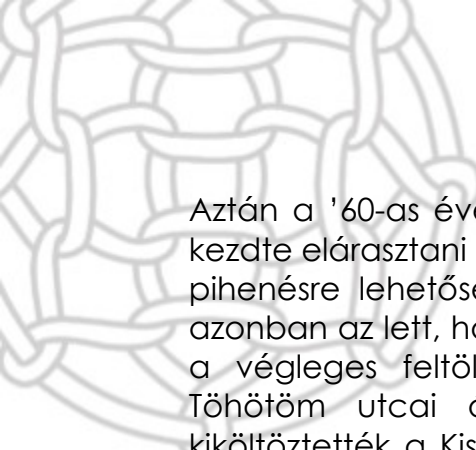
Később a zöld környezet irtásával, a víz területe mélysége kárára megnőtt, ez pedig a környéken lakók legnagyobb kellemetlenségére posványosodást eredményezett. Már a '30-as években felvetődött, hogy nyárfák telepítésével helyre kellene állítani ezt az egyébként remek vízterületet. Télen itt is megindult a jégtörés, akárcsak a korcsolyázó tavon és a szigorú mintavételezés után, a pesti laborvizsgálat eredménye eldöntötte, hogy vajon melyik jég milyen célterhasználást tesz lehetővé.

Amíg a Kis István gödör-jege hűtési célra, addig a másik egészségügyi felhasználásra is alkalmas volt. Korcsolyázás tekintetében a Tóth malom tava nyújtotta a magasabb színvonalú szórakozás lehetőségét, hiszen a nagy múltú korcsolyázó egyesület-melyet hivatalosan 1880-ban alapítottak- mindig nagyon lelkiismeretesen gondoskodott a téli sportok kedvelőiről, beleértve a jég minőségét is.

A malomból kiengedett meleg víz azonban, nem egyszer olyan mértékben melegítette fel a tó vizét, hogy az a jég megolvadását előidézve, tönkretette a korcsolyázók örömét. A gát, ami a malom kiengedett vizét volt hivatott elválasztani a tó vizétől, túl alacsonynak bizonyult. Egy ilyen sajnálatos eset alkalmával vetődött fel komolyan az a gondolat, miszerint a Kis István gödör-jegén egy darabot söpörni kellene a korcsolyázóknak s így a rendszeres karbantartással egy csekély összegért cserébe, igénybe is vehetné a lakosság. Az ötletre az előljárásság rábólintott, a községi mérnök pedig elvégezte kijelölést. Egy aprócska öröm vegyült azonban a hirtelen jött örömbé, ugyanis itt nem volt kivilágítás. S így a téli korai sötétedés, túl hamar vetett véget a napi mókának.

Miután azonban a korcsolyázó egyesület a gátat megemelte, valamint a pavilonját is szépen rendbe hozatta, ismételten beindította megszokott tevékenységét, ezzel egy időben azonban a Kis István-gödör jegén beszüntették a hivatalos korcsolyázást. Az élvezetes kikapcsolódást olykor megzavarta a meggondolatlanosság, hiszen a sajtó számtalan esetben számolt be türelmetlen gyerekek bajba jutásáról, a korcsolyázásra még alkalmatlan tó jegén.

A Tóth malom mély vize pedig nyaranta, nem egyszer szolgáltatta a visszafordíthatatlan tragédiák helyszínét. A háború utáni évtizedekben is mozgalmas volt a tó jege télen. A gyerekek számára még ekkor is a legjobb helyszínt biztosította a hideg napok önfeledt játékához. A jégtörés továbbra is működött. A Földműves Szövetkezet nagy jeges pincéit például megtöltötték az innen nyert hatalmas jégkockák, melyek majd az élelmiszerek nyári frissen tartásáról voltak hivatottak gondoskodni.

Aztán a '60-as években a Vas-és Fémipari Ktsz ipari műanyag hulladékával kezdte elárasztani a területet. A '70-es években még felmerült egy sportolásra, pihenésre lehetőséget nyújtó kultúrpark kialakításának gondolata. A vége azonban az lett, hogy a szervezett szemétgyűjtésnek köszönhetően megindult a végleges feltöltése. A megnövekedett forgalomnak köszönhetően, a Töhötöm utcai ócskapiac 1990-re kinőtte magát a belvárosból, így kiköltöztették a Kis István-gödörbe. A sivár, szinte növényzet nélküli területen KGST piaccá avanszálódott hely, csak tisztavirág életet mondhatott magáénak ebben a történetben.

Sajnos azonban nemcsak a feltöltés ténye vetett itt véget a téli siklásnak, hisz az utóbbi évek enyhe telei is egyre kevesebb esélyt adnak a természetes jégen korcsolyázás örömének. A műjégpálya megteremtése teszi tehát lehetővé a mai gyerekek számára, azon téli kikapcsolódás egyikét, melyet a korcsolyázás öröme jelent ezekben a téli hónapokban.

Internetes forrás: Orosháza Anno (Nelli)

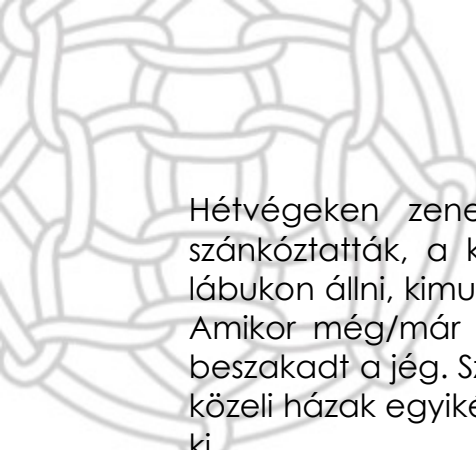
ANONIM VISSZAEMLEKEZŐ A KISS ISTVÁN GÖDÖRRŐL

Eleinte egy üres telek volt, majd korcsolyapályaként, piacként és szemétkerakóként, is működött a Mikes utcán található Kiss István gödör. Elnevezését egy orosházi polgárról kapta, aki építkezésekhez ajánlotta fel telkét.

Több mint 200 évvel ezelőtt több alföldi településnek volt a szokása, hogy vert falból és vályogból építse fel otthonát. Az ehhez szükséges anyagot, földet gyakran saját házuk udvarából ásták ki az emberek. Kiss István azonban nem nézte jó szemmel ezt, így felajánlotta telkét arra a célra, hogy onnan hordják el az építkezésekhez a szükséges földet, ne a saját területüket tegyék tönkre a gödrökkel, az orosházi lakosok. A név aztán ráragadt a Mikes utcában található földterületre, így azóta Kiss István gödörnek emlegetik.

Régen egy tónak is otthont adott a telek, ahol csónakázni és horgászni is lehetett. Gyakran disznófürdetésre és lovak úsztatására is használták, télen pedig előszeretettel korcsolyáztak a befagyott tavon, gyakran innen vitték a jeget, amely az élelmiszerek nyári frissen tartásáról gondoskodott, -írja az oroshaza-anno.hu.- Sokan úgy gondolták, a jövőben, parkolóhelyet, vagy kultúrparkot alakítanak majd ki az üres területen. Az 1980-as, 1990-es években azonban a Kölcsönös Gazdasági Segítség (KGST) piaca költözött a telekre. Az áruk között rengeteg dolog megtalálható volt, amit az Orosházától keletre fekvő országok gyártottak. A rövid életű piac előtt, a telek sokáig hulladéklerakóként működött, majd néhány évvel ezelőttig a városba érkező cirkuszok területeként szolgált.

A Kiss István gödör, mint kedvelt korcsolyapálya

Hétvégeken zene is szólt, volt korcsolya-kölcsönző. Kisebb gyerekeket szánkóztatták, a kicsit nagyobbak, akik már megpróbálták korcsolyával a lábukon állni, kimustrált támlásszéket toltak maguk előtt a biztonság kedvéért. Amikor még/már nem volt elég vastag a jég megesett, hogy valaki alatt beszakadt a jég. Szemtanúja voltam mikor egy ilyen beszakadt fiatalembert a közeli házak egyikéből kihozott, és jégre fektetett létra segítségével mentettek ki.

Nyáron, a gödör Mikes utca felőli részén a teknővel csónakázó és a vízben lubickoló gyerekek kísértették a veszélyt.

Korabeli újságok híreire támaszkodva lehetne csak megmondani mikortól, de azt hiszem a hatvanas (1960) években a Kiss István gödör tóvá minősült vizét a gyomai Halászati Szövetkezet vette bérbe és több éven keresztül halakat telepített bele. Ősszel volt a lehalászás. Teherautóval szállították el a zsákmányt, de előtte a helyszínen is lehetett halat vásárolni. Évközben pecáztak is a közelben lakók. (Hogy milyen alapon nem tudom.)

Fűzfák is voltak a gödörparton, a partból háztáji szükségletre agyagot is szedtek ki a lakosok.

A halas időszaknak egy a város által kötelezően előírt permetezési akció vetett véget. Mert a városszerte fákat permetezők munkájuk végeztével a Kiss István gödör vizébe mosták ki a gépi permetező csöveket. Melynek, halpusztulás lett a vége. Ennek az eseménynek is bizonyára volt sajtóvisszhangja is.

Visszaemlékező: a Kis István-gödörparti Vasipari Szövetkezetben dolgozó egyik vasesztergályos.

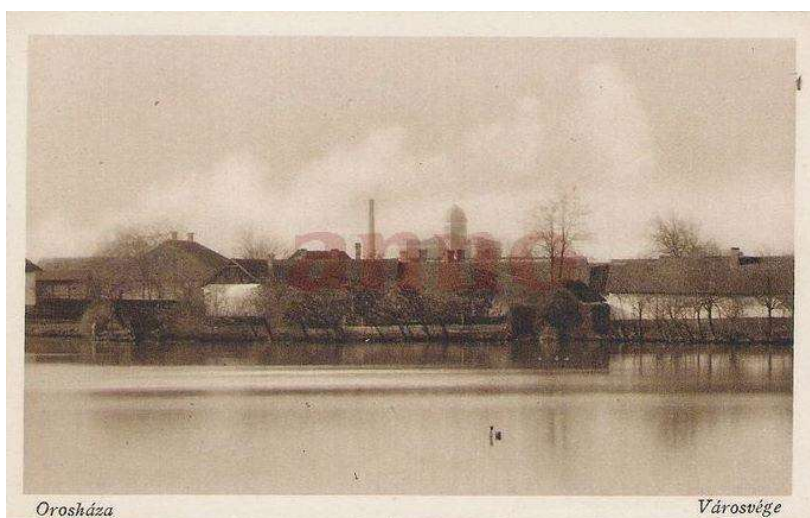
Az anyagot gyűjtötte és szerkesztette:

Verasztó Antal író, helytörténész

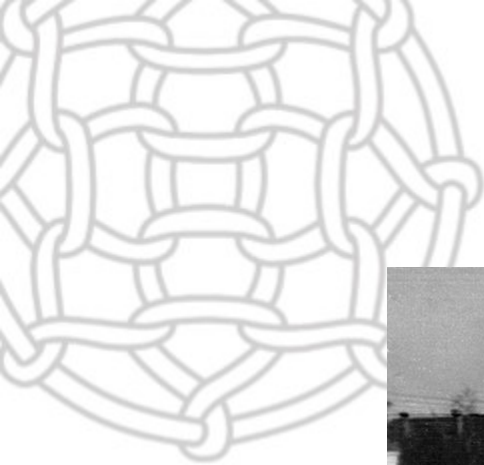
KÉPEK

A Vasipari Szövetkezet épülete

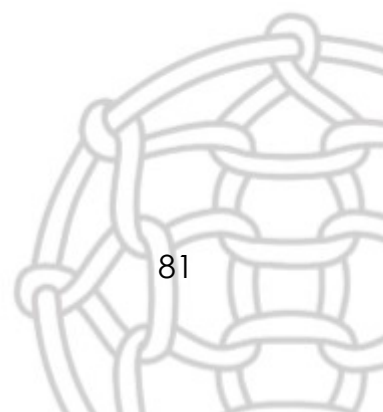
A képslapon a Mikes utca Kiss István gödörre rugó házainak udvarai látszanak.

Kiss István gödör 1957 őszén

A Kiss István gödör télen

A betöltött Kiss István gödör

A betöltött Kiss István gödör

A betöltött Kiss István gödör

1987-ben Orosháza biztosította azt a kitűnő pályát, melyen megtartották az RC autómodellek országos bajnokságát. A pálya az MHSZ mögött a betöltött Kiss István gödörben volt.

1990. KGST-piac a Kiss István gödör helyén

HELYSZÍN VÁLTOZÁS OROSHÁZA, KISS ISTVÁN GÖDÖR

Kedves rajongóink, nézőink, szeretnénk tájékoztatni benneteket, hogy 2015. május 5-7. között **OROSHÁZÁN** a Magyar Nemzeti Cirkusz a **KISS ISTVÁN GÖDÖRNEL** lesz megtekinthető.
Előadásaink kezdete: 18:00 ÓRA

Sok szeretettel vár mindenkit Ifj. Richter József cirkuszigazgató valamint 70 tagú társulata!

2015. májusi Cirkuszi előadás

*****
*****
A Kis István gödörben levő
csónakda
5 évi joggal
teljes felszereléssel elköltözés miatt
olcsón eladó
és bármelyik percben átvehető.
Tudakozódhatni lehet a helyszínén.
*****
*****

Orosházi Közlöny, 1895. április 14.

Épül az MHSZ székháza a Kiss István Déli partján (Arany János utcai részén)

Az MHSZ székháza a Kiss István Déli partján

Torma Ákos

Barbár éremutánzatok Orosháza környékéről

Az elmúlt években a múzeumbarát fémkeresősök munkájának köszönhetően jelentősen megnőtt az orosházi Nagy Gyula Területi Múzeum antik éremanyaga. Az eredeti római veretek mellett kisebb számban barbár imitációk is részét képezik a gyűjteménynek. Az Orosháza környékéről származó imitációk száma eddig 10-re tehető, amelyek közül 6 az ún. „szarmata éremutánzatok” közé sorolható, 3 pedig barbár denarius imitációnak tekinthető (1. tábla).

A szarmata éremutánzatok kutatása több mint száz évre nyúlik vissza. Maga a megnevezés Gohl Ödöntől származik, aki elsőként számolt be az éremtípusról a Numizmatikai Közlöny hasábjain 1904-ben. Meghatározása szerint szarmata éremnek tekinthetjük azokat a barbár éremutánzatokat, amelyek főként az Alföldről ismertek (2. tábla), anyagukat tekintve kizárólag rézből vagy rézötvetből készültek, szinte minden esetben lyukasztással vagy fűléssel tették viselésre alkalmassá és amelyeken a motívumok főként félholdakból, csillagokból és ezekből alkotott kompozíciókból állnak.¹ Megállapításai többnyire mind a mai napig megállják a helyüket, ám főként az utóbbi két évtized fémkeresős kutatásainak köszönhetően jelentősen bővült az ismert érmek listája.

Ami az elterjedésüket illeti, a megállapítás, miszerint a szarmata éremutánzatok az Alföldön összpontosulnak, továbbra is helytálló, bár azóta ismerünk példányokat a Dunántúlról, valamint Bulgária, Ukrajna és Lengyelország távoli vidékeiről is.² Ez arra enged következtetni, hogy készítésük helye elsősorban a szarmata jazigok által lakott Alföld volt, de szoros kapcsolatok álltak fenn az említett területekkel.³

A leletcsoport szarmatákhoz való kötését a földrajzi elterjedésükön kívül a datálásuk teszi lehetővé. A szarmata pénzek elsősorban 3. század végi, 4. századi vereteket utánoznak.⁴ Kevés esetben ismerjük ezen érmek régészeti kontextusát, de a rendelkezésre álló temetkezések alátámasztják a numizmatikai kelteztést. Szintén a régészeti megfigyelések alapján igazolható,

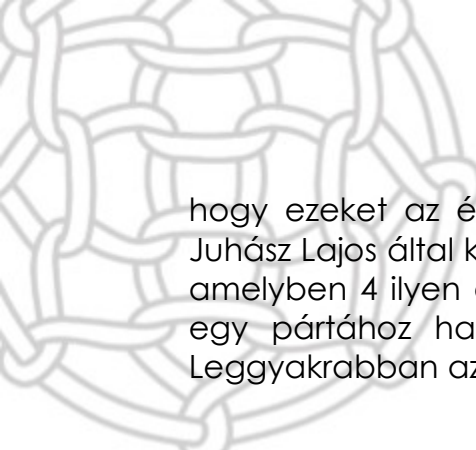
---

¹ GOHL 1904, 80–81.

² JUHÁSZ 2023, 23; JUHÁSZ 2024, 173. Gohl Ödön még nem ismert a szarmata éremutánzatok körébe sorolható vereteket germánok lakta területekről (GOHL 1904, 81). Az ukrajnai barbár éremutánzatok kapcsán lásd: ANOKHIN 2015.

³ Vida István 2021.06.15-én tartott előadásában hangsúlyozza a kapcsolatot. Az előadás felvétele megtekinthető a YouTube-on (<https://www.youtube.com/watch?v=9GOAgj1WgTo>).

⁴ GOHL 1904, 80.

hogy ezeket az érméket elsősorban ékszerként viselték. Erre jó példa az a Juhász Lajos által közölt békésszentandrási 186. késő szarmata női temetkezés, amelyben 4 ilyen érmet in situ sikerült megfigyelni és amelyeket valószínűleg egy pártához hasonló szalagra varrtak, amit az elhunyt a fején viselt.⁵ Leggyakrabban azonban egyesével, nyakban hordták ezeket az érméket.⁶

A szarmata érmeknek Gohl Ödön két típusát különítette el. Az első típus a római veretek a szó szorosabb értelmében vett utánzatait foglalja magába – noha ezek is idővel leegyszerűsödnek, betűkészletük például gyakran csak I és O betűkre korlátozódik. A második csoport veretei távolabb állnak a római eredetiktől mind stílusukban, mind a megjelenő motívumokban. Közös ismertetőjelük a gyakori balra néző portré és a hátlapokon domináló félholdakból és csillagokból álló, egyre inkább virágokra emlékeztető kompozíciók.⁷ Az ezeket a hátlapi verőköveket készítő mesterek feltételezhetően Hadrianus csillagos-holdas hátlapi típusából inspirálódtak,⁸ amely példányai több szarmata sírban is ékszer funkciót töltöttek be.⁹

Az orosházi éremutánzatok szemrevételezésénél az első dolog, ami feltűnik, hogy eltérő anyagokból és módszerrel készültek. 6 jellegzetes szarmata éremutánzat van közöttük (1-3., 5., 7., 10. érmek). Az 1. érem előlapján egy talán a Constantinus-dinasztia (305–363) portréira visszavezethető büszk és egy, az érem kopottságából adódóan, alig kivehető felirat látható. A hátlapi kép nem meghatározható. A 2. érem egészen szokatlan, látszólag egyszerűbb vonalakból és pontokból áll mintázata. Az előlapján egy balra néző sisakos portré látható hangsúlyos sisaktollakkal és a vértézetet jelölő harántvonalakkal a vállakon, a felirat homokóra alakú I betűkből és pontokból áll. A hátlap felirata ugyancsak I betűkből és pontokból áll, központi képe félhold, felette talán rozettával. A 3. érem előlapján egy balra néző mellkép látható, a felirat kizárólag I betűkből áll, amelyek közül kettő – a lyukasztás két oldalán – vízszintesen helyezkedik el.¹⁰ A hátlapi minta az érem kopottsága miatt nem határozható meg teljes magabiztossággal, de egy félhold kivehető. Az 5. érem az eddigiektől eltérően jobbra néző portréval rendelkezik és két helyen is lyukasztás látható rajta. Szintén az előlapon talán I betűkből álló pseudo-felirat figyelhető meg, ám nem zárható ki, hogy a vonalak hajként értelmezhetőek. Az érem kopottsága ellenére a büszkön felsejlő vonalak értelmezésem szerint paludamentumra utalnak. A fejforma alapján azt feltételezem, hogy az érem előképe egy gyermekportré lehetett a Severus-dinasztiából (193–235), mint

---

⁵ JUHÁSZ 2020, 141.

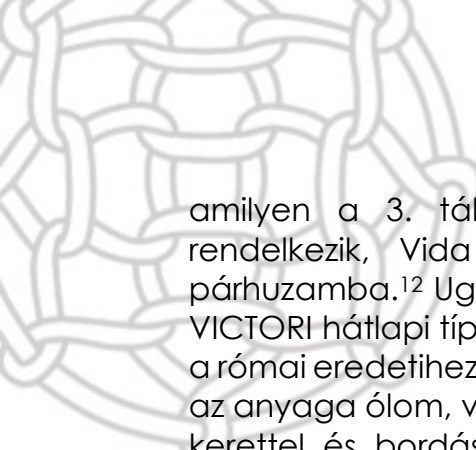
⁶ Pécska, Románia (Gohl 1904, 80, 84), Hódmezővásárhely Aranyági-halom 65. sír (Juhász 2024, 170).

⁷ GOHL 1904, 81.

⁸ JUHÁSZ 2021a, 137

⁹ Például a Rákoscscaba, Péceli úti temető 247. sírja (NAGY 2018, 166) vagy az Üllőn 2019-ben feltárt szarmata férfisír (JUHÁSZ 2020, 140; JUHÁSZ 2021a, 137; JUHÁSZ 2021b, 112).

¹⁰ Hasonló elrendezésre szolgáltat példát a Felsőszentiváni éremutánzat. Juhász Lajos szerint a karakterek elfektetésének oka helyszűke lehetett a portré feletti sávban (JUHÁSZ 2024, 174).

amilyen a 3. táblán látható.¹¹ A hátlapi kép érdekes párhuzamokkal rendelkezik, Vida István az ún. tamani denariusok csoportjával állítja párhuzamba.¹² Ugyan mind a gádorosi, mind pedig a tamani érmek a MARTI VICTORI hátlapi típus utánezatainak tekinthetők, előbbi stílusában közelebb áll a római eredetihez.¹³ A 7. érrem merőben eltér az eddigiektől: rézötvözet helyett az anyaga ólom, verés helyett öntéssel készült és koncentrikus körökkel díszített kerettel és bordás füllel rendelkezik.¹⁴ Előlapján egy balra néző diadémós mellkép, valamint I és O betűkből álló pseudo-felirat látható. Hátlapján pontokban végződő félhold felett egy sokágú csillag szerepel, felette OOIOO felirat. Ez az eddigi 4. ismert példány ebből a típusból, legjobb párhuzama a martfői medál, amit Juhász Lajos ismertetett 2021-ben.¹⁵ A másik két példány Hódmezővásárhelyről és Nyíregyházáról származik. Ugyan a hódmezővásárhelyi rosszabb állapotban maradt fenn, mint nagyszénási vagy martfői társai, mégis fontos régészeti kontextussal rendelkezik.¹⁶ A 10. érrem az utolsó, biztosan szarmata utánezatnak tekinthető veret. Előlapján balra néző pácélos mellkép, míg hátlapján egy félhold felett rozetta látható. Az érrem mindkét oldalán kizárólag I betűkből álló felirat szerepel. Legjobb párhuzama a békésszentandrászi 259. sír két érremutánezata.¹⁷ Az előlapi képnek pontos verőtő párhuzama a két békésszentandrászi veret, míg a hátlapi kép szoros kapcsolatot mutat, de eltér a felirat karakterszámában mindkét érremtől. A 10 érremutánezat közül a 9. az, amely egyáltalán nem azonosítható, annyit lehet megállapítani róla, hogy rézötvözetből, feltehetően öntéssel készült és lyukasztással tették viselésre alkalmassá; AE 3-as mérete és súlya indokolja, hogy antik érremutánezatnak tartsam.

A 4. 6. és 8. érmek nem tekinthetők szarmata érremutánezatnak, mivel a Gohl Ödön által leírtak nem vonatkoznak rájuk. A 4. érrem Marcus Aurelius (161–180) RIC 263-as denariusának subaeratus utánezata.¹⁸ Az utánezat egészen hiteles másolatnak tekinthető, csak az előlap feliratában és a hátlap rontott ábrázolásán érhető tetten, hogy nem eredetiről van szó. A 6. érrem Lucius Verus egy Concordia hátlapos denariusának jó minőségű ezüstből készített vert utánezata. Stílusan erősen barbarizáló, amit legjobban a pálcikákból álló hátlapi kép szemléltet, pseudo-felirata az elő- és hátlapon is többnyire A és V betűkből áll. Pontos párhuzama egyelőre nem ismert, de az ukrainai érmek közül többel

---

¹¹ Érdemes megjegyezni azonban, hogy az érrem igen kopott és így a meghatározás bizonytalan. Vida István például sokkal inkább Marcus Aurelius egy portréjának barbár másolatával (Анохин 2015, 198) hozná párhuzamba az érrem előlapi képét.

¹² Lásd: Анохин 2015, 206.

¹³ <https://www.youtube.com/watch?v=9GOAgj1WgTo>

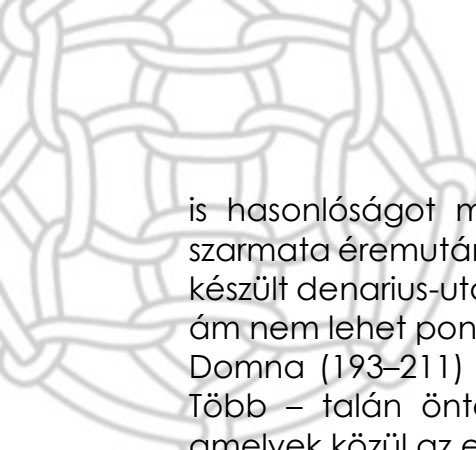
¹⁴ A medalion kerete önmagában is érdekes, nagyban hasonlít a Közép-Tisza-vidéken elterjedt lapos korongfibulákra (Juhász 2021a, 139).

¹⁵ Juhász 2021a

¹⁶ A hódmezővásárhely-aranyági-halmi szarmata temető szélén helyezkedett el a 65. sír, melynek elhunytja egy nő volt, akit zsugorított pozícióban temettek el. A bolygatatlan sírban a medál az elhunyt nyakában volt (Juhász 2024, 173–174).

¹⁷ Juhász 2023

¹⁸ Az ezüstözés minősége és megtartása nem a legjobb, helyenként az érrem felületén foltokban megfigyelhető a rézmag.

is hasonlóságot mutat stílusában.¹⁹ Szembetűnő, hogy az érem –, mint a szarmata éremutánszatok – lyukasztott. A 8. érem egy, minden jel szerint öntéssel készült denarius-utánszat ezüstműből. Az elő- és hátlapon egyaránt felsejlik a felirat, ám nem lehet pontosan kiolvasni. Az eredeti, amit másol, a portré alapján Lúlia Domna (193–211) egy denariususa lehet. A hátlapi típus nem megállapítható. Több – talán öntési hibából származó – mélyedés is található az érmén, amelyek közül az egyik teljes lyukat formál.

Összefoglalás

Jelen tanulmányban 10 barbár éremutánszatot ismertettem, amelyek Orosháza környékéről származnak és múzeumbarát fémkeresősöknek köszönhetően kerültek be a Nagy Gyula Területi Múzeum gyűjteményébe. Úgy hiszem ezen érmek érdekes és fontos adatokkal egészítik ki az eddigi ismereteinket a római kori barbár éremutánszatok terén. Az új érmek erősítik azt az eddig is megfigyelt tendenciát, hogy az éremutánszatok lelőhelyei a Közép-Tisza-vidéken mutatnak sűrűsödést.²⁰ A bemutatott érmek közül 6 tekinthető jellegzetes szarmata éremutánszatnak, míg 3 kilóg a sorból. Utóbbiak ezüstműből készültek, vagy ezüstözöttek és denarius utánszatok. A Kárpát-medencében idegennek számító éremutánszatok jelenlétét különösen érdekesnek tartom, tovább erősíthetik az elképzelést, miszerint a szarmata jazigok szoros kapcsolatot áptak a szomszédos, többnyire germán népek által lakott területekkel.

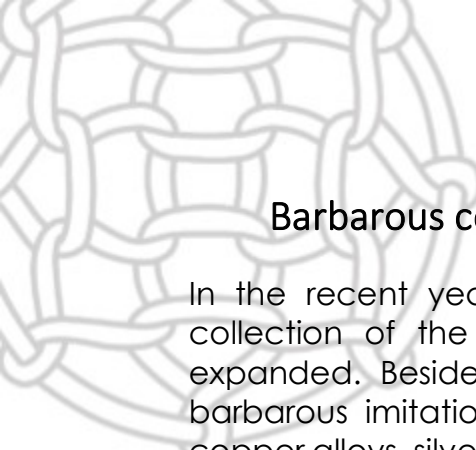
Torma Ákos

tormaakos1@gmail.com

---

¹⁹ АНОХИН 2015, 91. 169. érem, 94. 194. érem, 174. 836. érem

²⁰ JUHÁSZ 2023, 23.

Barbarous coin imitations from the surroundings of Orosháza

In the recent years thanks to metal detector research the antique coin collection of the Nagy Gyula Területi Múzeum of Orosháza has greatly expanded. Besides the genuine Roman coins there are 10 contemporary barbarous imitations. These coin imitations are made of different metals – copper alloys, silver and lead – and with different methods. 6 of these imitations can be considered to be Sarmatian coin imitation, while 3 are more similar to barbarian imitations of Roman imperial denarii from Ukraine and Poland. Only one of the coins (nr. 9) cannot be confidently assigned to either of the two groups.

Sarmatian coin imitations were first described by Gohl Ödön in 1904 and surprisingly many of his assessments have held up. Sarmatian imitations are made of copper alloys and with coin dies. They are almost always either pierced or looped to make them wearable. Characters in the legends of these coins are often limited to I and O letters. Portraits are often facing left and noticeably barbarous in style. The most recognisable aspect of these imitations are the crescent and star reverses that sometimes form complex rosette-like compositions.

Amongst the Sarmatian coins presented in this study of special interest is nr. 7. It is a cast lead medallion with an elaborately decorated frame and a banded loop. It was found in Nagyszénás and is the 4th known specimen of its kind. The closest parallel and best example of the lead medallions was found in Martfű.

The 3 denarius imitations that cannot be considered Sarmatian in origin, instead they reinforce a link to neighbouring regions in the European Barbaricum, mainly inhabited by Germanic tribes like the Goths in what is present day Ukraine. Among these coins I find nr. 6 the most interesting due to its striking style both on its obverse, showing a barbarous copy of Lucius Verus's bust, and its reverse with an image of Concordia designed mainly with straight lines. The so far unparalleled pseudo-legends comprised mainly of Λ and V letters only add to its uniqueness.

Felhasznált irodalom

АНОХИН 2015 = АНОХИН, ВЛАДИЛЕН
ОПАНАСОВИЧ:
ФАЛЬШИВОМОНЕТЧЕСТВО У
ВАРВАРСКИХ ПЛЕМЁН НА ТЕРРИТОРИИ
СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНЫ И
МОЛДОВЫ. КАТАЛОГ ВАРВАРСКИХ
ПОДРАЖАНИЙ. ДНИПРОПЕТРОВСК,
2015.

GOHL 1904 = GOHL ÖDÖN: SZARMATA
ÉRMEK A RÓMAI CSÁSZÁRSÁG
KORÁBÓL. NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY 3,
1904. 77–87.

JUHÁSZ 2020 = JUHÁSZ LAJOS: SZARMATA
ÉRMEK FEJDÍSKÉNT EGY
BÉKÉSSZENTANDRÁSI KÉSO SZARMATA
NŐI SÍRBÓL. ARCHAEOLOGIAI ÉRTEŚÍTŐ
145. BUDAPEST, 2020. 137–143.

JUHÁSZ 2021A = JUHÁSZ LAJOS: AN
EXCEPTIONAL SARMATIAN CAST
MEDALLION WITH STAR AND CRESCENT.
DISSERTATIONES ARCHAEOLOGICAE
3.9. BUDAPEST, 2021. 135–141.

JUHÁSZ 2021B = JUHÁSZ LAJOS: ÚJABB
ANTIK ÉREMLELETEK JÁSZ-NAGYKUN-

SZOLNOK MEGYÉBŐL. IN: SZERK.: F.
KOVÁCS PÉTER, KELEMEN ANGÉLA,
TÁRNOKI JUDIT: ÉVEZREDEK A KÖZÉP-
TISZA MENTÉN. KAPCSOLATOK ÉS
HÁLÓZATOK. SZOLNOKI RÉGÉSZETI
TANULMÁNYOK 2. SZOLNOK, 2021.
110–123.

JUHÁSZ 2023 = JUHÁSZ LAJOS: TWO
SARMATIAN COIN IMITATIONS FROM A
LATE SARMATIAN GRAVE AT
BÉKÉSSZENTANDRÁS. IN: SZERK.:
SZENTHE GERGELY:
COMMUNICATIONES
ARCHAEOLOGICAE HUNGARICAE.
BUDAPEST, 2021. 21–26.

JUHÁSZ 2024 = JUHÁSZ LAJOS: A RARE
SARMATIAN COIN IMITATION IN LEAD
FROM A GRAVE AT
HÓDMEZŐVÁSÁRHELY. IN:
ARCHAEOLOGIAI ÉRTEŚÍTŐ 149.
BUDAPEST, 2024. 169–176.

NAGY 2018 = NAGY MARGIT: A BUDAPEST,
XVII. RÁKOSCSABA, PÉCELI ÚTI
CSÁSZÁRKORI BARBÁR TEMETŐ (KR. U.
2–4. SZÁZAD) I-II. BUDAPEST, 2018.

Katalógus

1. érem

Obv.: Bizonytalan felirat. Balra néző mellkép.

Rv.: Bizonytalan.

Állapot: kopott, korrodált, hiányos és lyukasztott

Anyaga: Rézötvözet

Leltári szám: 2016.1771.1.

Átmérő: 17 mm, súly: 1,41 g

Lelőhely: Fecskés falu (Kardoskút)

Gyűjtő: Bene András

2. érem

Obv.: III••. Balra néző sisakos, páncélos mellkép.

Rv.: ••II•••IIII?•••. Félhold rozettával.

Állapot: kopott

Anyaga: Rézötvözet

Leltári szám: 2016.1778.1.

Átmérő: 18 mm, súly: 1,61 g

Lelőhely: Fecskés falu (Kardoskút)

Gyűjtő: Bene András

3. érem

Obv.: IIII— — —IIII. Balra néző mellkép.

Rv.: Félholdas kompozíció talán rozettával.

Állapot: kopott, korrodált és lyukasztott

Anyaga: Rézötvözet

Leltári szám: 2016.2095.1.

Átmérő: 16 mm, súly: 0,68 g

Lelőhely: Szentetornya (Orosháza)

Gyűjtő: Bene András

4. érem

Obv.: ANTONINVS XVC – TRP. Jobbra néző babérkoszorús mellkép.

Rv.: COS III. Balra álló uralkodó, baljában sceptrummal.

Állapot: Hiányos, kopott és helyenként hiányzik a bevonata.

Anyaga: Ezüstözött réz

Leltári szám: 2016.2495.1.

Átmérő: 17 mm, súly: 1,53 g

Lelőhely: Csorvás

Gyűjtő: Bene András

5. érem

Obv.: Talán I betűkből álló felirat. Jobbra néző paludamentumos mellkép.

Anyaga: Ólom

Gyarapodási szám: 2021/24 1. Érem

Átmérő: 22-25 mm, súly: 5,0 g

Lelőhely: Nagyszénás

Gyűjtő: Gyenge Antal

8. érem

Obv.: Alig kivehető felirat. Női mellkép jobbra.

Rv.: Meghatározhatatlan felirat és éremkép.

Állapot: kopott, hólyagos felületű és lyukasztott

Anyaga: Ezüst

Gyarapodási szám: 2024/468

Átmérő: 18 mm, súly: 2,5 g

Lelőhely: Nagyszénás

Gyűjtő: Gyenge Antal

9. érem

Av.: –

Rv.: –

Állapot: kopott, lyukasztott

Anyaga: Rézötvözet

Gyarapodási szám: 2024/500

Átmérő: 19mm, súly: 1,7 g

Lelőhely: Nagyszénás

Gyűjtő: Gyenge Antal

10. érem

Obv.: IIII – III. Páncélos mellkép balra, vállaknál a köpeny jelölésével.

Rv.: IIIIIIIII. Félhold rozettával.

Állapot: jó megtartású, lyukasztott

Anyaga: Rézötvszet

Gyarápodási szám: 2024/573 1. érem

Átmérő: 17 mm, súly: 1,9 g

Lelőhely: Gáadoros

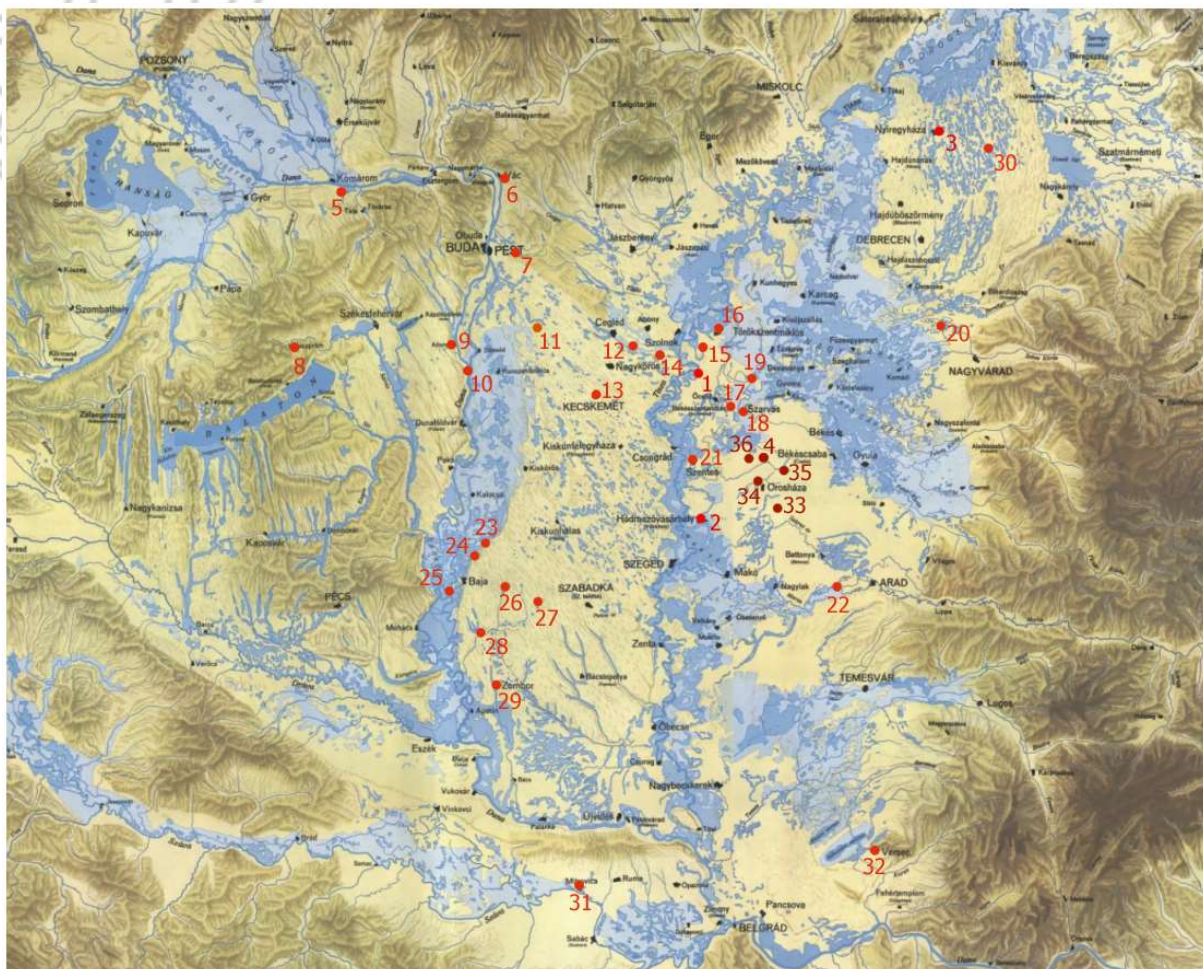
Gyűjtő: Gyenge Antal

TÁBLÁK

1. tábla: A Nagy Gyula Területi Múzeum barbár éremutánczatai. Fotó: Torma

Ákos.

2. tábla: A kárpát-medencei barbár éremutánzatok lelőhelyei JUHÁSZ 2024 alapján. 1.: Martfű 2.: Hódmezővásárhely 3.: Nyíregyháza 4.: Nagyszénás (4 db) 5.: Brigetio (Ó-Szőny) 6.: Vác (2 db) 7.: Ecser 8.: Veszprémi múzeum 9.: Adony/Ráckeve 10.: Dunaújváros 11.: Puzstavacs 12.: Törtel 13.: Kecskemét 14.: Tószeg 15.: Kengyel 16.: Törökszentmiklós 17.: Békésszentandrás (6 db) 18.: Szarvas (2 db) 19.: Mezőtúr 20.: Bojt 21.: Szentesi múzeum (3 db) 22.: Pécske 23.: Sükösd (2 db) 24.: Érsekcsanád 25.: Szeremle 26.: Felsőszentiván 27.: Bácsalmás 28.: Bácsszentgyörgy 29.: Zombor 30.: Pócspetri 31.: Sremska Mitrovica 32.: Vršac 33.: Fecskés falu (Kardoskút) – 2db 34.: Szentetornya (Orosháza) 35.: Csorvás 36.: Gádoros (2 db)

3. tábla: Geta nevében vert MARTI VICTORI típusú denarius Mezőhegyesről.

RIC IV 103. Gyűjtő: Tóth Gábor. Fotó: Torma Ákos.

4. tábla: Az ólomból készült medálok lelőhelyei Juhász 2024 alapján. 1.: Martfű

2.: Hódmezővásárhely 3.: Nyíregyháza 4.: Nagyszénás.

